ANUL XXI
16
(834)
Simbătă
22 aprilie
1978
10 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

În numele păcii și colaborării între popoare

Unanimul acord al națiunii

Cronica acestor ani va consemna cu strălucire acțiunea politică internațională pe care a desfășurat-o România ca purtătoare a idealurilor de prietenie și pace ale țării noastre, a voinței de colaborare și cooperare reciproc avantajoasă cu toate statele lumii. Recenta vizită în Statele Unite ale Americii a președintelui țării noastre, este încă o dovadă a dinamismului politicii partidului nostru, a prestigiului de care se bucură cuvîntul plin de responsabilitate al României socialiste, personalitatea conducătorului său, eminent revoluționar și om de stat, care și-a legat viața de promovarea unui nou climat pe arena internațională. Amploarea manifestărilor de prietenie, contactele numeroase la nivel politic și cu personalități ale vieții economice și cercurilor de afaceri, precum și întîlnirile cu reprezentanți ai opiniei publice și ai vieții științifice au jalonat un itinerar marcat de rezultate bogate. Putem spune că vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu în Statele Unite ale Americii, rezonanța deosebită a convorbirilor avute, marchează o nouă etapă în dezvoltarea ascendentă a relațiilor politice și economice româno-americane, a instaurării unui nou climat în viața internațională.

Dialogul româno-american la cel mai înalt nivel a devenit, în ultimul deceniu, un element statornic în relațiile dintre cele două țări. Recenta vizită a tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă cea de a șasea vizită la nivel prezidențial, demonstrînd, încă o dată, caracterul decisiv pe care-l au aceste contacte, influența lor asupra dezvoltării relațiilor bilaterale, statornicind un cadru propice desfășurării nestînjenite a multiplelor activități de cooperare. Caracterul intens, de lucru, al întregului program, rezultatele pozitive ale convorbirilor ne îndreptățesc să considerăm această nouă vizită drept un succes de prestigiu al politicii noastre externe, o strălucită confirmare a principiilor pe care se bazează activitatea conducătorului partidului și statului nostru, acțiunea sa luminoasă în vederea instaurării unei noi ordini economice și politice internaționale, a unei lumi a păcii și propășirii pentru toate popoarele.

Pe tot parcursul vizitei s-a manifestat prețuirea deosebită de care se bucură personalitatea conducătorului României. „Cred că este cazul să subliniez, a spus președintele Jimmy Carter, că în calitatea de conducător al măreței sale țări, el nu numai că a asigurat un urias progres al României, dar și-a cucerit un rol de lider în întreaga comunitate internațională, ceea ce este remarcabil". Sînt cuvinte ce exprimă o recunoaștere a meritelor președintelui României în promovarea unor relații noi în viața internațională, bazate pe un cod inalienabil de morală politică. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, apreciind rezultatele convorbirilor avute cu președintele american, sublinia : „Trebuie să declar că întîlnirea și convorbirile cu președintele Carter au fost deschise, fructuoase. Am stabilit nu numai relații de colaborare între țările noastre, dar, aș spune, și relații prietenești — care se vor reflecta fără îndoială, în colaborarea româno-americană. Îmi exprim speranța că aceste convorbiri și înțelegeri vor deschide noi perspective colaborării dintre România și Statele Unite, în interesul celor două țări, al cauzei colaborării și păcii internaționale".

Relațiile dintre România socialistă și Statele Unite ale Americii demonstrează caracterul realist al aprecierii formulate în repetate rînduri în documentele de politică externă ale partidului nostru, care subliniază că state cu orînduiri sociale diferite și cu potențiale economice deosebite pot să conlucreze în vederea realizării unui climat de pace, reali-

Luceafărul

Continuare în pag. a 2-a

TELEGRAMĂ

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU,

secretar general al Partidului Comunist Român,

președintele Republicii Socialiste România

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Alături de toți ceilalți oameni ai muncii din țara noastră, scriitorii români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități, am urmărit cu legitim interes fiecare etapă a vizitei dumneavoastră în Statele Unite ale Americii, nouă și strălucită afirmare a voinței de pace, prietenie și cooperare a României socialiste. În convorbirile pe care le-ați avut cu președintele Jimmy Carter și cu personalități ale vieții politice, economice și culturale americane ați demonstrat, ca întotdeauna, o profundă înțelegere a problemelor lumii contemporane, mișcînd cu dinamismul și clarviziunea care vă caracterizează pentru conlucrarea pe arena internațională, în spiritul deplinei egalități, a tuturor statelor lumii. Deschizînd noi perspective procesului de adîncire și de dezvoltare a relațiilor de colaborare româno-americane, vizita a constituit astfel și un moment important în procesul instaurării unui climat de înțelegere între popoare, contribuind la întărirea păcii și securității în întreaga lume.

Ca slujitori ai literelor, am primit cu satisfacție și pasajul din declarația comună referitor la promovarea schimburilor culturale și științifice, convinși fiind că aceasta este una dintre căile cele mai fructuoase de a clădi punți trainice, sub semnul umanismului care îi însuflețește pe cei mai prestigioși reprezentanți ai spiritualității celor două țări și popoare.

Exprimîndu-ne adeziunea plenară la tot ceea ce ați întreprins și înfăptuit în cursul vizitei, vă asigurăm că vom face totul pentru a ne îndeplini cu cinste îndatorirea de a reflecta procesul de făurire a unei lumi noi pe pămîntul românesc, de a face cunoscut pretutindeni profundul atașament al poporului nostru față de idealurile nobile ale socialismului, ale păcii și colaborării internaționale.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lumina faptelor

Reci și curate ca duraluminiul, diminețile lui aprilie săvîrșesc o primăvară cu ferestre deschise în care bat ciorchini de liliac. Gospodarii demosului român își dedică bratele și gînduri sănătoase prîmenirii curților și fațadelor, parcurilor și grădinilor. Bărăganurile țării, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, lucrează spre a primi sămînta recoltelor viitoare. Ritmul e total, aidoma năzuințelor, prosperitatea nici nu se obține bătînd din palme sau lălăind pe-un călcîi de colină în umbra buruienilor inevitabile.

Anotimp de nuanțe și tranziții, primăvara aceasta curge cu idealurile noastre, planuri cu care însămîntăm glia întru perpetuarea eforturilor spre mai bine. Adolescentă între sezoanele climei temperate, primăvara decide în aprilie viitorul livezilor, viitorul grînelor și al podgoriilor. În sîngele lui aprilie se bulbucă frumos gîngășiile și tandretele ce permanentizează iubirea celuilalt, cît și cugetele fertilizînd aspirații cetățenești imediate și de perspectivă. Mireazma narcotică a liliacului, aroma seacă a zambilelor, seducătoarea cupă a lalelei, adevărat blokhaus pentru albinele febrile, dau ambianței ziua bună. Urarea lor, însoțită de filfîitul discret fosnit de zburătoarele ce revin din zările calde, invită pe tot omul la instăpînirea cu folos a naturii. Echilibrul ecologic se păstrează prin travaliu chibzuit, nu prin abandon și în nici un caz prin jaful intensiv acordat cu egoismul dezfrînat al clipei. Munții vor mai ninge, poate, apele isi vor mai umfla aripile, poate, important e însă ca tot omul să instăpînească, dărîmîndu-se complet, asemenea taine de-acuma dezbrăcate de secretul lor intempestiv. Abia în toamnă uneltele lucrătorului mai prelungesc și mai incununează ca acum, în aprilie, fantezia și inteligența și devotamentul lui. Puietii plantati acum, butucii de vie ridicati acum, semințele prinse între valvele brazdelor acum, vor da socoteală la toamnă. Pentru că lucrătorul nu trăiește pentru azi, doar.

Aceste gînduri, și altele gemene, mi-au umblat ființa aflîndu-mă privitor al unei expoziții școlare. În tuș și peniță, în acuarele, în ulei și tempera, cîteva duzini de șoimi și pionieri au populat, panouri întregi cu visurile și dorințele

Mircea Constantinescu

Continuare în pag. a 8-a

● În paginile 7 și 8 : ● **CARTEA CU PRIETENI** de Fănuș Neagu ● **INSTANTANEE** de Șerban Cioculescu ● **RESPIRĂRI** de Nichita Stănescu ●

● În pagina a 6-a : ● **Întîlniri în universalitate** de Paul Anghel.

ȘCOALA ARDELEANĂ (IV)

Poetul european

În antologiile cu texte decupate din operele atît de întinse și variate ale exponenților *Școlii ardelene* figurează întotdeauna și cîțiva autori de versuri. Se poate, ba uneori este chiar sigur, că unele poezii ale acestora să fi întreținut o scurtă vreme dragostea pentru literatură a unor tineri intelectuali de odinioară, care vedeau cum în limba română creația lirică își făcea cu greu loc în imensa cetate a artei.

Dar dintre toți versuitorii ispitiți de muze unul singur avea cu adevărat harul poeziei autentice, unul singur se încumetase și izbutise să intre în marea luptă cu o limbă literară încă neîndeajuns de formată pentru a transmite pulsația unei gîndiri de mare complexitate

Romul Munteanu

Continuare în pag. a 9-a

Răspundere în fața istoriei

Am urmărit în zilele care au trecut, oră de oră, vizita președintelui republicii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe pămîntul Statelor Unite ale Americii. Știrile sosite în flux pe banda telexului așezau nume și fapte, întîlniri la mii de kilometri de țară : Washington, Houston, New Orleans, New York. Și întîlniri oficiale, și complexe industriale, și cuvintele unor oameni care au cunoscut direct, acum, **adevărul despre România.** Prin mîndria și demnitatea cu care le-a vorbit bărbatul ce reprezintă o țară, cu toată istoria ei, cu tot prezentul ei făcut din îndrăzneală și muncă, cu tot viitorul visat și împlinit limpede, clipă cu clipă. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a vorbit acolo, în capitala unei țări ce se întinde pe aproape un întreg continent despre echitate și despre destindere, despre o lume fără amenințarea forței, a armelor de orice fel, despre convingerea sa și a poporului său că o astfel de lume se poate zidi numai prin înțelegerea dintre oameni, pe calea păcii, a rațiunii. Avînd ca argumente supreme activitatea sa de strălucit om politic al contemporaneității, recunoscut pretutindeni prin înțelepciune și realism, prin consecventa cu care luptă pentru aceste idealuri profund umane.

În fruntea unui popor care trăiește în libertate și unire recunoscînd în munca pentru patrie însemnul suprem al existenței sale, președintele Nicolae Ceaușescu a scris, prin semnificația deosebită a acestei vizite, prin rezultatele sale concrete, prin ecoul durabil transmis de ea în conștiința lumii, noi file în cronica demnității României.

În aprilie 1978, doi conducători de state cu sisteme sociale diferite, de mărime și putere economică diferite s-au întîlnit, au discutat despre cooperare, despre problemele arzătoare ale planetei.

Este în această frază, înțelesul unei adînci lecții de istorie, sau, mai exact, al răspunderii în fața istoriei.

Nicolae Dan Fruntelată

Uniți, cu privirile spre viitor

În fața micului ecran, am urmărit cu emoție și mîndrie un film istoric înălțător de o excepțională semnificație pentru toți cetățenii României socialiste. Puși față în față cu imaginile vii ale vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu în Statele Unite ale Americii, am retrăit cu deosebită putere, cu o participare totală, satisfacțiile majore ale nobilei solii de prietenie, pace și colaborare activă prin care președintele statului nostru a făcut ca relațiile patriei noastre cu un mare popor să se adîncească în toate domeniile și numele României să capete noi străluciri în arena mondială, atît de însetată de destindere, dialog, conlucrare constructivă, respect reciproc, într-ajutorare, spirit de echitate și dreptate între toate popoarele. Nu se putea să nu ne umple inima de bucurie înalta apreciere a activității neobosite desfășurate de-a lungul anilor de tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru înălțarea României, pentru binele tuturor fiilor țării, pentru ca patria noastră să ocupe un loc demn printre națiunile lumii. Rezultatele deosebit de fructuoase ale vizitei demonstrează grăitor că România socialistă de azi care construiește societatea socialistă multilateral dezvoltată, este un participant activ la masa de lucru a

Mikó Ervin

Continuare în pag. a 9-a

Virtuți nepieritoare

În recenta vizită în Statele Unite ale Americii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii noastre, a dovedit, o dată în plus, întruchiparea strălucită în prestigioasa sa personalitate a virtuților și aspirațiilor poporului român, a dorinței de colaborare reciproc avantajoasă cu toate țările lumii, de instaurare în lume a unui climat de înțelegere, de cooperare largă în rezolvarea problemelor complexe ale omenirii. Împreună cu toți cetățenii patriei, am urmărit cu adînc interes desfășurarea întregii vizite, dialogul deschis între președinții Nicolae Ceaușescu și Jimmy Carter, numeroasele întîlniri și schimburi de opinii ale solilor poporului român cu diferite personalități americane, precum și înțelegerile de adîncire continuă a colaborării economice, tehnologice, științifice și culturale, în beneficiul fiecărei țări. În persoana președintelui Nicolae Ceaușescu, președintele Jimmy Carter a salutat pe una dintre strălucitele personalități ale contemporaneității, reprezentant distins al unui mare popor. Datorăm această deaptă apreciere privitoare la poporul nostru din partea marelui popor american întruchipării în personalitatea președintelui Nicolae Ceaușescu a inepuizabilului tezaur de valori specifice națiunii române, făurite în decursul unei istorii multimilenare, atît de luminos înfățișate lumii, cu neobosită dăruire, de eminentul conducător al României socialiste. Aceste valori de permanență, întemeiate pe spiritul justițiar, pe respect și stimă față de toate popoarele lumii, promovate cu consecvență de președintele nostru, au înrîurit puternic procesul de democratizare a vieții internaționale, au stimulat instaurarea unui climat de încredere, de aspirație reală spre pace și progres. În acest context, istorica vizită a președintelui României încununează ascendența continuă a rezultatelor dialogului româno-american desfășurat la cel mai înalt nivel în ultimii ani.

Ilarie Hinoveanu

Histria — așa cum Herodot n-ar fi avut cum s-o vadă... din avion ● **UN REPORTER AL ANTICHITĂȚII ÎN ANCHETĂ (I)** ● **de Mihai Stoian** ● (în pagina a 3-a)

ATITUDINI

Literatură și critică

Între literatură și critică există o simbioză specifică. Dacă, însă, în ceea ce privește proza comentariile critice pot să influențeze operele, poezia autentică se înfățișează ca o entitate independentă, față de care critica se găsește doar într-o postură succesivă, ea participînd la nuanțarea lecturii. Doar în cazul unor poeți minori critica isi îngăduie să dea sfaturi. Creația celor autentici este întotdeauna considerată în mod global, ca un organism viu, pe care grefele sînt de neconceput.

Sînt puțini numeroși prozatorii a căror evoluție nu este, într-o mai mare sau mai mică măsură, și consecința opiniilor criticii. Prototipul ilustru al acestei categorii este, la noi, Sadoveanu, cel care, exceptînd o reacție din tinerețe, a rămas întotdeauna egal cu sine, indiferent la laude și la reproșuri. Egali cu ei insiși sînt, în mod paradoxal, nu numai creatorii cu o puternică personalitate, ci și cei care, dintr-un motiv sau din altul, nu s-au aflat niciodată în atenția criticii. Există o serie de prozatori interesanți în această categorie, după cum există, ce-i drept, și nu puțini semnatari ai unor cărți nesemnificative din punct de vedere artistic.

Dar nu proza ai cărei autori scriu fără să se

Voicu Bugariu

Continuare în pag. a 9-a

cronica literară

Radu Cosașu

„SUPRAVIEȚUIRI", II

Cel de al doilea volum de *Supraviețuiri* al lui Radu Cosașu reia temele din primul. Este vorba de felul cum un tînăr mic burghez, elev pentru început, plin de prejudecățile mediului, ale vîrstei, dar și de un idealism intransigent, încearcă să se adapteze cerințelor vieții revoluționare. Sîntem în România de după cel de al doilea război mondial. Adaptarea e grea, plină de dificultăți și de surprize. Naratorul matur își privește eroul cu egală duioșie și ironie. Cînd duioșia cotropește povestirea, sînt asemenea situații, narațiunea eșuează într-un dulce sentimentalism. Cînd inteligența cenzurează vigilent sentimentele, cînd naratorul controlează ironic gesticulația eroului și situațiile insolite ale vremii, povestirile capătă mai multă gravitate. Cele mai bune narațiuni ale *Supraviețuirilor* fac parte, desigur din a doua categorie. Scriitorul are plăcerea situațiilor de excepție, a insolitului, a contradictoriului, absurdului. El relatează cu mult umor, dar și cu sentiment, o întîmplare care, de n-ar avea liniile îndulcite, umanizate de o discretă tușă umoristică, ar părea cu totul neverosimilă, de-a dreptul fantastică. Eroul nostru este scos din presă interzicîndu-i-se să mai semneze. În singurătatea care-l înconjoară după ce această hotărîre devine publică apare un tovarăș binevoitor. E colegul de gazetărie sportivă care nu știe să scrie, ale cărui reportaje sportive erau îndreptate de alții, mai ales de eroul nostru, dar esențialul este că el vrea să-și ajute tovarășul ajuns la „șomaj literar". Procedeul său e simplu: ziaristul eliminat din presă va face recenzii, iar prietenul fără pată și prihană le va plasa pe la diverse publicații evident sub semnătură proprie, înmînînd pînă la leu toți banii autorului real. Treptat se confecționează o falsă autoritate: semnatarul recenziilor devine cunoscut, apreciat, solicitat, ajunge referent editorial. Are, deci, a-și spune cuvîntul în legătură cu viitoarele cărți. Jocul continuă și aici: cel ce face referatele și primește banii, „pînă la leu", este ex-ziaristul, semnatarul binevoitor fiind figura de suprafață, un tovarăș important, care a căpătat autoritate în lumea literelor, circulă peste hotare cu misiuni jurnalistice, etc. Timpul creează în cadrul acestei ciudate colaborări, relații noi: semnatarul devine autoritar, ziaristul fără drept de semnătură intră într-o postură subalternă. Rolurile s-au inversat complet: de la postura de pedagog profesional care corectează nereușitele jurnalistice ale colegului său, fostul ziarist ajunge sub controlul complet al netalentatului dar întrepridului său confrate. Între Frațu, exziaristul, și protectorul său, Vișinescu, relația este acum de la victimă la călău. Evenimentele devin cinice: Frațu scrie un volum de reportaje, îl trimite unei edituri, aceasta îl dă la referat, iar referentul este, joc al sorții crude, chiar Vișinescu. Frațu e fără voie, în poziția ucenicului vrăjitor care a creat o forță de care depinde propria-i viață. Sumbru, în fond, conflictul capătă la Radu Cosașu un aspect suportabil, prin umorul insinuant, prin ironia permanentă, prin „hazul de necaz" la care e predispus naratorul povestirii *Evenisul*. Evitînd rezolvările dure, preferînd înmuierea unor trăsături, finalul nu mai e la înălțimea absurdității situației și conflictului surprins cu dezinvoltă acuitate.

Din aceeași serie a povestirilor dure, peste care timpul și vîrsta nu pot arunca integral vălul duioșiei este și *Cenul, Scylla, Caribda*. Personajul principal e și aici același erou chinuit de o conștiință revoluționară nesatisfăcută de propria-i origine socială. De aici și nevoia eroului de autoflagelare, prin acceptarea fără murmur a sancțiunilor primite. Pentru că are un unchi peste hotare, ziaristul povestirilor din *Supraviețuiri*, altădată elev, este scos din presă și statuit să intre în uzină. Eroul nu protestează, se angajează, dar datorită rămășiței spiritului mic burghez care mai sălășluiește în el, nu vrea să renunțe la studii. Se prezintă deci la facultate, la un examen de admitere unde trebuie să vorbească despre *Odissea* în fața celui mai mare specialist în materie de epopei antice. Avîntul și exigența revoluționară a ziaristului scos din pîine pentru că are un unchi la Viena nu demisionează însă în fața sancțiunii primite. El va judeca cu asprime indecizia lui Ulise drept consecință a unui spirit mic burghez combătînd cu argumentație strînsă chiar prefața olimpianului examinator din fața lui. *Camil, Scylla și Caribda* este istoria unei revelații neacceptate. La întrebarea „dacă marxismul acceptă existența unei mici burghezii pe vremea lui Ulise ?", eroul nostru, neîntimidat științificește, răspunde combativ că extrapolările neștiințifice pot fi acceptate dacă sînt în serviciul cauzei. Întîlnirea dintre bătăiosul revoluționar și experimentatul profesor, care-l invită după examen la o cafea neagră, se încheie de fapt cu o înfringere pentru primul. Eroul nostru nu vrea să accepte evidența și-l părăsește brusc pe academicul său interlocutor.

Preocuparea principală a autorului are în vedere pe eroul central al *Supraviețuirilor*, mereu același chiar dacă numele lui este uneori Frațu, alteori Relu, altădată nea Stelică. Scriitorul pare a face un studiu asupra intransigenței naive întrupate într-un personaj sublim și ridicol în același timp, naiv prin inexperiență, ridicol prin inflexibilitatea principiilor cărora se subordonează. Cel mai interesant personaj al celor două serii de „supraviețuiri" este acest personaj de extracție mic burgheză, pur prin vîrstă și prin aspirații, ridicol prin rigiditatea principiilor și prin slăbiciunile omenești curente pe care le afișează. Frațu e un revoluționar care-și extrage seva principiilor din cărți și nu din viață. Viața imposibil de cuprins într-o formulă, de redus la principii, îl introduce însă într-un flux torturant, amețitor, la capătul căruia eroul rămîne mototolit, dar ferm în a ține strîns în pumn principiile ca pe un buchet de flori. O notă chaplineană marchează personajul lui Radu Cosașu și îi stabilește identitatea în galeria personajelor prozei contemporane. După ce a primit numeroase lovituri în spate, repetate bastoane în cap, eroul ne apare la un capăt de drum însoțit de cele două constante ale personalității lui: dragostea și intransigența revoluționară. O femeie și un refuz al compromisurilor mic burgheze vor face totdeauna perechea preferată a eroului și prozatorului său.

Cea mai substanțială povestire, cea mai profundă prin tentativa de a configura precis și alte personaje decît pe al tînărului revoluționar persecutat de originea lui mic burgheză, este **Ruperile**. Frațu e acum în uzină. Ziarul l-a trimis să se recalifice pentru a ispăși originea socială și rudenia cu un unchi aflat la Viena, iar Frațu e ucenic la strung sub mîna unui Dinu, muncitor sever, inteligent și volubil, care-și domină ucenicul intelectual prin ironie și replica inspirată. Un mic război psihologic se încinge între cei doi camarazi de muncă rezultatele lui fiind cu totul neașteptate. Dinu, muncitor adevărat, fruntaș în producție, înțelege să ia partea ucenicului său urgisit politic, dar ajunge un ostracizat al sectorului de cadre al uzinei. Cum „nea Dinu" nu înțelege să-și rezolve problemele decît practic, muncitorește, ajunge să tragă o bătaie unui redactor la ziarul uzinal pentru ceea ce crede el că este o insultă la cinstea lui de muncitor. Este singurul personaj în afara lui Frațu asupra căruia Radu Cosașu insistă cu un interes neascuns reușind un portret memorabil, o figură de muncitor care refuză lozinca, dar nu și cinstea și care sub crusta de asprime și vulgaritate voită ascunde un suflet receptiv și tandru. Intransigența lui e reală, nu confecționată din cărți și confruntată cu aceea a ucenicului Frațu, care fuge las din fața dificultăților, singura autentică.

Radu Cosașu scrie alert, inteligent, metaforic, sugestiv uneori cu o prea mare plăcere a poantei, a jocului de cuvinte, a excesului de inteligență. Materia de viață cea mai dură suferă din pricina predispoziției stilistice a autorului o adaptare la dimensiuni rezonabile. Ascuțișurile se tocesc, muchiile devin mai puțin incomode, problema cea mai delicată se dizolvă într-o propoziție spirituală. Asperitățile sînt privite cu umor, injustițiile persiflate, drama înmulată în apele unei melancolii duioase. Întîlnirea ex-ziaristului Frațu cu profesorul universitar, depărtat și disprețuitor, și cu muncitorul Dinu, flegmatic și volubil, dar capabil de gesturi decisive, sînt cel mai puțin retușate de diafanul văl al duioșiei pe care prozatorul îl aruncă peste mai toate întîmplările despre care scrie. De un sentimentalism neascuns atinse de o dulcegărie din care rigiditățile tînărului și fostului tînăr revoluționar lipsesc sînt povestirile *O viață frumoasă și neobișnuită, Zarul, O ramură de măslin*. Dacă în alte povestiri înduioșătorul omulet al prozatorului ajunge la capăt de drum cu buchetul de flori al principiilor în dreapta și la stînga cu o femeie, în aceste narațiuni la capătul de drum lipsește mai ales buchetul de flori. E absentă mai ales în aceste povestiri, ca de altfel scrisului întreg al lui Radu Cosașu, o anume duritate care să ne conducă direct către miezul grav și problematic al faptelor despre care scrie. *Supraviețuirile* lui ne oferă în schimb un personaj memorabil prin omenia lui permanentă și indicibilă.

M. Ungheanu

CARTEA DE DEBUT

Epicul și liricul

Literatura secolului nostru a separat net domeniul epic de cel liric, eliminînd anecdoticul din poezie. În schimb proza nu a izgonit în întregime lirismul, nici chiar din cea mai caracteristică spetă a sa, romanul. În definitiv, nimeni nu mai scrie astăzi după canoane și mai important decît a ști că o carte e sau nu roman este să vedem dacă e o carte, cu alte cuvinte, dacă e literatură.

Rodica Braga își intitulează volumul său de debut **Nisipul memoriei** (Dacia, 1978), roman și, într-o mărturisire pe coperta din spate, spune că există ceva în el care-i provoacă o nemotivată teamă. Teama că a fost, cînd a scris (1969—1971) foarte subiectivă, punîndu-se total acolo. Acum, timpul trecînd, nu se mai recunoaște în personajul de atunci, în „acele tendințe obscure și dureroase de a trăi altfel". A păstrat doar dorința ca prin scrisul său să turbure, să oblige la meditație pe cititor, fie și fără să-i facă plăcere.

De fapt noi nu cunoaștem viața autoarei și, chiar de am fi cunoscut-o, nu ne-am gîndi nici o clipă să căutăm corespondența, obișnuiți să socotim literatura ficțiune. Că în orice ficțiune intră elemente reale e de la sine înțeles, însă adevărul artistic interesează doar sub aspectul semnificației. Nu faptul că întîmplările din roman s-au petrecut realmente contează, ci dacă scriitorul a știut să le subsumeze unei idei, dacă a știut să le facă semnificative.

Nisipul memoriei este o confesiune, narațiunea primei dezamăgiri în dragoste a unei eleve în ultimii ani de liceu și în primul an de universitate. Romanul se începe cu sfîrșitul. Partenerii (în roman eroina n-are nume) se despart, din cauză că eroul, Alec, elev mai mare cu un an, nu poate înlătura pe o altă colegă blondă, tot fără nume, prietenă mai veche. Primele pagini promit o analiză a geloziei feminine, întreprinsă lucid și notată acut: „Timpul tău se scurgea în sens invers. Prezentul era punctul de plecare, linia demarcatoare, suprafața dură de care te cramponai, pentru a permite restului să coboare, să atirne într-o zonă primejdioasă, într-un gol unde fierbeau laolaltă întîmplările celor doi și avida ta gelozie. La fiecare întîlnire cu Alec, un vas imens părea să-și deșarte conținutul în acea zonă, un conținut fierbinte, aburind, din care încercai să izolezi, să refaci tot ceea ce s-a petrecut cu el, cu ei, în absența ta. În felul acesta, prezentul devenea aproape inexistent; din cînd în cînd îi controlai fermitatea susținerii, iar prezența lui Alec, prezența lui fizică primea niște atribute stranii. Alec nu mai era Alec. Începeai să nu-l mai recunoști, sau poate doar să-ți fie indiferent, tu, numai eraI tu, dar asta se întîmplase cu multă vreme înainte".

Din nefericire, pe circa 130 de pagini în continuare aflăm prea puține lucruri despre gelozie, eroina făcîndu-și un **curriculum vitae**. A crescut într-un oraș de cîmpie, de lîngă Mureș. Tatăl era un bărbat frumos, patronii lui erau în Reșița. Fetița era contrariată de alți copii care-i ziceau „urîto" sau „sfrîlito". Fratele tatei a locuit la ei cu o femeie de care s-a îndrăgostit fratele mamei. Fratele tatei s-a sinucis, femeia a plecat, fratele mamei n-a urmat-o, dar s-a alienat. Băiatul croitorului vecin și-a pierdut într-un accident brațele de la cot. La 14 ani fetița și-a pierdut bunica. Observa în curtea vecină o tînără foarte frumoasă care a fugit de acasă din cauza mamei frecventată de diverși bărbați. La 16 ani dansează cu Alec care-i recita din Esenin, se întîlnesc la strand. Alec îi declară c-o iubește, o sărută. E chemată la cancelaria liceului. Îi moare mama, iar Alec pleacă la facultate. Îl urmează și ea după un an, îl vizitează acasă, dar îl surprinde cu aceeași fată blondă. Sosește și tatăl ei, hotărît să părăsească o femeie cu care vroia să se însoare. Se desparte de Alec în condițiile știute de la început. Autoarea nu face romanul geloziei, ci al sufletului adolescent mărturisind adesea cu o bună memorie senzațiile vîrstei, curiozitățile, vexațiile, neliniștile, euforiile, deceptiile, totul în chip reținut, aluziv, pe ocolite, monologînd la persoana a doua cu conștiința că a vorbi înseamnă „a masca adevărul prin zgomote" care n-au nimic comun cu stările sufletești:

„Cu o dureroasă claritate, sesizai sîcîitorul zumzet al uzinei de mîncîuni care se dovedea a fi în cele din urmă cuvîntul. Această infimă rotiță a limbajului uman, acest semn arbitrar, această convenție devenită mai reală decît substanța reprezentată, această alăturare întîmplătoare de sunete, poseda, în cel mai microscopic și inaudibil al ei sonor, capacitatea marilor agregate de a atenta la vulnerabilitatea omului, de a-l desființa prin uzură, de a-i toci sensibilitatea prin automatismul exasperat al repetițiilor".

Vorbește parcă un semiotician.

★

Anghel Dumbrăveanu lansează cu o urare volumul de versuri al **Corinei Victoria Sein, Adăpost într-o floare** (Litera, 1977) versuri în care poezia e o zeiță cu obraji de piersică și sîni înmuguriți, despletită la oglindă într-o cameră însorită. Asta e spus însă așa: „Cu părul răsucit / Vine zeița stăpînă pe odăile / soarelui / Cînd rozul piersicii curge / În cuibul blestemat de / Păianjen (?) / Se-alintă sulfina de aer, / Mugurii de lut irup în oglindă și / Fata-Zeiță se despletește...". Imaginile sînt mai ales din cîmpul floral (maci albaștri, nufăr, mimoze, garoafe, floarea zorilor, trandafir, floarea cucului) de cele mai multe ori sub aspect noțional („lucea... bețiа de floare", „am văzut florile plecînd", „lîngă dorință am așezat o floare", „nu ucide floarea", „lujerul îngreunat de floare", „chinul rugului de floare", „în gheara unei flori m-am sfîșiat", „am ajuns la tine, fără să fi ucis vreo floare"). Sintagme precum „clopotnițe de nisip", „castel de iarbă", necesită conotații care deocamdată lipsesc.

Al. Piru

Unanimul acord al națiunii

Urmare din pag. I

zînd avantaje reciproce. O importanță fundamentală în realizarea unei lumi fără conflicte majore, dedicată propășirii tuturor popoarelor, o au principiile independenței și neamestecului în treburile interne, respectului reciproc. Sînt elemente care și-au demonstrat viabilitatea și care pot să constituie temelia unei lumi viitoare, a unei morale noi și luminoase.

Întregul nostru popor a urmărit cu deosebit interes itinerarul președintelui Nicolae Ceaușescu, la Washington, la Chattanooga, la Dallas, Houston, la New Orleans și New York, exprimîndu-și apoi, la întoarcerea în patrie a conducătorului partidului și statului nostru, sentimentele de legitimă satisfacție pentru rezultatele rodnice ale soliei de pace și prietenie pe care a purtat-o cu demnitate și strălucire. Nenumăratele mesaje din partea comitetelor județene și municipale de partid, ale organizațiilor de masă și obștești, ale colectivelor de oameni ai muncii, exprimă adeziunea oamenilor muncii, a comuniștilor din țara noastră față de întreaga politică internă și externă a partidului și statului, evidențiind amplul ecou al rezultatelor convorbirilor româno-americane, al înțelegerilor și documentelor adoptate care deschid noi perspective colaborării dintre cele două țări.

Colaborarea rodnică între popoare este năzuința tuturor conducătorilor responsabili. Istoria consemnează pe cei care se devotează realizării acestui ideal, care nu precupețesc nimic pentru a-l transpune în viață și a-l transforma în bun al tuturora. Vizitele tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă tot atîtea trepte care ne apropie de acest ideal, de transformarea vechii lumi, care și-a făcut din conflicte și deosebiri de vederi o formă de viață, într-o lume a colaborării și discuției deschise, o lume a cooperării și păcii.

---

viața cărților

Un deschizător de drum

● În monografia sa despre **Nicolae Filimon** *), G. Ivașcu îl situează în permanență în perspectiva diacronică asupra culturii române: „el este deschizător de drum în folcloristică, autorul primei nuvele de critică socială, și evident al primului roman ancorat cu sobrietate în contemporaneitate și, în sfîrșit, creatorul criticii noastre muzicale". Evident, distanța amintită nu este absolută, dar ea se vede mai bine decît oriunde în cazul „judecării" creației lui Nicolae Filimon. Într-o vreme măcinată de contradicții și incertitudini, spiritul lui Nicolae Filimon se impune prin echilibrul, erudiția și intuiția exactă a sensului culturii române. Este meritul lucrării amintite de a insista în mod deosebit asupra acestor laturi ale formației scriitoriului relevînd uimitoarea sa perspicacitate beletristică. Înaintea lui Titu Maiorescu, N. Filimon înțelege scrisul în dimensiunea sa serios pedagogică, el va da deci lecții de estetică, critică, teatrologie. Criticul se plînge adesea de asemenea nepotriviri între aprecierile publicului și bunul gust, și tocmai de aceea analizează amănunțit modul de interpretare — arătînd calitățile și slăbiciunile, făcînd referințe precise la partitură și libret, nelăsînd necenzurat nici jocul de scenă (82). Efectul este unul singur: „Spectatorul este ajutat nu numai să-și lămurească un subiect, ci să-și formeze o cultură muzicală și un gust estetic".

Un grup de cuvinte revine des în lucrarea lui G. Ivașcu: „patriotismul constructiv". Ele definesc atît tensiunea lăuntrică dinamizatoare a gîndirii lui N. Filimon, cît și mijloacele prin care el înțelegea să se manifeste. Scriitorul are simțul măsurii: „idealurile patriotice, dorința de schimbare nu-i întunecă limpezimea judecății".

Oamenii acestei vremi ar trebui priviți mai mult ca personalități culturale, ființe acționînd pe multiple planuri, și mai puțin ca scriitori propriu-ziși: s-ar înțelege astfel mai bine limitele și stîngăciile inerente, care ne par uneori atît de „inadmisibile" (desigur în raport cu un model ideal al literaturii). În acest sens, — și aici este a doua intuiție a criticului — Nicolae Filimon se definește mai ales prin vocația sa de „reporter". Aceasta înseamnă simțul realității, gustul pentru autentic, ancorarea în contemporaneitate, puterea demascatoare. „Ochiul viitorului romancier nu e atît victoric, cît reportericesc în modul superior, ambianța stilistică resorbind o descriere calmă și exactă, fără divagații sentimentale, fără paranteze stridente sau fastidioase" (166). În creația sa literară, G. Ivașcu pretuiește în mod deosebit tocmai această latură: „Acolo însă, unde firul acțiunii merge direct, în modalitatea „realistă" de quasi-reportaj, povestirea își menține interesul" (158). În binecunoscutul roman al lui Nicolae Filimon, criticul evidențiază „autenticitatea" (188), căci aici romancierul „își propune să studieze aprofundat procesul de parvenire pe scara ierarhiei sociale" (189). Judecata finală se înscrie pe traiectoria aceleiași opțiuni critice: „Cu cît se apropie de sfîrșit, romanul iese din făgașul plauzibilului realistic și, în aceeași măsură, își alterează valoarea" (209). Tonusul reportericesc (a se citi gustul realității) este copleșit de viziunea utopică asupra unei lumi mai drepte, de manicheismul inerent oricărei asemenea construcții, de teza și credințele autorului. Dar, indiferent de judecățile de valoare pe care ea le suscită, situația „literară" a lui Nicolae Filimon este una exemplară, iar radiografia ei ne permite accesul în spiritul și problematica specifică culturii românești de acum un veac.

Mihai Coman

*) G. Ivașcu: „Nicolae Filimon", Editura „Albatros" 1977

Istorie romanțată

● Ideea unui roman cu intenții documentare înfățișînd episoade ale războiului de independență — trăite de un foarte tînăr intelectual, combatant și prezentînd mai apoi modul în care societatea românească și-a răsplătit eroii de la 1877, ar fi fost meritorie dacă ar fi avut o acoperire artistică. Letiția Papu scrie o asemenea carte*) însă mizînd prea mult pe autentic, pe un autentic adolescentin, diluează substanța narativă pînă la o transformă într-un fel de melodramatism „provincial" de calitate îndoielnică.

Romanul se alcătuiește din însemnările tînărului erou, plecat voluntar pe front și întors apoi într-o existență pînă la un punct mic-burgheză. Cînd, în fine, tînărul capătă o maturitate și o constanță socială moare într-un duel absurd, plătind astfel curajul de a fi defăimat un boier, de-a fi demascat deci adevăratele raporturi dintre cei ce exploatează și poporul asuprit.

Sînt în destinul acestui personaj cîteva neconcordanțe supărătoare: Ștefan Crăsnaru, luptătorul pentru neatîrnare, viteaz și orgolios de menirea lui, atent la existența celorlalți, a camarazilor (și sînt aici cîteva scene foarte izbutite ca atmosferă, surprinzînd gîndurile oamenilor simpli în răgazul, mereu scurt, dintre două lupte), devine în civilie un fel de fante. Raționamentele sale sînt tot atît de puerile ca și atunci cînd avea 17 ani. În cele din urmă, pare să i se contureze mai clar personalitatea: după ce refuză să participe la întrunirile socialiștilor pentru că e „prost îmbrăcat", începe să înțeleagă articolele publicate. În fine, în plin avînt al maturizării, cînd cîștigase curajul și responsabilitatea unor atitudini lăudabile, e provocat la duel și fatalmente moare.

Nota e melodramatică pentru că această moarte nu este sacrificiul efectiv al unui revoluționar ci zarul absurd al unui duel. Sau ironia soartei. Dar poate că autoarea a mizat prea mult pe condiția psihologică a personajelor sale, poate că era vorba de o teribilă oboseală post-bellum care reduce dimensiunea sufletească a oamenilor sau chiar o anulează. Și atunci inconsistența lor poate fi mai du siècle. Luată fragmentar, cartea are pagini interesante: de pildă acele mici medaliioane de țărani luptători care devin renegații propriului lor pămînt. Aici și stilul se schimbă curgînd curat. Asemenea secvențe dau narațiunii o gravitate și o profunzime pe care ar fi meritat-o întreg romanul. Mai trebuie semnalată o atmosferă de încordare socială a epocii de după război care se face simțită spre finele cărții și care îi creează un tonus mai susținut. Ca și cum s-ar simți pulsul timpului. O tensiune ciudată pentru că este așezată între polii contrari ai unei lumi — între candoare și abjecție.

Nu se poate nega acestui roman o atitudine de naturalețe și sinceritate. Dacă s-ar fi evitat ușoara incoerență a tipurilor umane ca și inutilitatea unor situații autoarea ar fi reușit o carte cel puțin interesantă.

Ioana Crețulescu

*) Letiția Papu: „Moartea tînărului veteran", Editura „Cartea Românească", 1978.

Iluzia dramatică

● Numai pe un necunoscător poate să-i surprindă succesul, imens, de public și de critică, înregistrat, în cei aproape cincisprezece ani de la premieră, de piesa Ecaterinei Oproiu **Nu sînt Turnul Eiffel*)**. Nu este aici locul unei prezentări de ordin comparatistic, pentru a vedea în ce fel lucrarea anticipează (a fost scrisă, cum aflăm din mărturiile autoarei, cu mult înainte de a fi reprezentată) experiențe care au făcut carieră pe alte meridiane, instalîndu-se într-o pagină favorizatoare din istoria teatrului contemporan.

Cu abia două personaje principale, fără negativi și pozitivi — ce la vremea scrierii piesei inundau scena — extinzîndu-se, într-un ritm cînd comic, cînd grotesc (și știm, de la Jan Kott, că tragicul este mai puțin năpraznic decît grotescul). **Nu sînt Turnul Eiffel** exprimă o idee de ce înseamnă în dramaturgia noastră scenariul dramatic. Piesa nu are doar valoarea unui experiment, iar dacă o are acesta se impune numaidecît validat ca reușită. Modul dramatic de a concepe lumea, avînd drept ghid ideea destinului, și deci proiecția în viitor a condiției umane, o recomandă ca pe o lucrare închegată, concepută în deplina stăpînire a mijloacelor, ce-i drept surprinzătoare prin noutatea și, nu în ultimul rînd, prin modernitatea lor. De aceea și spuneam că piesa nu trebuie luată ca un simplu experiment. Prospețimea ei nu reprezintă o găsește, ci corespunde sensibilității omului contemporan, nevoii lui permanente de confruntare. În acest sens, nu putem trece cu vederea accentul atribuit de scriitoare desfășurării succesionale, în timp, a dialogului. Deși la începutul vieții și profesiei, tinerii discută despre viitor. Discută e un fel de a spune. Autoarea are meșteșug și, nu ar mai trebui s-o mai spunem, inteligența de a nu transforma într-o dizertație ori într-un curs de morală o aparent idilică întîlnire la țară. Cuvîntul idilic nu-și merită caligrafierea. Piesa e total antiidilică. Maiakovskiană, prin ritm și prin bufoneria superioară a protagoniștilor, azvîrliți în lume ca într-o imensă scenă (a lumii), lucrarea se dispune caleidoscopic, într-un vraf de imagini, a căror dezarticulare nu e lipsită totuși de poezie, și nici de coerență dramatică. Iluzia scenică e convocată cu gust eterat; între **viața în teatru și teatrul vieții** interferențele acționează după un criteriu ce nu vom ezita să-l numim **modular**.

Nodozitățile dramei sînt invocate de revenirea cuplului, în momentele sempiterne ale existenței, dar și de polaritatea lingvistică, dialogală, a acelor perechi de replici, ce acționează ca un motor, nu atît al acțiunii, previzibilă, ca în orice scriere de valoare, cît al ideii, de o consistență dramatică incontestabilă. Aceasta, desigur în ciudă impresiei vodevilești, a exhibiției, a teatralității proliferate incontinuu. Sau tocmai de aceea.

Ioan Lazăr

*) **Ecaterina Oproiu: „Nu sînt Turnul Eiffel", Editura „Eminescu", 1978.**

Incantație și reverie

● Există o redimensionare a universului liric în ultimele două volume publicate de Ioana Diaconescu, o redistribuire a legilor poemului și o schimbare a tonalității versului, care ne obligă să reconsiderăm profilul poetei și încadrarea vocii acesteia în galeria tipologiilor artistice și critice. Nu e vorba, însă, în nici un caz, de o trecere bruscă, ci de una mediată, de nenumărate filtre și cutii de rezonanță, de fine procese de refracție a sentimentelor și imaginilor, mai greu de cuprins într-o singură formulă. Nu se mai poate vorbi însă de un univers al orgoliilor și tensiunilor adolescentine, nici de un spațiu al feminității mulțumindu-se cu propria-i autocontemplare, cu înregistrarea naivă a unor trăiri — confundată de critică cu valoarea estetică — în dese rînduri. Nu vom afla în acest volum *) nici rostogolirea confesiunilor în cavalcadă. În **Amiaza**, ca și în **Taina**, Ioana Diaconescu e atrasă tot mai mult de formula poeziei încantatorii și de reverie, părăsind, din ce în ce mai vizibil, ca pe niște straie de prisos, strigătul liric, pitorescul, pata de culoare stridentă, contingentul și biograficul netransfigurat. Poemul lese din spațiul emoțiilor apropiate, își șterge contururile, pulverizîndu-se aproape, volatilizîndu-se. Liniile se estompează, relieful se domolește. Ființele și obiectele lumii își pierd individualitatea „marginile prea aspre" între care locuiesc **(O cetate de corali)** pentru a deveni o atmosferă străvezie, dureros de tăcută și de senină: „Soartă a mea, cumplită-nseninare, / chinuitoare limpezimi, / îndurerate transparențe". **(Prea limpede hotar)**. Tensiunea acestui spațiu vine dintr-o transparență, care nu face însă lucrurile mai vizibile, ci mai statornice și mai armonioase în legile lor nerostite, nebruscate de poetă ci doar invocate în încantații, adorate în șoaptă și murmur, învăluite în „iunecarea mătăsoasă a gîndului" **(Pădurea înflorită sunînd din corn de aur)**, acoperite cu o „aripă visătoare". **(Iertată să fie)**. Spațiul acestei poezii e o „imaginară provincie" în care „murmură prea-străvezile sacrele ramuri" **(Imaginara provincie)**.

Ioana Diaconescu e în **Amiaza** o poetă a sentimentelor așezate în linia de orizont, îndepărtate astfel, exacerbate tocmai prin scoaterea lor dintr-un prezent imediat, potențate prin ridicarea lor la rangul și durata amintirii. **Amintire și închipuire** se întrepătrund și, din întreg volumul, se ridică, peste atîta simplitate și transparență, ceața strălucitoare a unor imagini fantastice, ce țin de atracția mai veche a Ioanei Diaconescu pentru basm și feerie, depășind-o totodată prin sugerarea unor semnificații muzicale, pur încantatorii. Imaginile se pierd în zarea poemului în aburii reverieI și devin aproape imponderabile. Mișcările cosmosului se reduc la foșnet de frunze, plutiri de aripă, susur de apă. „Se aude parcă o singură vorbă / Abia șoptită, dar statornic șoptită". **(O clipă de tăcere)**. În poemul **Pur** găsim o artă poetică: „Și tu însăți vei deveni transparentă / și vei fi / de tine însăți atît de îndepărtată". Vom descoperi în **Frescă** calea poeziei pe care și-o asumă acum Ioana Diaconescu: „Descîntă subțire / Nu hohoti porunci și sunete / Nu aduna marea peste mine / Nu prăvăli prăpăstii și stînci" Poeta și-a așezat universul sub legile păcii și ale calmului, nu mai puțin pline de trăire și pasiune, refuzîndu-și strigătul, intrarea triumfală, însoțită de urale a sentimentelor în poem. **Amiaza** e un volum prin care Ioana Diaconescu ne obligă, cum am spus, la o redefinire a universului ei liric. Lucrul acesta ni se impune nu numai prin poemul **Mă voi insenina**: „Cu tunete vestiți / Că umilința mea sosește". Căci dincolo de surdină și amintire, de încantația memoriei mai mult în șoapte decît în cuvinte, aflăm în **Amiaza** un fantastic liric născut din austeritatea și simplificarea rostirii, din diluarea și repetarea ei pînă la monocord și monotonie uneori, și nu din aglutinări și acumulări de ritualuri insolite. Fantastic născut din îngemănarea departelui cu amintirea și cu trecerea celor văzute și auzite prin cei puțin aceste două filtre poetice.

Doina Uricariu

*) **Ioana Diaconescu: „Amiaza", Editura „Cartea Românească", 1978.**

Echilibrul poeziei

● Nu s-ar putea spune că sîntem invadați de cărți al căror titlu să răspundă tuturor calităților ce i se pot pretinde, dar e sigur că titlul noului volum de versuri al lui **Coman Șova*)** este o perfectă expresie sintetică atît a spațiului liric specific poetului, a ideilor și obiectelor care îl populează, cît și a rostirii poetice ca atare. „Cuvinte de reazem", această expresie, înseamnă o trăire lirică interesantă în primul rînd de factorul emoțional și abia apoi de modul transcrierii propriu-zise a semnificațiilor acestuia. Coman Șova scrie o poezie făcută din cuvinte moi, străine de tensionări și dileme esențiale, o poezie în care chiar și elementele considerate generatoare de stări conflictual-convulsive (moartea, eșecul, iubirea, absurdul etc) suferă un proces de îmblînzire, de estompare a laturii dilematice în favoarea celei revelatoare, o poezie senină, echilibrată, nu imnic-emfatică, nici de retorică sterilă, ci altoită pe o convingere puternică, după care „Cine mă caută în miezul nopții / În miezul sufletului / În miezul copiilor / Mă va găsi totdeauna / Cu apa și aerul și reazemul / Aici / lîngă podurile mele" **(Cine mă caută)**. Spațiul poetic este dominat de o solemnitate specială, nu hieratic-austeră, ci încărcată de **simbolurile creșterii** (vegetalul, bucuria iubirii, sentimentul patern, extrem de frecvent în acest volum), care, corelate cu motivul zăpezii (uniformizarea realului în numele purității) și al sîngelui (înțeles blagian, ca organică întrupare a tradiției în posteritate) generează o poetică a încrederii în real. Tonul moralizator (aproape niciodată obositor sau gratuit) al multor poeme cenzurează orice stridență; simplitatea concluziilor și sfaturilor **(Dacă poți, Numai a ta, Dincolo de tine, Timpul zboară** etc) și echilibrul — niciodată forțat — al acestora circumscriu spațiul poetic într-o atmosferă însemnată de **problema perenității**, sub toate aspectele acestela: „Fiii mei / Întotdeauna / Vor fi între mine și fructe / Aici / În locul unde mă visează iarba, / Vom dezveli împreună cuvîntul / Pînă la miezul lui de reazem / Și nimeni nu ne va clinti din amintiri" **(Și nimeni)**.

Asistăm la o extindere a elementului patern, față de senzualitatea delicată din **Astrul nimănui** și **Marival**; erotica își menține un loc esențial, dar dublată de umbra aducerii aminte **(Rămîne doar)**, a șovăirii **(Renunțare)** sau a iubirii himerice **(Fără nume)**. Citeodată, însă, energia imaginii creează un poem ca **Sorbind înălțimi**: „Imnuri / Peștilor scîlpind fosforescent în adîncuri / Cerbilor fantastic sorbind înălțimi / Pămîntului alergînd în explozii de cai /Cînd sfinții-s seduși de femei și în rai". Preferința pentru imagistica sanguinară nu trebuie să ne înșele, pentru că aceasta nu propune o lume sfîșiată, o abisalitate morbidă sau un freamăt ascuns în capcanele trupului; sîngele este în această poezie un element sfîlnic **(Spre tine)**, care nu incendiază, ci luminează **(Noaptea trează)**, care se limpezește sub zări **(Pași fără drum)** și care, chiar și atunci cînd se înfruptă din plăcere, o face în numele rodirii și nu al patimii („Împodobit de erori ca o livadă cu fructe" — **Silabe**). Rod al acestei solemnități blînde și calde, **flui** — căutat, sfătuit, mingîiat — din aceste poeme, apare înconjurat nu de întrebările, ci de răspunsurile unui călăuzitor care, dacă inventează idei-capcane, nu o face decît în numele aflării echilibrului.

Fără a fi egală cu sine (cele peste 100 de poeme putînd fi cu greu reunite sub semnul unei unice formule critice), jubilînd sau lăcrimînd, încercînd să tăinuiască dilemele și să le elucideze prin seninătate, să vindece prin chin și să tulbure prin limpezime. — **Cuvintele de reazem** ale lui Coman Șova devin martorii fidelI ai unui spirit împlinit („Totdeauna am fost chinul meu și norocul / Rodul, pădurea și proorocul") și care — fie că își va schimba sau nu maniera de exprimare poetică — va rămîne sub unghiul de incidență al echilibrului: „Dărîndu-mi vedenii, coșmare / Totdeauna / Liber să-mi caut / O eliberare" **(Totdeauna)**.

Dan. C. Mihăilescu

*) **Coman Șova: „Cuvinte de reazem", Editura „Albatros", 1978.**

argumentele istoriei și scrierile de epocă

ISTORII, adică anchetă, investigație personală **și-a intitulat „părintele istoriei" scrierile, despre care el însuși spune : „Herodot din Halicarnas înfățișează aici rodul cercetărilor sale, pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii..."**

Un port din Marea Egee, probabil cel aflat în insula Samos, atit de apropiată de coasta Ioniei (Asia Mică). Triera întîrzie oare la chei : călătoriile nu încep în lunile iulie și august, cînd marea este bîntuită de „rafale de vînt violent, chiar furtunos" ; dinspre locul în care apune vara soarele, suflă Zefirul, pe cînd dinspre locul în care asfințește soarele iarna bate Argestes, aducător de puțini nori. Starea mării și a atmosferei sînt capitale pentru navigație, acum, în deceniul al cincilea, secolul V înaintea erei noastre, cînd însoțim un tînăr grec care n-a împlinit încă vîrsta de 28 de ani, într-o îndelungată călătorie pe apă : Herodot.

Dar tot atît de bine s-ar fi putut ca triera cu pricina să-și fi ridicat ancora de oțel mult mai devreme, din primăvară, moment prielnic așteptat de sute de corăbii pregătite să părăsească porturile grecești, care încotro. Așadar, omul nostru se află pe punte, nu pe chei, plimbîndu-se de-a lungul celor 30—40 de metri, cîți numără asemenea navă, sau pescuind (se pescuia la bord ?). Triera ar fi una din corăbiile „cu obraji roșii", vopsite adică cu roșu de miniu, strat protector care le face să pară, pe orice vreme și la orice timp al zilei, bătute de razele soarelui, la asfințit, portocalii. Ar mai fi de presupus că Herodot, căci numai despre el vorbim, și-a făcut rost de o curea pe care a înnodat-o de mai multe ori, așa cum cîndva, la timpul său, marele Darius făcuse pentru a le da ostașilor un mijloc simplu și sigur de supraveghere a timpului scurs : un nod desfăcut egal o zi consumată... Neștiind cu strictețe nici anul în care are loc călătoria la care asistăm, și cu atît mai puțin luna exactă, nu știm nici cum să numărăm zilele, **înainte** sau **înapoi** : fiindcă grecii numeau prima zi a lunii, echivalentă cu luna nouă, **neomenie**, iar prima decadă **menos istamenu — debutul lunii, mesutos — mijlocul lunii** decada următoare, **phthinontos — sfîrșitul lunii** ultima decadă în care apelau la un fel de „numărătoare inversă", a 21-a zi fiind a 10-a zi dinaintea sfîrșitului lunii, a 22-a fiind a 9-a și așa mai departe.

■ În drum spre strămoșii românilor pe care „părintele istoriei" îi va elogia

Bărbatul **tînăr-vîrstnic** pentru epoca aceea, de pe puntea trierei lustruită cu piatră ponce, se apropie acum de stîncile Cyanee, încearcă indiscutabil un straniu simțămînt : itinerariul său se suprapune, parțial, cînd etapelor călătoriei întreprinse de legendarii argonauți, cînd „escalelor" grecești din Marea Egee, Marea de Marmara (și la fel va fi și în Pontul Euxin), pe care regele persan Darius încercase să pună mîna. Stîncile Cyanee, potrivit mitologiei, se ciocneau între ele pentru a-i opri pe argonauți să treacă prin trecătoarea Bosfor, unde se afla și Byzantionul (Bizanțul), punctul de intrare în Pontul Euxin : „Cu Boreanul Zefirul sufla dinspre-a tracilor țară" **(Homer).** El, călătorul, nu-și notează cele văzute, cele auzite, cele simțite și gîndite, dar probitatea îl determină să precizeze apoi, cînd își va redacta opera : „dacă îmi aduc bine aminte". Forța de memorizare trebuie să-i fi fost realmente fantastică, iar atunci cînd, natural, memoria îi mai joacă feste, ține să-ți atragă atenția : „mi se pare", „după cîte știu"... S-ar zice că nu inventează nimic, fie că-i vorba de aspectul geografic al locurilor prin care trece, fie că înregistrează detalii ale vieții materiale sau spirituale. „Dar plăcerea de a cerceta l-a făcut să noteze [subl. ns.], multe lucruri [...] A fost un om corect [Herodot],care **nota** [subl. ns.] ceea ce credea că este adevărat" **(sir Maurice Bowra).** Să însemne oare aceste cuvinte că Herodot **lua notițe** ca un reporter modern, înarmat cu „blocnotes" profesional, sau vor să însemne doar că, redactînd, nota, cu sens de **scria ?** „Datoria mea este să reproduc cele ce se spun, dar acestor lucruri nu sînt cîtuși de puțin ținut a le da crezare ; cuvîntul scris acum să-mi fie călăuză de-a lungul întregii mele lucrări". Și : „ei povesteau lucruri pe care eu nu le cred, le-or fi dînd poate alții crezare" ; „spun că, o dată pe an, fiecare neur se preschimbă în lup pe cîteva zile și apoi se face iar cum a fost ; celor ce povestesc astfel de lucruri nu pot să le dau crezare, măcar că ei spun așa, ba se și jură pentru asta" ; „Spre nordul Europei, aurul pare să se găsească mai din belșug [...] se zice totuși că este răpit de la niște zgripțori de către arimaspi, oameni cu un singur ochi. Nu sînt însă deloc încredințat că se nasc oameni cu un singur ochi, care în toate celelalte privințe să fie la fel ca toți oamenii".

Dar care-s **metodele de culegere** a datelor, folosite de tînărul locuitor al Ioniei, viitor „părinte al istoriei", aflat acum la bordul trierei ? Acestea sînt fie **directe**, fie **indirecte** :

● „am auzit din gura lor" ; „după cum relatează tracii" ; „de aici încep să povestesc istoriile [...] din auzite" ; „Cele ce urmează le dețin din auzite" ; „Dar am mai auzit eu și multe altele la" ; „În timpul popasului meu [...] am aflat multe lucruri din discuțiile pe care le-am avut" — așadar din surse orale, de regulă oameni de încredere sau care i se par a fi astfel, particulari, preoți, persoane oficiale și, la urma urmei, oricine are ceva de povestit, menționînd însă că este „liber fiecare s-o creadă pe care vrea" [după ce citează două versiuni păstrate de tradiția orală] ;

● „Pînă aici am povestit ceea ce am văzut, ce mi s-a părut și ce am cercetat eu însumi" ; „Pentru aceleași lucruri am mers chiar și pînă la..., ba și pînă la..., mînat de dorința de a afla dacă cei de aci se vor potrivi în povestiri cu cei din..." — așadar constatarea la fața locului, **autopsia** cum i se spunea, ceea ce antrenează, desigur, călătorii îndelungate, ostenitoare, care se pot încheia și prin eșec : „Ce se află mai sus de ținutul despre care tocmai încep să vorbesc, de bună seamă nimeni nu știe sigur. Mi-e cu neputință să aflu ceva vești de la cineva care să poată spune că a văzut acele locuri chiar cu ochii lui" ;

● izvoare scrise precum cronici oficiale, colecții de oracole, inscripții, scrieri ale precedesorilor sau contemporanilor.

În perimetrul **cercetării personale** pe care o întreprinde în Pontul Euxin, Herodot interoghează întocmai unui **reporter** actual, pentru care „lucrul văzut" și „lucrul auzit" pot fi sursa decisivă a scrierii, nemulțumindu-se doar cu parcurgerea arhivelor, a cronicilor străine, ci anchetînd în stînga și în dreapta, stînd de vorbă pînă și cu atotștiutoarele călăuze profesioniste. Dar noi, păstrîndu-ne deocamdată în limitele stricte în care am plonjat — părtași la călătoria „confratelui" antic — să vedem ce anume se mai poate întîmpla cu nava noastră : „În deobște, un vas străbate, într-o zi lungă, cel mult șaptezeci de mii de brațe, iar noaptea, șaizeci de mii. Așadar, din strîmtoare pînă la Phasis [...] drumul cu corabia ținu nouă zile și opt nopți ; acestea, în total, dau un milion una sută zece mii de brațe, iar aceste brațe fac unsprezece mii una sută de stadii". După ce s-ar putea ca Herodot să fi desfăcut opt noduri, iată-l cît pe-aci să-l desfacă și pe al nouălea, dar... Adevărul e că **ziua** se socotește de la un apus de soare pînă la următorul apus de soare. Nu-i prea greu de ghicit starea sufletească a celui care, altminteri, înregistrează cît mai obiectiv cu putință totul, dacă ne ghidăm după un fapt : exagerarea vitezei trierei și, logic deci, **dublarea** mărimii Pontului Euxin, susținînd că lungimea calculată de el ar fi de 2043 kilometri (actualmente) în loc de 1008 kilometri în realitate, ceea ce ne îndreptățește să susținem că **înregistrările subiective** poartă vina erorii, de unde și deducția că drumul i s-a părut a fi lung și greu, distanțele mari, în ciuda satisfacției pe care o încearcă acum, cunoscînd **direct** — și nu numai din tradiție orală sau din izvoare scrise — Pontul Euxin.

Cu o asemenea trieră, în căutarea timpului ilustru, a navigat Herodot în Marea Neagră (basorelief găsit la Acropole, datînd din sec. V i.e.n. — exact din perioada călătoriei „părintelui istoriei").

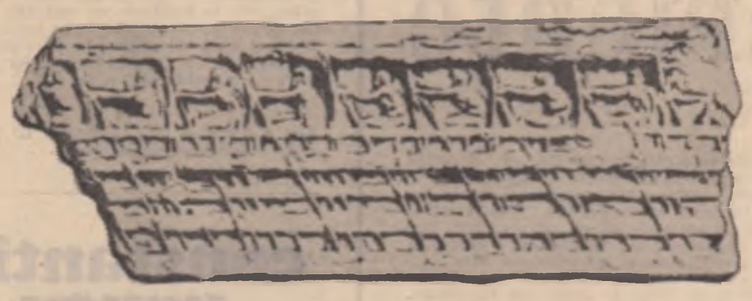

un reporter al antichității în anchetă (I)

„Orfeu printre traci" — sec. V i.e.n.

■ Miturile, ca și pămîntul, imensă arhivă exprimînd adevăr istoric

În creuzetul personalității herodotiene, realul și fantasticul se contopesc, un neînsemnat „fapt divers" poate declanșa considerații de ordin general, profunde, cuprinzătoare.

Urmează apoi un alt salt important [de la mit la cercetarea istorică], realizat de un singur om. Herodot din Halicarnas a avut ideea de a extinde preocuparea logografiei la o arie mult mai vastă [...] și,

„Interogarea" Histriei : așa arăta în 1914, cînd V. Pârvan începe săpăturile — și după opt ani de muncă (zidurile și turnurile liberate de dărîmături și pămînt)

de asemenea, ideea de a încerca să controleze masa datelor acumulate (în parte, acum, în scris, restul încă oral) prin cercetări personale pe loc, într-o serie de **vizite rapide** peste tot, și printr-o analiză rațională a informației adunate, precum și prin utilizarea analelor regale asiriene, persane și egiptene pentru realizarea unei cronologii exacte măcar pentru 100 sau 150 ani de dinaintea lui. Ar fi fost și atîta de ajuns, dar de fapt el a mers mai departe : a luat hotărîrea cea mai radicală — anume să scrie istoria războaielor medice. Îndrăzneala încercării lui e uimitoare. Trecuse aproape o generație de cînd războiul luase sfîrșit. Nu exista aproape nici o documentare scrisă. Și totuși Herodot s-a apucat să reconstituie istoria lor amănuntit, utilizînd amintirile supraviețuitorilor și ale celor din generația ulterioară care-și mai aduceau aminte ce li se povestise cîndva. **(M. I. Finley).**

Dintr-un întreg echipaj de peste 200 oameni, (174 — la rame, 17 — marinari însărcinați cu manevrarea navei, 10 — ostași), iată-l pe ultimul, Herodot.

Trecînd Bosforul, străbătînd Pontul Euxin, reporterul nostru pornit în anchetă, **retraiește** evenimentele trecutului.

Darius privea cu nesaț Marea Pontului, vrednică de a fi privită. Dintre toate mările, este într-adevăr cea mai minunată.

Raportîndu-se la Homer, a cărui existență **reală** nu fusese încă tăgăduită și nici nu se întreprinseseră tentative de a'i se situa existența **din punct de vedere temporal** — se pare c-a trăit între secolele X—VIII i.e.n., iar eroii poemelor sale în mileniul al II-lea i.e.n. — călătorul nostru vizează nu numai mitologia, ci și datele istorice pe care **Iliada** și **Odiseea** le vehiculează prin vers, ca de pildă : referirea la Rhesos, rege al tracilor, avînd cai „mai iuți decît vîntul" ; prezența aceloraași traci, în calitate de aliați ai troienilor, în bătălia pentru Troia, aceștia fiind luptători gătiți cu podoabe de aur și argint (peste milenii, V. Pârvan avea să compare, pe baza argumentelor concrete furnizate de arheologie, cultura tracică realmente superioară — din mileniul al II-lea i.e.n. — oglindită în epopeea lui Homer, cu cea micenieană contemporană ei).

■ Geții sînt „cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci"

Națiunile care-l pot determina pe un grec antic să pornească la drum sînt numeroase. „Grecii nu s-au mărginit să compare între ele cetățile lor. Ei călătoreau și făceau negoț cu multe popoare ajunse pe diferite trepte de dezvoltare socială...". Pe noi ne interesează însă, cu precădere, motivele călătoriei întreprinse de Herodot aici, la Marea Neagră, așa că ne limităm la ceea ce deținem despre el : a călătorit mult pînă acum și va mai umbla destul (Egipt — **per pedes** de-a lungul Nilului, Cirenaica, Siria — atinge Eufratul, ajunge la Babilon, Macedonia, Sicilia, Italia, etc.) [...] Așadar, cu doar cinci, șase decenii înaintea prezentei expediții, regele persan Darius I-ul se prepară să-i atace pe sciți (anul 514 i.e.n.), pe itinerariul Bosfor (pod vase), de-a lungul țărmului Mării Negre, în Sciția, în Dobrogea :

Înainte de a ajunge la Istru, [Darius] îi supune mai întîi pe geții care se cred nemuritori, căci tracii care au în stăpînirea lor Salmydessos [astăzi dispărut] și care locuiesc la miazănoapte de Apollonia și de orașul Mesambria [astăzi în regiunea Nesseber — Sozopol] — numiți skyrmiazi [popor învecinat cu geții] și nipsei [locuitorii Nipsei din Tracia] — i s-au închinat lui Darius fără nici un fel de împotrivire. Geții însă, care luaseră hotărîrea nesăbuită [de a-i ține piept], au fost robiți pe dată, măcar că ei sînt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci.

Aprecierea deosebit de măgulitoare la adresa strămoșilor românilor este, în același timp, și deosebit de riguroasă : să nu uităm, nici o clipă, că Herodot a emis-o pe temeiul înregistrării amintirilor unor supraviețuitori ai evenimentelor din urmă cu doar 50—60 de ani sau ale unor indivizi din generația imediat următoare — act senzațional pentru vremea aceea ! — cum de altfel și precizează : „După cîte am aflat de la elenii care locuiesc în Hellespont [Dardanele] și în Pont [Euxin]"... „Herodot îi menționează, pentru anul expediției lui Darius (514 i.e.n.) pe geții din Dobrogea ca pe o ramură distinctă a numeroasei familii a tracilor. Aceasta îndreptățește concluzia că, spre mijlocul primei virste a fierului, apariția daco-geților detașați de masa triburilor trace era un fapt împlinit" **(E. Condurachi-Const. Daicoviciu).** De altminteri, strictețea aprecierii potrivit căreia geții SÎNT CEI MAI VITEJI ȘI MAI DREPȚI DINTRE TRACI rezidă și din caracteristicile generale ale scrierilor călătorului pe care-l secondăm, pe apele Pontului Euxin, acum, într-al V-lea deceniu al celui de-al V-lea secol de dinaintea erei noastre : Herodot laudă cînd se cuvine, rareori ponegrește, niciodată nu acuză !

Atunci cînd Darius își desfășoară acțiunea, ori cînd Herodot îi ia urma (colindînd, desigur, și prin locuri în care regele persan n-a călcat vreodată), sîntem în cea de-a doua epocă a fierului. Specialiștii o numesc **Latene.** Iată, cultura materială geto-dacă, deși inițial a evoluat diferențiat, ca pretutindeni unde există evenimente istorice și configurație geografică proprii, manifestîndu-se acum ca o **cultură unitară și continuă** pentru întregul spațiu carpato-dunărean-pontic, populat de geto-daci, una și aceeași populație (Strabon va preciza că vorbesc „aceeași limbă") — ramură nordică a tracilor. „În primul rînd, triburile din Dobrogea și de la Dunărea de Jos au trecut cele dintîi la noua epocă a fierului, aristocrația lor reușind încă din secolul al V-lea i.e.n. [exact perioada în care ne găsim părtașii periplului pontic al lui Herodot] să creeze o artă de stil animalier și de caracter «princiar», aristocratic, întocmai ca și celții din Europa centrală. Noul stil și noua cultură de tip Latene **au luat naștere pe fondul local** și cu **participarea activă a factorului elenic,** avînd la început o răspîndire în zona traco-getică extracarpatică. **Geții dintre Balcani și Carpați** — ca ramură a tracilor meridionali — sînt, după părerea noastră, **creatorii noului patrimoniu artistic-cultural.** Între zona traco-getică și cea nord-tracică sau dacică existau **permanente și puternice întrepătrunderi,** care au asigurat mereu unitatea" **(Dumitru Berciu).**

■ Impactul a două mari culturi : geto-dacă și greacă — la care se va adăuga în timp marea cultură romană

Înfășurat în mantia-i trainică, peregrinul nostru **merge, vede, culege.** Peste douăzeci și patru de secole, ceea ce pulsează de viață, va fi devenit doar ecoul acelor vremuri, păstrîndu-se în izvoarele istorico-literare, epigrafice, onomastice — în care arheologia și numismatica sînt vitale, ca și în surse epic-narative, în folclor și etnografie. Documentele **epigrafice** reprezintă, fără doar și poate, un suport durabil al informațiilor care privesc instituțiile umane, istoria socială a lumii antice, existența orășenească și sătească, administrativă, economică, religioasă — tranziție de la mesajul oral la cel scris, epigrafia este o ramură nouă a istoriei vechi.

● Congresul de epigrafie greacă și latină din acest an [1977 — Constanța] a adus interpretări noi ale inscripțiilor, sinteze originale, ca și un șir de informații despre noi monumente epigrafice și despre însemnătatea acestora pentru istoria română și greacă... Regiunea Mării Negre este, fără îndoială, una din cele mai interesante în cadrul lumii vechi. Pe acest teren se pot urmări toate etapele civilizației antice, de la înființarea coloniilor grecești pînă la căderea Imperiului roman... (prof. dr. **Miroslava Mirković** — Belgrad) ;

● Congresul a adus noi contribuții la dezvoltarea acestei științe relevînd, între altele, noi descoperiri demne de atenție asupra ariei Mării Negre, această arie ce a reprezentat un filtru și o întîlnire a două mari civilizații, cea geto-dacică și cea romană, în momentul maturității lor depline (prof. **Giancarlo Susini** — Bologna) ;

● Desigur că zonele din jurul Mării Negre au fost dintotdeauna — chiar în perioadele preistorice — în strînsă legătură cu cele din jurul Mediteranei, îndeosebi Grecia metropolitană și Anatolia. Au existat și schimburi comerciale în unele perioade. Foarte importante erau contactele culturale între populațiile băștinașe și populațiile din alte zone (prof. **James Frank Gilliam** — New Jersey) ;

● Legătura dintre culturile greco-romane și culturile băștinașe din jurul Mării Negre a dus la crearea de noi forme, care au fertilizat în multe privințe civilizațiile europene (prof. dr. **Edmund Buchner** — München) ;

● Istoria veche a regiunilor mărginașe Mării Negre arată clar participarea populațiilor de aici la marile procese de dezvoltare istorică, cu precădere la dezvoltarea culturală greco-romană. În aceasta constă contribuția ei la civilizațiile europene (dr. **Hans-Georg Kolbe** — Roma) ;

● Trebuie să mărturisesc că, pentru un istoric al antichității, și în special pentru un epigrafist, România exercită o atracție excepțională. Trebuie să fi vizitat muzeele acestei țări pentru a aprecia bogăția incomparabilă de inscripții, atît grecești cît și latine a căror descifrare luminează nu numai vechea istorie locală, ci și multiple aspecte ale întregii istorii a lumii antice (prof. dr. **Denis Van Berchem** — Geneva) ;

● Întrucît teritoriile din jurul Mării Negre au fost influențate de cultura română, influențînd-o și ele la rîndul lor, istoria lor veche trebuie studiată din ce în ce mai mult, integrînd-o în istoria Europei (prof. **José d'Encarnaço** — Coimbra-Portugalia) ;

● Ținuturile din jurul Mării Negre sînt străvechi vetre de civilizație neolitică, tracică, scitică. În epoca greco-romană, ele au fost supuse unei puternice iradieri a civilizației grecești și romane. Templele grecești de la Histria pot sta alături de construcțiile similare cele mai vestite din alte părți ale lumii elene, iar monumentul triumfal de la Adamclisi este unul din cele mai remarcabile produse ale artei romane provinciale din epoca imperială. Bucurîndu-se de influența fertilă a civilizației clasice, ținuturile pontice au contribuit la rîndul lor la înflorirea acestei civilizații (prof. **Ian Trynkowski** — Varșovia).

(declarații adunate de **V. Șimandan**)

Herodot **merge, vede, culege** în plin Pont Euxin : amintiri, fapte ale zilei, fabule, anecdote (în sensul grecesc al cuvîntului, adică povestiri inedite), miracole (în cele mai multe cazuri știe să-și adune în așa fel informațiile, încît să separe **adevărul** sau **ceea ce pare adevărat,** de **fabulos,** deși religiozitatea îl obligă să accepte **miracolul).** Apoi, toate acestea vor fi asamblate într-un tot omogen și totuși sinuos, desigur din pricina fluxului specific memoriei. Pios prin tradiție, își extinde pioșenia din zona misticului în cea a realității descoperite, fiindcă omul în cauză nu desparte mitologia de istorie, legenda de adevăr. De aceea și transcrie, nepărtinitor, datele esențiale cu privire la credința religioasă a geților :

Iată în ce chip se socot ei nemuritori : credința lor este că ei nu mor, ci că cel care piere se duce la Zamolxis — divinitatea lor — pe care unii îl cred același cu Gebeleizis. Tot în al cincilea an aruncă sorții, și întotdeauna pe acel dintre ei pe care cade sorțul îl trimit cu solie la Zamolxis, încredințîndu-i de fiecare dată toate nevoile lor. Trimiterea solului se face astfel : cîțiva dintre ei, așezindu-se la rînd, țin cu vîrful în sus trei suliți, iar alții, apucîndu-l de mîini și de picioare pe cel trimis la Zamolxis, îl leagănă de cîteva ori și apoi, făcîndu-i vînt, îl aruncă în sus peste vîrfurile suliților. Dacă, în cădere, omul moare străpuns, rămîn încredințați că zeul le este binevoitor ; dacă nu moare, atunci îl învinuiesc pe sol, hulindu-l că este un om rău ; după ce aruncă vina pe el, trimit pe un altul. Tot ce au de cerut îi spun solului cît mai e în viață.

MIHAI STOIAN

Ar mai fi poate de adăugat că „solul neprimit" este cel dintîi care se rușinează de propriul eșec : spre deosebire de obiceiurile altor popoare, geto-dacii nu trimit drept sol, la Zamolxis, decît oameni liberi și întrutotul neprihăniți, iar cine nu piere în lăncii, în ciuda mesajului vital pe care-l poartă, n-are decît să se rușinеze că trăiește. Fiindcă moartea, fie la sfîrșitul secolului al VI-lea i.e.n., cînd Darius se luptă cu geții, fie la mijlocul secolului al V-lea i.e.n, cînd Herodot își culege informațiile, fie mai tîrziu, la debutul secolului al II-lea e.n., cînd Traian avea să se lupte cu dacii, moartea nu reprezintă o primejdie mai mare decît dușmanul de orice fel care îți încalcă pămîntul ; crezînd în nemurire, pentru geto-daci pierderea vieții nu însemna altceva decît începutul altei vieți alături de Zamolxis. Nu-i greu de dedus cît curaj, în necontenitele bătălii purtate de-a lungul secolelor, au dovedit acești bărbați ai spațiului carpato-dunărean-pontic. Cît îl privește pe ciudatul pasager de la bordul trierei, de unde să bănuiască el că alții vor veni să-i completeze spusele privitoare la cultul lui Zamolxis, ca de pildă Pomponius Mela (scriitor), stabilind că geții sînt „cei mai pregătiți pentru moarte" ; sau că vor fi necesare doar cinci secole pentru ca un **imperator** (l-am numit pe Traian, citat de Iulian Apostatul) să afirme : „Am subjugat chiar și pe acești geți, cei mai războinici dintre toate neamurile care au existat vreodată, nu numai din cauza puterii corpului lor, dar și din aceea a învățăturilor lui Zamolxis care este între ei așa de slăvit. Acesta le-a întipărit în inimă că ei nu mor, ci numai își schimbă locuința și, de aceea, merg la moarte mai veseli decît la orice altă călătorie".

■ Zamolxis amintește zilele glorioase ale lui Burebista și Decebal

Bărbatului de sub 28 de ani, de pe puntea trierei, mediteranean prin ereditate, o asemenea credință vădit superioară — capabilă să alunge teama de-a trăi și angoasa morții — îi trezește îndoielile de rigoare, motiv pentru care și consemnează spusele grecilor săi cu scrupulozitate, dar și cu o marcată notă de relativitate :

Acest Zamolxis, fiind om, ar fi trăit în robie la Samos [de altminteri insula în care s-a refugiat Herodot după ce-a fost nevoit să plece din orașul natal] ca sclav al lui Pythagoras, fiul lui Mnesarhos. Apoi, cîștigîndu-și libertatea, ar fi dobîndit avuție multă și, dobîndind avere, s-a întors bogat printre ai lui. Cum tracii duceau o viață de sărăcie și erau lipsiți de învățătură, Zamolxis acesta, care cunoscuse felul de viață ionian și moravuri mai alese decît cele din Tracia, ca unul ce trăise printre eleni [patriotism local ?] și mai ales alături de omul cel mai înțelept al Elladei, lîngă Pythagoras, a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia și-i ospăta pe cetățenii de frunte ; în timpul ospețelor, îi învăța că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii acestora în veac nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunătățile. În tot timpul cît își ospăta oaspeții și le cuvînta astfel, pusese să i se facă o locuință sub pămînt. Cînd locuința îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor, coborînd în adîncul încăperilor subterane, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și-l jeliră ca pe un mort. În al patrulea an se ivi însă iarăși în fața tracilor și așa îi făcu Zamolxis să creadă în toate spusele lui. Iată ce povestesc c-ar fi făcut el.

Astfel istorisesc locuitorii Olbiei (azi Porutino), colonie grecească întemeiată de ionieni în secolul VII—VI i.e.n., pe malul drept al limanului Bug-Nistru, deci pe țărmul de miază-noapte al Pontului Euxin ; dar energicul nostru cutreierător de drumuri își ia numaidecît distanța cuvenită față de relatările culese :

Cît despre mine, nici nu pun la îndoială, nici nu cred pe deplin cîte se spun despre el și locuința lui de sub pămînt ; de altfel, socot că acest Zamolxis a trăit cu multă vreme înaintea lui Pythagoras [care l-a precedat pe Herodot cu numai un secol]. Fie că Zamolxis n-a fost decît un om, fie c-o fi fost vreun zeu de prin părțile Geției, îl las cu bine.

— Îl las cu bine ! o fi salutat, cu viu grai, Herodot, mai tîrziu, cînd avea să-și redacteze **Istoriile ;** ceea ce nu-l va împiedica pe Strabon, geograf de peste patru secole, să-i preia — parțial — afirmațiile cu privire la Zamolxis :

Se spune că un oarecare get cu numele de Zamolxis ar fi fost sclavul lui Pitagora și că ar fi căpătat unele cunoștințe astronomice de la acela, iar altele de la egipteni, ajungînd în pribegirile sale și pe acolo. Întorcîndu-se acasă la el, s-ar fi bucurat de multă cinste din partea conducătorilor și din partea poporului, deoarece prorocea tălmăcind semnele cerești. În cele din urmă, l-a convins pe rege să-l ia părtas la domnie, ca fiind destoinic în a prevesti voința zeilor.

„Desigur — explică actualmente **Radu Vulpe** — ceea ce Strabon ne spune despre originea umană a lui Zamolxis și despre legătura lui cu filozoful Pitagora și cu Egiptul n-are nici o bază reală, ci e vorba doar de o interpretare evhemeristă (de la Evhemer — Euhemeros, erudit grec din secolul al IV-lea i.e.n., care susținea că zeii și alte personaje mitologice au fost la origine oameni) din partea grecilor, dispuși să vadă chiar în explicarea antropomorfă a proprilor lor zei divinizarea unor îndepărtate ființe omenești, nu puteau înțelege decît tot așa principalul concept religios al geților. De fapt, după cum a arătat Vasile Pârvan **(Getica,** p. 151—152), pe baza unei pătrunzătoare analize a tuturor izvoarelor, Zamolxis nu era decît **o divinitate getică abstractă, căreia geții nu-i atribuiau nici măcar chip uman, însuși numele neflindu-i decît un calificativ"** [subl. ns.].

— Fie că Zamolxis n-a fost decît un om, fie c-o fi fost vreun zeu de prin părțile Geției, îl las cu bine.

Triera părăsește Olbia. Herodot îi privește zidurile și turnurile [resturi se păstrează pînă astăzi] îndepărtîndu-se. Doar că — de unde să fi prevăzut — peste numai patru secole această Olbia (ca și Apollonia) va fi cucerită de Burebista : „Cel dintîi și cel mai mare rege din Tracia" (documentele vremii) — care, prin unificarea tuturor seminițiilor daco-getice, creează, în jurul anului 70 i.e.n, cel dintîi stat dac centralizat și independent, avînd o armată de 200 000 de oameni cu care îi învinge pe celți și îi respinge pe bastarni.

Burebista **(Boirebistas),** bărbat get **(aner Gētes),** ajungînd în fruntea neamului său, a început să-i instruiască pe oamenii săi [...] și atît de mult i-a ridicat prin exerciții, prin cumpătare și prin ascultare de porunci, încît în cîțiva ani a creat o mare domnie și a supus getilor pe cei mai mulți dintre vecinii lor ; și chiar de romani era temut, căci trecea Istrul (Dunărea) fără frică, prădînd Tracia pînă în Macedonia și Iliria. **(Strabon).**

debut

vasile latiş

UN POET. Vasile Latiş e profesor de latină la Tg Lăpuş. Aş putea spune că nici nu-l cunosc, fiindcă ne-am văzut de foarte puţine ori, cu ani în urmă, şi atunci fără să schimbăm mai mult de două-trei fraze, şi acelea circumstanţiale. Ştiam că e un pasionat folclorist, pasionat şi competent la curent cu cele mai noi metode de cercetare ştiinţifică a tezaurului spiritual popular. Ştiam şi că scrie poezii, dar de citit numai de curînd am avut ocazia să i le citesc, graţie bunăvoinţei unor prieteni comuni, poetul fiind deosebit de discret cu aceste expresii ale subiectivităţii sale. M-a frapat neobişnuitul poemelor lui — în raport cu diversele stiluri ale poeziei contemporane — limbajul lor pe cît de vetust-arhaic pe atît de proaspăt, sintaxa simfonică, rigoarea extraordinară a frazării şi, deopotrivă, eminescianismul interiorizării lirice. Mi-am îngăduit, fără a-l consulta, să public poeziile lui Vasile Latiş, pe cele care, graţie, cum spuneam, unor prieteni maramureşeni, le-am putut citi. Sper ca profesorul de latină de la Tg. Lăpuş să-mi ierte această bruscare a discreţiei sale. Am făcut-o pentru că cred în talentul său, aşa cum cred în substanţa eminamente poetică a colindelor maramureşene...

Laurenţiu Ulici

Cîntec

A jale vîntul trece prin codrul şi greu îl loveşte
şi rumpe-de fag
şi roduri i-adapă... Şi stăm ascultind, însă
odată ale noastre vieţi
atîta s-au stins, că azi, de tare abia mai
pricepem ; doar ramuri se pleacă şi sună,
doar

vreme le-ngroapă. Afară la pragul al celor
bătrîni ne-aşezăm, şi vorbim
şi negru pămîntului credem. De milă atunci se
umple a zilei suflare,
şi mult ni se-arată, căci sîntem noi prieteni ;
şi gîndul ne bate mereu s-o privim.

Cum sa fără seamăn minie-i ! Cărările-am
prins, şi măguri întrecem
deodată, izvoare, înţelepte rostesc cu gură
eternă de apă al lumii noroc —
de nu înţelegem... Ne cheamă părinţi, nepă-
rinţi... Şi blîndă-i a lor stare pe loc.

Zori de zi

Ce pămînt calci tu, dimineaţa, şi străbaţi
mereu dinainte ştiut ? De bună
seamă, părinţi au sfîrşit, atîta, şi-atîtea au
lucrat cu credinţă şi-au fost.
Vin zori în întinderi... Azi, tu singur, şi teafăr
prin rouă înaltă treci ca un prieten

al morţii .O, mamă, iată mă-mpiedic de somn
şi tu de la tine m-alungi, şi
singur vorbesc. Cu grai m-ai cuprins, Alerg,
şi aerul mă-ndrăgeşte mai
tare, mă arde ca şi cum pururi vremea cu ziua
de azi ar începe, dar drumul graiului tău

nu are capăt. Acum au nevoie de tine păsări,
şi apă, şi pietre din marginea
cîmpului, toate, chemînd, cu-n glas de care
se teme-al lor aspru părinte —
străinul şi bunul... Puternic e plînsul băiatului:
dar ele rămîn tu treci înainte.

Rugă de bătrîn

Pămînt tăcut ! Cu bucurie te numesc eu,
pentru că întotdeauna-i
păstrat, pentru mine şi-ai noştri părinţi mai
bogat firea altuia ;
şi azi, sub stele mingîioase tu singur m-aduci,
cînd umbră, ca altădată

se-aşterne. Ajută-mă : chiar dac-au pierit
îndemnul de-a spune
şi-s singur... Ades, te-am privit, şi-a cerului
furtuni pentru tine
le-am smult, fericite, aici înapoi am întors a
mea faţă vreodată — în veci

aşteptînd ce azi îţi grăiesc. Căci nu e de
ruşine ruga bărbatului.
Mult, împreună, şi multe-am durat pentru ca
unul nestrăin să
rămîie ; doar zilele-ţi mindre, pricepînd —
cînd n-oi mai fi de cită vreme tot vin către
tine.

debut

sabina drăgănel

experienţe

„Să nu moară, să nu moară, nu trebuie să moară azi, să nu moară..." „...Virgula este semnul de punctuaţie care delimitează...".

Peste zăpăceala minţii mele galopînd fără rost prin ţinuturi umbrite se lăsase înşelătoarea linişte a atmosferei de examen. O întindere de capete plecate, o turmă fremătătoare de nasuri deosebite ca forme şi mărime, cufundată în foile risipite, cu peticul indoliat din dreapta, încă neştampilat. Lîngă mine desluşii un gîlgîit — colegul cu ochelari de broască înghiţea strîmbindu-se al doilea extraveral. „Vise plăcute-n glorii şi triumf, mălăieţule !" am chicotit răutăcios imaginîndu-mi-l sforăind groscior şi fomfăit, cu pleoştita-i tărtăcuţă de dovlecel lovit de insolaţie surpată peste lucrarea deja voluminoasă.

Şi eu nu scrisesem aproape nimic — a, ba încropisem cîteva rînduri şi priveam aproape amuzată oceanul alb pe care trebuia să-l populez cu neprețuita-mi ştiinţă.

Urechea prindea felurite zgomote — fondul scîrţîitului de creier se intersecta cu ieneli, tuse, mormăit, rigiială, strănuturi bisate, suspin, sughiţ, gîfîieli, nechezat de satisfacţie ori, cine ştie, de acră deznădejde, hohote de ris şi plîns, tîrşîit de mars pe loc, ghiorăieli infundate, (cine mai putuse înghiţi fărămitură dans un jour pareil ? !) Ba eu, pentru a fi mai sigură că spiritul va zbura descătuşat biruind orice hain obstacol, nu pusesem în gură nimica, nimicuţa de alaltăieri. Probabil ameţeala care-mi zguduia superficiala concentrare venea din inaniţia forţată — nimeni nu izbutise să mă convingă că la „conchetă" se merge cu burta plină.

Cînd eram copil, într-o seară fierbinte de august, nenea Mişu a povestit despre absurdul sfîrşit al unui soldat. Se dăduse alarma şi atacul a izbucnit neaşteptaţ, după prînz — vedea căzînd în jurul lui sfîrtecate de obuse, zvîrcolindu-se, bucăţi din camarazii cu care străbătuse aproape tot frontul. Comandantul companiei, sublocotenentul, era prietenul său cel mai bun : apucase, nefericitul, să se-nfrupte din provizia sosită cu întîrziere, „să-şi dezlipească — rîdea el — stomacul de spate". Fierul îl nimerise tocmai sub centură — a murit infectat, în chinuri groznice. Doctorul precizase că scăpa sigur dacă n-ar fi mîncat.

Mă obsedase mulţi ani imaginea unui balon plin cu cartofi-purée (de ce neapărat acest meniu — cine stătea să frece şi să bată spumă — pe urmă de unde atîta lapte şi unt în război ? — dar, fiind hrana mea preferată nu concepeam că oamenii — indiferent de loc sau circumstanţă — ar admite să se-nfrupte cu altceva) înţepat de-un bold perfid şi spărgîndu-se zgomotos în miţe-fărămiţe. Visam urît, începusem, spre disperarea mamei, să mănînc foarte puţin, ciuguleam pipăindu-mă pe furiş. Tulburarea s-a accentuat cînd am primit în dar cartea „Bostanul a plesnit de ris" — va să zică nenea Mişu nu minţise, primejdia urmăreşte cu adevărat, vicleană şi pizmaşă, partea de mijloc a trunchiului nostru ! Învăţasem textul pe dinafară şi seară de seară cuibărită în pătuţul cu gratii, frunzăream paginile, chinuindu-mi ochii cu morbide voluptăţi masochiste, pe desenele care înfăţişau tragicul destin al legumei.

Şi uite — tocmai acum, grotesca şi hilara închipuire infantilă mă impresura : maturizată şi convertită oarecum. Ştiam că nu voi pocni dar credeam cu obstinaţie că digestia împiedică spiritul să se manifeste, să elaboreze clar.

Mai era ceva care-mi încleştase maxilarele : se stingea nenea Mişu. În acele zile caniculare, însorite, voioase, el părăsea resemnat lumea aceasta cu singurul regret de a nu-mi fi putut împărtăşi bucuria candidaturii admise la filologie.

Îl vedeam cum dădea colţul, păşind nesigur pe asfaltul zgrunţuros al curţii, rezemat în baston şi cărînd sub braţ o pernă mare de catifea verde. Pareza — deocamdată parţială — îi descărnase scheletul şi pentru a sta jos se-ngropa în ceva moale. Trudea astfel lîngă mine cîteva ore zilnic, chinuindu-se cu o carte groasă — respiraţia ajungea şuier, efortul de a se menţine vertical echivala pentru el cu acela al escaladării muntelui. Dar nu renunţa. Avea convingerea că-mi poartă noroc, memoram uşor, uitam de emoţii văzîndu-l alături. Alunga orice gînd noros din preajmă, pindea şi sesiza din zbor ocolul panicii.

Şi boala alerga cu iuţeală, nerăbdătoare să-şi atingă ţinta — nu-l mai ţinea deasupra decît arzătoare, unică, neclintită dorinţa izbînzii mele. Mă-ndoiam eu, se codeau pesimişti părinţii, ridicau din umeri interogativ prietenii. El, nu — era sigur că eşecul mă va ocoli. Încercam să-l explic că şansele sînt egale, examenul devenise concurs, candidam doisprezece-treisprezece pe un loc, reuşeau cei mai buni. Zîmbea blînd, dădea aprobator din cap (cît se mai putea mişca) : „Da, aşa o fi, dar tu vei intra !"

Nu voiam să-l amărăsc — de altfel cred că nici n-aş fi avut cum — şi schimbam vorba, comentam cu silită detaşare cancanurile străzii. Care pe unde se înscrie, dacă s-au pregătit ori nu, ce perspective oferă cutare facultate — aşadar mă învîrteam strîns prin al crimei acelaşi loc. Nenea Mişu asculta cu interes apoi mă ruga să-i potrivesc perna, să deschid geamul şi conchidea ferm : „fiecare cu bafta lui, nu te mai frămînta, la toamnă eşti studentă".

Şi uite-mă azi, stînd împietrită în faţa subiectului, gîtuită de teama că-l voi dezamăgi. Nu-mi păsa de bîrfa cunoscuţilor, de ochii lui cu uimit-amară căutătură la anunţul înfrîngerii, mă înfioram. Îşi prelungise cu zbateri supraumane agonia, o număra îmbucătăţită după testele pe care le aveam de trecut.

Iar eu căscam gura ca un peşte nimerit pe uscat şi desenam cerculeţe în lemnul moale al băncii.

Mă uitai la ceas : trecuse aproape o oră. Să dau foaia goală ? Pregătisem suficient materia, aveam în urmă cîteva concursuri şi premii şcolare — ce era blocat atunci, unde puteam găsi remediul apatiei paciologice ?

Fie ce-o fi, renunţ. M-am ridicat pe jumătate să depun lucrarea şi să ies. Vulturul pleşuv de la catedră mi-o luă înainte : „Nu vă deranjaţi, continuaţi în linişte, vă aduc eu altă hîrtie". Parcă m-ar fi pălmuit. Obrajii şi urechile au luat foc, buzele gemeau strivite în dinţi. Cum să-i spun că nici peticul din faţă nu-l umplusem ? !

Trebuie, trebuie să scriu. Arunc o privire spre fereastra înaltă, care decupa cu zgîrcenie un albastru dreptunghi : „aripioară de albină, ajută-mă" ! Basmul cerut insistent în fiecare zi de „bună purtare" aducea, prin glasul domnului, misterios popărit, al lui nenea Mişu, o miraculoasă lume, unde totdeauna triumfai. Şi rămăsese acel ceva în care credeam — ori de cîte ori mă-ncleştam într-o decisivă trîntă rosteam formula copilăriei. E adevărat că paiul nu te scoate la mal dar îţi stimulează nădejdea şi dorinţa — odată ruga adresată răsuflam totdeauna mai liber şi-ncepeam treaba. Poate şi acum : „pană albă de cocor..."

O filă, încă una şi punct. Timpul intră zgomotos în ultima haltă. Recitesc, şterg, schimb vreun cuvînt. „Să nu moară, de n-ar muri azi"...

★

Nu îndrăznesc să mă desprind, să mă duc, să iau drumul casei. Se-nserează, n-am încotro. Întîi să aflu rezultatul.

Listele cocoţate pe-o tablă şuie par faţa rînjită a unei stafii. Apăs batista răcoroasă de frunte şi mă apropii. Printre ultimele nume mi-l zăresc tipărit corect şi... după, media. Acceptabilă pentru un sprint pe ultima sută. În jur, văzîndu-se lacrimile care mă-ntunecau picură consolările : „nu-i nimic şi eu am clacat, încercăm la anul, poate..."

Fug. Nu vreau să se ştie că victoria mea se datorează credinţei şi speranţei vii. Ale unui mort acum. Fiindcă înainte de a mă întreba ceva, glasul înecat umpluse receptorul : „s-a petrecut nenea Mişu..."

Paşii duc împiedicaţi povara bucuriei îndurerate. „Am reuşit, auzi, nene Mişule, am cîştigat cursa ! Aveai dreptate, la toamnă voi fi studentă..."

Fierbinte, aerul se lipeşte de obrajii mei uzi ca o duioasă dezmierdare. Depărtată, tot mai îndepărtată...

Constantin I. Popovici : „G. Călinescu" (bronz)

debut

Doi băieţi, doi tineri palizi. Plăpînzi, subţiri
Ce să n-aivă ? Hrană ? Este hrană
Apă n-au ? Este şi apă. Aer ? Poate aerul, că
nu mai este cum era. — De-ţi trăzneau
plămînii de răcoare şi de proaspăt...
Doi palizi precum două trestii coapte.
Ca tot omul, trestie, dar iarbă ginditoare
Doi palizi sînt, de gînduri multe.
Ce le trece lor prin cap ! Cîte le trec !
Dacă ei, băieţi bătrîni, filozofi
la „douăzeci de ani şi încă doi" ştiu
atîtea, pîn-la bătrîneţe ce mai află ?
Ca tot omul ; trestie, dar iarbă pentru cinteq.
Dacă ei cîntă de-acum atît de sigur, pîn-la
bătrîneţe se vor încerca în lyra lor cu Zeul.
Şi Acela nu poate să-i ierte.

★

Aici e temerea mea. Deosebit de profunzi,
solizi în expresie, de la-nceput.

Desigur vin vremuri serioase şi de probe mari.
Desigur sînt ani de iute ardere şi decantări rapide.
Altfel de ce-ar emite natura asemenea inşi,
juni bătrîni şi filozofi ai cîntecului ?
Poate că se-apropie Năzdrăvanul să ne-adune pe toţi într-o voce cum doar o dată la un veac apare.
Atunci şi nici atunci.

★

Vă prezint pe Constantin Urucu şi pe Nicolae Coman a căror fire şi maturitate poetică mi-au dat de gîndit cele ce-am zis mai sus.

Ion Gheorghe

constantin urucu

Laudă arborilor

Voi,
Cei mai apropiaţi de inima ţării,
Cei ce ţineţi în palme pîntecul munţilor,
Cei ce chemaţi apele pe nume
Ca pe nişte neamuri
Zicîndu-le :
Oltule, Dunăre !
Voi,
Neasemuit de frumoşii bărbaţi,
Voi,
Povara de lumină coaptă-n spice,
Voi,
Născătorii de zodii mai fecunde ca stelele.

★

Din sîngele ţării mai ţîşneşte o pasăre,
Albă
Care vă poartă numele
Ca pe o ramură incendiată
De clorofilă :
Laudă înţelepciunii bătrînilor arbori !

Castelele copilăriei

Cuprind în palme ţărna puţină şi flămîndă —
Banalul mai răsună dar mă sfiesc de el —
Zvîcnesc cu mii de inimi iar mîna-mi tremurîndă
Îmi dăltuieşte-n vreme, din suflete, castel...

Scap firele de viaţă spre viaţă infinită...
În scurgerea eternă fluidul sîntem noi
Pietrificaţi în umbră, cu faţa-acoperită,
Solizi, dormim în plasmă să reînviem apoi...

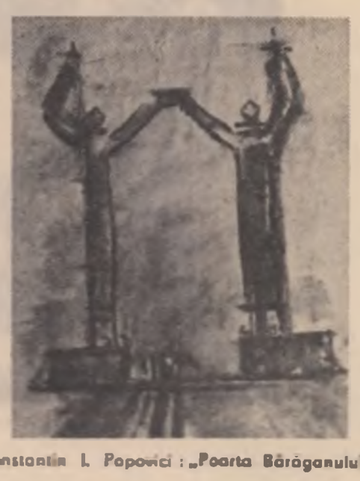

Constantin I. Popovici : „Poarta Bărăganului"

Cetate fără timp

Cum stai aplecată deasupră-mi, prin iarbă
Apusul îţi arde cai roşii în plete
Ţi-e ochiul fierbinte un rug mineral
Şi-n spuza fluidă mă mistui de sete.

Copacii-aiurează sufocaţi de tăcere,
Subterane torente cad în umăr, tumult :
Genele tale lungi sînt păianjenii
Sub care, Cetate, adormisem demult...

Gînd către izvoare

Ginduri ard pe rugul tăcerii...
Cum trec... albe ! Calm şi rece le las
Prăbuşindu-se-n mine, secunda
Îmi mai creşte o vîrstă pe-obraz.

Ochii-mi cad preschimbîndu-se-n cloburi :
E întuneric, iubito, în soare !
Sînt o mare uitată de păsări
Şi-mi strig sîngele rugunînd în izvoare.

nicolae coman

Luna şi luna mai

Mireasmă de tei aveai în poartă,
Domn de însingurare eram.
Creşteam în umbra ta de alinare,
Ce calm, ce calm cu tine se-nsera !

Parcă ascult ascultîndu-te,
Parcă văd văzîndu-te.
Pîriul imaginilor tale
Pe muntele meu l-am suit —
Urcă, urcă şi tu cu dorul.

Cu braţele întinse te chemam
Loc de sfîntă zidire purtînd,
Îţi striga corul braţelor :
„Haide,acest cîntec vrem să-ntrupăm.

Vara de nisip

Auzi tu codrul,
Cu freamătul lui limpezind lumina !
Auzi tu codrul în care freamăt !

Prin văi de aer întins privegheam.
Apărea, un ţărm se deschidea... Apăreai.
Stam la umbra stîncilor lui
Peste muntele cugetului cu tine pierind
Ca pe o trestie mă-nvăluiai.

Memoria ningea pe flori.
Fiecare deget al minţii
Slobozea o taină,
Vîntul lua ora şi înţelesul tău.

Ca într-o mînăstire pătruns-am în mine
Din orizont veneam, dintr-o vară de nisipuri oricui uriaşă.
Tristeţea nu mai putea învinge,
Venise pasăre dintr-o stea
Să anunţe rodnice arderi în mine.
Albastră, tăcerea-mi cîntă la vioara cuvintelor.

Împodobire a umbrei

Cu o armă pe umăr plecînd
Deasupra copilăriei las o coroană,
Cu o armă pe umăr
La dorul acestui pămînt să mingii o ramă.
Departe de-a fi altul, indemnurile firii roiesc
Printre adieri ce mîine nu mai cheamă.

Căci nu e timp
Să-i ascult o altă chemare,
Căci nu mi-e soarele stavilă
Pe radul umbrei tale.
Tremură sufletu-mi, vis clocotitor
Pe-o adormită vioară.

N-am fost născut.
Cu fiecare pas cobor din vis ;

Vino, un cal alb ne va duce
Peste umbră,
Umbla-va mîndră umbra noastră
În aurul florilor ca-n zale.

Necunoscutele anotimpuri

În lumină nouă
Ieşit-am din mine, era primăvara noastră.

Cînd am înţeles că strigi
Cu numele meu un străin înţeles,
Cînd fiinţa serii îţi era doar iluzie,
Am început de atunci o poveste să închipui.

Singur, în faţa gîndurilor rămas.
Ai fost doar începutul unui cuvînt
Prin care alergam fără timp —
Sămînţă a uitării, unde te-am sădit ?

Bate vînt de dragoste frîntă,
Ai trecut prin mine, doamnă frunză.

teatru

t

Somnoroasa aventură

De o mare originalitate, teatrul scris de Teodor Mazilu este încă departe de a fi jucat (şi comentat) aşa cum merită. Cu toate acestea, de-a lungul anilor s-a creat un stil al reprezentaţiilor Mazilu (din păcate atît de puţine), un stil necesar, impus de textul şi subtextul pieselor. Este straniu şi revelator totodată să constaţi că spectacolele bune după acest dramaturg seamănă în chip fundamental între ele, oricît de deosebiţi ar fi regizorii şi trupele care le-au elaborat. Mazilu convinge sau nu, aceasta ni se pare alternativa. Un regizor convins va da o reprezentaţie remarcabilă, un altul, chiar dotat şi îndelung hrănit cu idei despre teatru, nu va putea nici măcar s-o scalde. Îndeobşte se acceptă părerea că Teodor Mazilu compune satire. Este important însă să observăm că el nu priveşte lumea dinafară, vestelind-o, nici nu creează tipuri. Dramaturgul satirizează lumea lăuntrică, viaţa interioară, cum se spune, poziţia sa este mai degrabă a poetului liric iar concluzia divulgă un invincibil moralist. În puţine cuvinte, aş spune că teatrul lui Mazilu impresionează mai ales prin extraordinara sinceritate a mărturisirii.

Regizorul Nicolae Scarlat este, cum spuneam mai sus, un convins, adică face parte dintre cei care l-au înţeles pe autor în spiritul lui. Iată **Somnoroasa aventură**, reluată după cincisprezece ani la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ. Piesa îşi păstrează o aprigă, severă actualitate, nu prin acţiunea propriu-zisă ci prin analiza scopică a individului uman din orice categorie, deşi determinarea socială nu lipseşte. Printr-un generic ironic-fastuos, imitînd rostirea „suspens" a crainicului unei gale de box, Nicolae Scarlat ne avertizează asupra caracterului derizoriu al faptelor ce vor urma, esenţială fiind definirea umană, de natură mai generală, la care personajele concurează, Ce păpuşi neverosimil de vii sînt aceste personaje ! Ele par cinice cînd de fapt sînt neajutorate, lucrurile fundamentale pe care şi le comunică sînt goale de sens ca nişte pleznituri de bici în timp ce nimicurile ascund totuşi un şesizabil palpit existenţial. Fragile în stupiditatea lor, astfel le descrie regizorul, găsindu-le o justă măsură, ca altădată Lucian Pintilie şi Octavian Cotescu în ceea ce au montat şi jucat din Mazilu. Nicolae Scarlat se dovedeşte un subtil creator de situaţii comice, un comic trecut prin şcoala lui Caragiale, epurat în sens modern, limpede ca un cristal de gheaţă. Între replică şi mişcare (o baletare parodică) se instituie un tot semnificativ, ceea ce se petrece pe scenă îşi are nu doar justificarea explicită, ci una implicită, greu de reprodus. Excelenţii interpreţi ai unei trupe glorioase, Dragoş Pislaru (Gherman), Carmen Petrescu (Gabriela), Eugenia Balaure (Cleo), Gheorghe Dănilă (Ogaru), Mihai Cafriţa (Manole) joacă într-un spirit de autentică dăruire profesională (despre toţi va mai veni vorba într-o cronică viitoare), după cum „joacă" pe tot parcursul spectacolului şi decorul semnat de Vasile Jurje.

Marius Robescu

film

f

Rătăcire

Despre soarta emigranţilor s-au făcut nenumărate filme, fiind printre ele şi cîteva care pot fi considerate definitive. Deocamdată definitive : pînă cînd o operă mai profundă va veni să spună mai mult şi mai bine cele spuse deocamdată. Tema dezrădăcinării este una dintre cele frecvent întîlnite în filme, aşa că un regizor care îşi propune să o reia va reuşi cu greu să aducă ceva în plus peste cele spuse pînă acum.

Rătăcire, filmul lui Alexandru Tatos, este şi el unul dintre cele care aduc în prim plan destinul unui dezrădăcinat, al unei fete care se căsătoreşte cu un străin lăsînd totul în urmă : familie, prieteni, o carieră şi chiar o poveste de dragoste. Scenariul propus de Ion Băieşu, scris în colaborare cu Alexandru Tatos, nu este însă dintre acelea care încearcă să aprofundeze tema dezrădăcinării ; nu este aşadar vorba de o meditaţie pe marginea unui caz de excepţie ci dimpotrivă, totul este gîndit în aşa fel încît cazul pe care îl urmărim să fie dintre cele mai comune ; istoria este a unei fete oarecare, cu o personalitate oarecare, cu o viaţă interioară oarecare, căsătorită cu un străin oarecare, şi insist asupra acestui **oarecare**, pentru că prin nimic, dar absolut prin nimic, personajul nu intră în categoria oamenilor deosebiţi ; doar faptul de a se căsători cu un străin face excepţie de la regula unei vieţi care ar fi putut să se desfăşoare normal, dar care ieşe de sub zodia obişnuitului căzînd în cea a unor determinări mai presus de voinţa omenească. Nu vom urmări aşadar confruntarea unui erou de excepţie cu o lume, ci confruntarea a două lumi total diferite, despărţite de bariere ideologice şi morale de neîmpăcat. O personalitate normală, obişnuită pentru lumea noastră, intră într-o altă lume de interese, de preocupări, încearcă să se adapteze unui alt mod de viaţă şi, aşa cum era de aşteptat, înţelegerea nu se produce.

Scenariul, eforturile regiei şi ale interpreţilor, se îndreaptă spre un singur scop : acela de a păstra povestea în zona firescului, a vieţii de toate zilele, conflictul consumîndu-se în adînc, suferinţa pe care o trăieşte eroina proliferînd ca un rău necunoscut care sfîrşeşte prin a o sufoca. Ioana Pavelescu joacă perfect această creştere a răului din interior, care urcă spre o fizionomie comună, ceilalţi interpreţi reuşind şi ei să reconstituie cu fidelitate personaje de o mare generalitate, din care nu lipseşte însă şi timbrul particular.

Alexandru Tatos este într-o evidentă evoluţie faţă de filmul său de debut, **Mere roşii**, deşi ceva din spontaneitatea şi inocenţa de-atunci s-au pierdut — fapt care poate fi observat la majoritatea regizorilor noştri aflaţi la primele filme de după debut. Cîştigul de profesionalitate, maturizarea, au adus cu ele şi oarecare îngheţare a intuiţiei, dar nu pînă acolo încît să o facă să dispară. **Rătăcire** este întîlnirea cu un film şi cu un regizor de certă valoare, care se înscriu între cele mai interesante şi inteligente prezenţe din ultimii ani.

Nicolae Mateescu

televiziune

tv

Secvenţe

● Duminică „Antena" a aparţinut judeţului Covasna. Reţinem din sumarul dens şi echilibrat al emisiunii — prezentată cu o vervă inepuizabilă, mereu alta, de Adrian Păunescu — cîteva prezenţe realmente memorabile: orchestra semisimfonică a elevilor din comuna Valea Crişului, varianta locală (în limbile română şi maghiară) a „Mioriţei", titerasii din comuna Brăduţi, grupul folk al fraţilor Zaharios, grupul coral de cameră „Vox Humana". O menţiune specială pentru Adrian Petrescu, solist la flaut şi fluier (student la Conservatorul din Iaşi), a cărui interpretare s-a situat realmente în perimetrul marii arte. Momentul de maximă emoţie al emisiunii l-a creat desigur „Hora unirii", interpretată la fluier de Adrian Petrescu şi cîntată, la unison, de toţi spectatorii. La spectacolele „Antenei" publicul devine astfel un interpret şi un participant de prim-plan.

● „Întîlnirea cu satira şi umorul" de sîmbătă seara, după o perioadă bună, în care era vădită preocuparea pentru găsirea unor texte de valoare, au revenit la nota lor obişnuită oferindu-ne, în interpretări bune, texte călduţe, fără satiră, fără umor şi, mai ales, fără gust. Urmărim pur şi simplu efortul, uneori exasperant, al unor buni actori, de a da strălucire unor texte din care nu se poate scoate nimic, cel mult un zîmbet strîmb.

● Un foarte frumos reportaj a realizat Dorin Suciu, printre inventatorii de la Întreprinderea de sticlă şi porţelan din Sighişoara (duminică, programul I: „Inventatorii"). Retras în umbra camerei de luat vederi, reporterul i-a lăsat pe inventatori să se prezinte singuri; rezultatul: o galerie de portrete remarcabile, un colectiv de oameni excepţionali. Tot la capitolul reportaj să amintim emisiunea de marţi dedicată judeţului Vîlcea. Reporter talentat, George Tărnea, a reuşit să facă dintr-o emisiune care pînă acum avea o formulă eminamente economică, un reportaj emoţionant, de suflet, în cel mai deplin sens al cuvîntului.

● Colectiv artistic cu o certă reputaţie, adevărat laborator de creaţie pentru tînăra generaţie de actori, Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ (existenţa sa conturează cred una din cele mai frumoase iniţiative şi tradiţii în teatrul nostru contemporan) a fost prezent marţi pe micul ecran cu piesa „Răfuiala" de Philip Messinger. Interpretarea deosebit de nuanţată, plină de strălucire a echipei de actori, din care au făcut parte Rozina Cambos, Raluca Zamfirescu, Constantin Stoenescu, Valentin Uriţescu, Traian Pîrlog, Ion Muşcă, Paul Chiribuţă, Gheorghe Dănilă ş.a., textul clasic (Messinger e un contemporan al lui Shakespeare) a avut o prospeţime neobişnuită. Apariţia mai frecventă pe micul ecran a pieselor sau a actorilor de la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ mi se pare un drept motivat de însăşi calităţile de excepţie ale acestui colectiv artistic.

● Urmărind emisiunile pentru tineret, am început să duc dorul apariţiei poetilor tineri...

Mircea Florin Şandru

debut

ioan prigoreanu

izvorul

Îngenuncheai frint și năduşit, după ce îți ştergeai cu mineca de cinepă fruntea prăfuită şi aruncai a lehamite bățul şi traista, îngenuncheai şi te închinai izvorului, primul, din stînga drumului, şi nu te mai săturai de aromă şi de răcoare. Îți făceai semnul crucii, te întindeai pe iarbă cu fața în sus şi nu mai gîndeai... Te ridicai în capul oaselor, făceai o țigară, dacă mai aveai foițe şi dacă mai aveai tutun, dacă nu, nu, tot te ridicai, dar luai aminte la liniştea aceea de cuptor opărit şi la bălțile de dincoace şi de dincolo de rîu, amețite şi ele, năduşite de foc şi de linişte. Te ridicai, apoi, îți apăsai pălăria ponosită, zdrențuită de arşiță şi de ploi, îți-o îndesai pe frunte şi plecai spre casă. Asta, după ce te tîrai cale de mai bine de cincisprezece kilometri prin leşia drumului şi prin spuza soarelui. Era vorba că veneai de la tîrg, de la oraş, necăjit mai mult decît fuseseşi la plecare, mai negru la suflet şi la inimă, mai ogirjit şi mai năduşit.

Dacă plecai la oraş cu carul cu boi şi ajungeai, la întoarcere, în capul satului, la izvor, te închinai, dejugai boii unul cite unul, le dădeai apă limpede şi dulce pe săturate, le aruncai niscaiva strujeni verzi de porumb sau un braț de mohor, îi lăsai să-şi tragă sufletul şi să rumege şi numai după aceea te îndestulai şi tu cu apă rece. Animalul era sfînt pentru noi. şi era nemaipomenit păcat să laşi boii înjugați şi să te repezi lacom la apă şi odihnă ca un păgîn din cei care ne-au călcat pămînturile în vechime... Şi plecai spre casă...

Dacă era în crucea nămiezii, intrai în ogradă, nu înainte de a cerceta bine poarta să nu fi intrat careva, nevasta era la cimp cu plozii, putea intra oricine, cercetai poarta, o găseai cu zăvorul neclintit, intrai în ogradă şi te duceai drept la coteț, mai întîi, la grajd, la cocină, dacă aveai, că mai toți aveam cîte un sfrijit de porc care, cum te zărea, şi începea să-ți taie creierii cu un vițiit ascuțit ca o lamă de brici, îi duceai apă proaspătă de la cişmeaua din vale, că satul avea trei cişmele, îi aruncai două mîini de şţir din sacul din tindă, ținut la răcoare, treceai pe la cuibarele găinilor, adunai ouăle, două, trei, şapte, le duceai în casă, gustai ciorbă de lobodă din oală de lut pusă în beci, la răcoare şi ea, mai stăteai, fumai ori nu o țigară, îți aruncai sapa pe spinare, înfigeai securea la şold şi ieşeai pe poarta din fundul grădinii. La venire, cercetai bine şi intrarea în casă, uşa, adică, bățul acela pe care îl puneai de-a curmezişul uşii era de neclintit, de obicei, iar la plecare, închideai la loc în acelaşi fel. N-aveam broască cu cheie, felul acela de a închide era de-ajuns, cine să fi intrat într-o sărăcie ca a noastră şi ce să fi luat ? Doar să fi adus ceva ? Dar cine şi ce ?!

Dacă era în puterea nămiezii, asta făceai, căci te aştepta nevasta cu plozii pe cimp, şi n-avea, mai ales, cine s-o ajute la prăşilă sau la seceră. Dacă aveai car cu boi, era mai bine, te mai ajutai cu el. Eu, unul, n-am avut şi am tras-o destul ; eu eram car, eu boi, eu tot !

O luai la deal, şi numai ce urcai dealul, că şi vedeai, dacă te întorceai cu fața de unde ai venit, toată întinderea luncii Prutului, numai bălți şi sălcii, şi satul, opărit şi strivit ca un trup găunos, strivit între rîpile uscate şi arse, dealurile opărite şi bălțile puturoase, cu mult nămol şi puțin peşte, satul de atunci, brăzdat ca de o rană adîncă şi murdară de drumul acela dinspre oraş. Drumul e vechi, de cînd lumea, străbătut şi de Rareş cu ceata lui de pescari, venind de la Brateş către Iaşi şi Suceava, de-a lungul Prutului...

Dacă era către seară, făceai acelaşi lucru în capul satului, la cişmea, numai că, acasă, găseai nevasta şi copiii, nevasta trebăluind, copiii întinşi pe jos sau pe prispă, uscați şi tăcuți. Nu spuneai nimic, nu te întreba nimeni nimic, sau poate numai zicea, după o vreme, nevasta, „ai venit ?" iar tu „venit" fără vlagă, şi după asta, nimic, pricepea ea că n-ai făcut mare brînză la oraş, nu te mai întreba, dădeai apă la vacă, dacă aveai o coajă de vacă, dacă nu, nu, dădeai la porc apă, că pe ăsta mai toți îl aveam, nu spuneai, iarăşi, nimic, şi ieşeai pe poartă. Nevasta mesteca întunecată şi tăcută mămăliga care sfîrîia şi împroşca terci pe plita de sub nuc, sau dud sau salcîm, sau pur şi simplu de sub un şopron găurit tot, de puteai număra cînd voiai stelele, mesteca muierea mămăliga şi înghițea la fum de-i ieşeau ochii cit cepele, ochii roşii şi munciți, că era linişte fierbinte iar focul nu ardea decît dacă-i făceai tu vînt cu suflul. Îți umflai bojocii şi suflai pe ruptele, adică ea, muierea sufla, şi mesteca mămăliga, învîrtea prăjeala în tigaie, se uita la tine cum o iei spre poartă, nu zicea nimic, dar tu nu erai prost să nu pricepi că nu trebuia să stai mult pe-acolo pe unde te duceai, că era gata mîncarea şi degeaba mai mîncai dacă mămăliga era rece, iar laptele sau borşul era şi el sleit. Nu destul că ne acream sufletele pe deal cu borş coclit şi cu mămăligă rece şi fără nici un gust ? Seara mîncam şi noi mai de doamne-ajută, ne aşterneam cum trebuie la stomac, dacă aveam ce, că nu prea aveam.

Ieşeai pe poartă şi, ori nu întîlneai pe nimeni şi te opreai mai întîi chiar în poartă, cum fac unii şi cum, mai ales cei bătrîni, că cei tineri stau la televizor, ori făceai cîțiva paşi şi te aşezai pe marginea şanțului, priveai şi nu ziceai nimic, ori, dacă nu făceai asta, întîlneai dincolo, peste drum, vecinul, „Sara bună, Ioane !", „Sara, Vasile !", şi atît, numai tu întîi, numai el şi, tot una, tăcuți şi vă uitați. Dacă nu te opreai, o porneai pe drum la vale, pe gîsca, către crîşmă, la alde Cîmpitu, crîşma era în casa lor, te întîlneai în cale cu unul cu altul „Sara, Ioane !", „Sara, cumătre !" sau „cumătre" sau „Tudore" sau numai „Sara", atît, intrai în crîşmă, cereai un şoi, îl dădeai de dusă, mai cereai unul, terminai şi cu ăla. Cîmpitu te trecea la catastif, că bani n-aveai, mai ales că veneai de la oraş, şi numai. Banii îi-i bun el, Cîmpitu, adică aveai, oricum, tu grijă să i-i dai la sfîrşitul lunii ; se cam adunau banii, eu, unul nu prea îi dădeam pe-acolo, nu aveam bani, nu beam, dar erau destui, alde Marangoci, alde Gusea, alde Tudorie ori alde Tapu, care-şi ridicau pălăriile ori căciulile a pagubă, se scărpinau leşii la ceafă, pe urmă îşi frecau barba, duceau mîna la buzunar şi plăteau banii buni lui Gheță Cîmpitu la fiecare sfîrşit de lună ori cel tîrziu la începutul celeilalte.

Ieşeai de la Cîmpitu şi te întorceai acasă, muierea te aştepta, copiii mîncau, mîncai şi te lungeai pe prispă, în polog — unii mai au şi azi polog, alde Buşurcu, de-o pildă — te lungeai în polog, era aer, dormeai dus şi nu te păsau nici țînțarii, copiii — dormeau în tindă, cu uşa deschisă, greierii cîntau la lună, dacă era lună, luna se clătina şi ea, somnoroasă şi albă, coşii începeau să ciute, şi adormeai. Muierea trebăluia, apoi venea şi ea, tu dormeai dus, sau te făceai că dormi, n-aveai chef, vara nu prea ai chef de muiere, toamna, iarna şi primăvara era mai bine din punctul ăsta de vedere, ofta muierea şi adormea şi ea în țiriit de greieri şi răcoare. .

...Asta făceai, dacă veneai seara de la oraş, pe jos sau cu carul... Dacă veneai ziua, plecai la deal, spre moşia lui Gheorghiade, că toți fără deosebire, acolo lucram, la Gheorghiade. Toți, în afară de primar, de notar, de popa Gangu, de învățătorul Duman, pensionarul, şi de jandarm.

Cînd urcai dealul, dacă te uitai bine, nu vedeai decît salcîm, paie şi stuf — ăsta era satul, garduri de stuf, porți de stuf, acoperişuri de stuf, grajduri de stuf, coteațe de stuf, tot. Ce cîştigam, dam pe mîncare şi pe boarfe. Balta era aproape, stuful din belşug şi, iarna, după Bobotează, cînd geruia de nu puteai ține nici cîinele afară, ne luam tărpanele din şopron, le ascuțeam bine şi aşteptam semnalul. O porneam dimineața, pe la patru-cinci şi tăiam stuful pe rupetelea pînă seara tîrziu. O săptămînă la rînd. Două părți le dădeam moşierului, una o oprea noi. Am uitat să spun că numai primăria avea acoperiş de tablă, biserica şi conacul, de la marginea satului, atît. Tăiatul ăsta de stuf s-a prelungit pînă acum vreo zece ani, preşedintele Hîrsână, răposatul, din cauza asta a şi murit... Mai rămăsese o bucată de baltă în partea cealaltă a satului, unde-i crescătoria de peşte acum, creştea stuf bun acolo, iar unii, de lene, mai făceau încă garduri din stuf, subțiri, cu sîrmă, dar tot din stuf, ori mai acopereau cîte ceva ori făceau araci la vie, puneau cîte cinci trestii la un loc şi ieşea aracul. Rămăsese peticul acela de baltă şi răposatul Hîrsână cu mai mulți săteni s-au vorbit să se scoale pe la trei-patru dimineața să meargă la tăiat stuf. Şi-au ascuțit tărpanele bine, cum făceau cei dinaintea lor, adică noi, în tinerețe, şi s-au culcat. Hîrsână ăsta se scoală de dimineață, trece pe la cumnatu-său Lungu şi, cînd să iasă din casă, lunecă şi cade — avea tărpanul în mînă —, lunecă şi cade în lama tărpanului. Se taie adînc, sus în pulpă. Era un munte de om, zdravăn şi sănătos de ziceai că trăieşte o sută de ani. Pînă să anunțe doctorița, pînă să-l ia şi să-l ducă la dispensar, i-a curs tot sîngele, gîlgîia din el ca din cişmea...

Vedeai de sus, de pe deal, satul numai stuf şi plecai fiert spre cîmp unde te aştepta nevasta şi copiii.

La întoarcere, ori veneai pe jos cale de vreo cinci kilometri, frînt de oboseală, cu copiii tîriş după tine, cu vaca de frînghie, dacă aveai vacă, ori te rugai de cineva, de vreun vecin, cumătru ori cumnat, să-ți dea voie să te urci în car, dacă nu era plin carul, şi să vii şi tu acasă. Acum, nu-i vezi ?, vin şi se duc cu bicicletele, cu maşinile, majoritatea cu autocamioanele cooperativei, la şase-şapte dimineața pleacă, la şase-şapte seara, cel tîrziu, sînt înapoi, în afară de vremea campaniilor de vară cînd vin pe la opt-nouă. Ajung, mănîncă, se schimbă în hainele cele bune şi merg, cei tineri pe la căminul cultural, la televizor, la şah, la terenul de sport, joacă mingea pe lună, ceilalți, mai mari, la bufet, la cooperativă, ori stau şi mai dreg ceva pe lîngă casă...

...Veneai frînt şi aşteptai să mănînci şi să te culci.

Dacă aveai car, luai boii, îi adăpai şi le dădeai să mănînce, aveai grijă de ei. Dacă aveai vacă, o mulgeai... Acum, dacă vreau să mai văd cum arată un bou, iau autobuzul, ori îl rog pe nepotu-meu. Gică, să mă ia cu Dacia lui şi merg la ferma de lîngă oraş. Au acolo crescătorii de juninci şi sînt şi cîteva tauri. De fapt boi nu mai sînt de vreo zece ani pe la noi. De Anul Nou, alde nepotu-meu n-au putut pune la plug decît doi cai jigăriți, şi ăştia împrumutați din satul vecin, de la Pîrăuți, îi de cară zic la porcii cooperativei...

...Dacă veneai pe jos, coborîai dealul, cu femeia şi copiii, te opreai la cişmeaua ăia mare din mijlocul satului, unde-i baia comunală acum, puneai sapele jos, îngenuncheai tu la o izvară, muierea la cealaltă, beai apă rece şi bună şi te ştergeai apoi cu mineca de cînepă la gură. La fel făceau şi copiii. Mai stăteai puțin, te uitai peste baltă, dincolo de Prut, cum ultimele raze ale soarelui joacă în lucrul bălților, îți luai sapele în spinare, muierea făcea la fel, şi plecai acasă. Altceori, cînd nu-ți era sete, intrai prin fundul grădinii, direct... Acum nici eu se mai cunoaşte poarta aceea în fundul grădinii, au crescut numai lăstari de salcîm. Doar eu mai les din cînd în cînd, seara, să văd cum merge podgoria cooperativei, întinsă cît vezi cu ochii şi tare mănoasă.

Acum, oricît aş bea de la robinet, că-l am în poartă, oricît aş bea de la robinet apă, doar vine tot de la cişmeaua din centrul satului, numai că vine pe țeavă, oricît aş bea, nu-i ca atunci cînd beau îngenuncheat ca-ntr-o rugăciune, beau, răsuflu de plăcere şi mă şterg cu mineca. Dacă mă simt în puteri, uneori mă duc în celălalt capăt al satului, la ulucul Bărbosului, la cişmeaua care încă mai gîlgîie slobodă, pentru că aud că vor să facă şi acolo o casă de apă — şi bine fac — au înălțat un han lîngă crescătoria de peşte, pe şoseaua națională care taie satul în două, şi vor să facă instalații cu apa cişmelei, hanului ăstuia, îngenuncheat, zic, şi beau, ca acum cincizeci de ani.

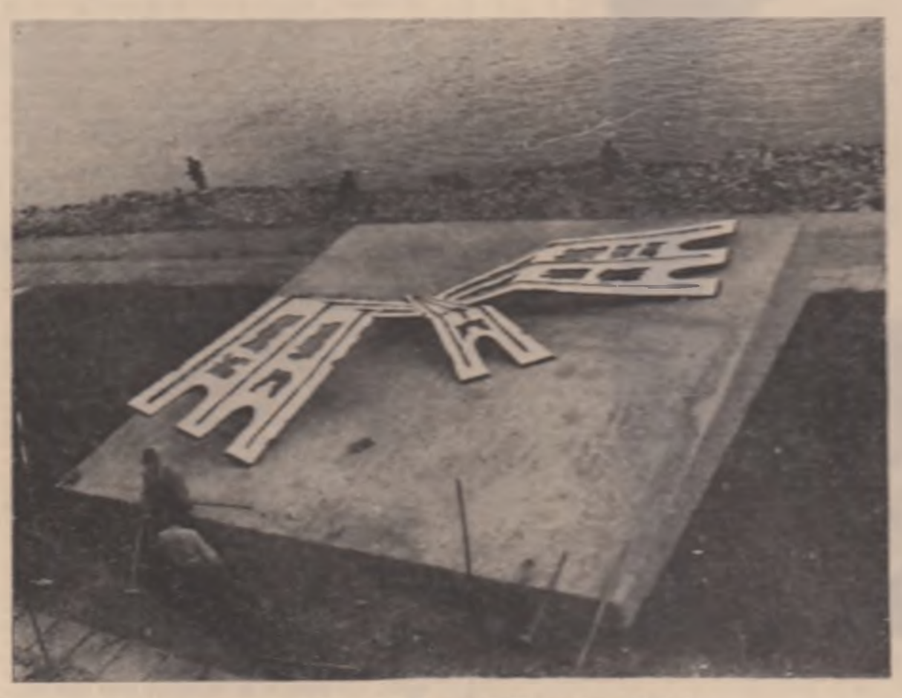

Constantin I. Popovici : „Tentativă" (Fier sudat — Galați)

Dintr-o regretabilă neatenție a echipei de serviciu, piesa „Aproape de cer" a apărut fără semnătura autorului : Paul Everac.

planetă de tînăr

TREI POEȚI PROPUŞI DE GEO DUMITRESCU

c. pricop

Bucurie simplă

Să ieşi în oraş după un pachet de țigări
să-ți întîlneşti o iubire veche ca o
antichitate de lut
să vezi cum în locul castanilor sînt
plantate semafoare delicate
cum îndrăgostiții privesc cu ostentație
marea din maşini de-împrumut
şi la-ntoarcere
în autobuz părul unei femei
să mireasă o mulțime
simplă şi adevărată bucurie.

Ceaşca de cafea

Într-o ceaşcă de cafea
patru cai aleargă după un
fulg de zăpadă
iar eu, gîrbovit, urc un munte
tu ai sufletul întors către o
mierlă
rănile mele s-au aburit în frig
singurătatea mă face mai înalt
o stea plînge după sîngele meu
plecat în dragoste
şi tu cînți lîngă un foc pur.

Cîntec de toamnă

Dacă în zori plin de rouă-i cîmpul
pătruns este sufletul meu de-o măruntă
uimire
îți privesc cerul, toamnă,
şi sînt cum îmi ruginește privirea.

Ca o mie de ochi lunecoşi mă primeşte
ploaia ; verdele țipă
mută este rostogolirea soarelui
spre alb.

Şi mie îmi rămîne în palmă.

teodor purice

Tîrg în Ardeal

A voal de mireasă trecut prin busuioc
aburul cailor mirosoase
sub cerul prevestind covoare înflorate
cupolă veşnică peste oraşul alb
răscruce a şapte drumuri pe care vin,
a nuntă îmbrăcate,
şapte mirese odată cu ziua
şi-n urma lor, încărcate-n care,
roadele toamnei...
Mîinile patriei bătătorite de muncă
mîngîie caii încordați
în aerul rece al dimineții,
strigă țăranii intrînd în oraş
şi strigătul lor împrăştie cerul
în păsări de lumină...

Plecări

Bărbații îşi prelungeau brațele-n arme,
picioarele-n şenile şi roți
plecînd spre cîmpuri de bătaie,
femeile rămîneau cu pruncii în pîntece,
aşteptînd să se întoarcă învingători,
în formații perfecte să plutească deasupra satului
şi-apoi cu aripi lungi să coboare pe la
casele lor,
care vor putea să coboare,
care nu, să se risipească peste păduri
stele mari căzătoare.

★

Găseau bărbații doar busturile femeilor
aşteptîndu-i pe scaune-n ogrăzi
păzind copii — fragede covoare de narcise —
printre oraşe-n ruină, printre gropi de obuze
femeile pînă la briu erau scufundate în vise
pe urme de roți, pe urme de şenile,
orbecăind prin răni, prin cîntece, prin aiurea,
pe unde călcau creştea la loc iarba, pădurea,
copii se năşteau țipînd,
cei îngropați le sărutau tălpile
cu buze de iarbă,
cu buze de pămînt...

Dovadă

O graniță trecută peste trupul
unei țări
în două țara nu desparte,
dovadă :
trupul lui Mihai rămas la Turda
comunică, peste moarte, cu capul
printr-un tunel prin care lumina
trecea ca printr-o vină
din Țara Românească în Ardeal
şi invers
în caleaşcă de aur purtînd
veşnic tînăra doamnă : Limba Română
cale lactee, sol-r univers...
Țăranii în vina aceasta
deschideau fîntîni,
bătrîni şi prunci se adăpau
cu toții din această vină,
dovadă : în țara aceasta fără moarte,
veşnic tînără doamnă, Limba Română.

valeriu pruteanu

Cuiburi de stele

Pe dealuri, printre mărăcinii
iluziei talpa
unui copil calcă
(nisipul rumegă timpul şi
din epavele scoicilor vor şti să
iasă amintirile)
Mîna lui nu transpiră
cînd caută cuiburi de stele —
lumina ridică fruntea
florilor din pămînt,
despică noaptea în două
şi fructele curg însetate
spre rădăcini.
Seninul renaşte din ochii lui ;
iată-l în ramul înflorit
întins pe-o oglindă,
sub clopote de rouă, în rotițele
noi ale sufletului
nimic nu rămîne mai prejos de iubire
chiar dacă
săgețile de aur ale visului
trec printr-o sferă de carne
şovăind...

Arbore veşnic

Fii mîndru de copacul
căruia i-au crescut aripi şi zboară
cu fructele-n ramuri,
cu tot pămîntul prins de rădăcini
nici o secure nu-l poate
linguşi sau distruge ;
creşte din labirintul luminii
martor suprem fiindu-i pacea
şi fiecare ou, fiecare nervură
se purifică
pe altarele lui de azur
se-ntîmplă totuşi amurguri, se-ntîmplă
un fel de vînt din senin
care spulberă florile, opăreşte
razele lunii
şi-atunci iată, cum frunzele luptă
şi limpezesc culorile,
care dezleagă de-ntuneric semințele
şi urcă spre cerul curat —
sînt mîndru de tine
arbore veşnic,
arbore veşnic al poeziei
implintat ca o lance în sufletul meu !

radio

„Dăruit cu toate harurile"

Călca apăsat şi atunci cînd nu-l vedea nimeni avea ochii înnegurați. Vorba lui şugubeață era, parcă, o sfidare aruncată celor care se jeluiau, nedemni, să-şi poarte suferința. A fost în făptura lui **Toma Caragiu**, mereu, o neliniște, o tulburare, un dramatism, o febrilitate pe care prea puțini i le cunoşteau. Aromân din munții Pindului, din neam mîndru de „picurari", neam ce s-a luptat demn cu neliniştea naturii şi mai ales cu năvălirile „păginilor", Toma Caragiu purta în ființa lui întregul vulcan al unui popor fără de asemănare, curajul şi aparentul calm care se citeşte pe curatul obraz al aromînilor. Cîntecele, colindele vechi, poveştile neamului său, toate acestea i-au îmbogățit sufletul frematător şi învolburat ca un izvor tumultuos de munte.

Nu de mult ascultam un disc cu „Poezii în grai aromînesc", disc care începe cu două poezii aparținînd poetului aromîn Constantin Belimace. Fiori de jale m-au cutremurat ascultînd un glas ostenit, pătruns de durere, pe care nu-l mai auzisem pînă atunci astfel : „Toate oasele mă dor / şi mă tem că am să mor". Respirația lui umplea, odată cu acest disc, toată odaia. Şi apoi „Diata părintească", testamentul literar lăsat aromînilor de Belimace, scris parcă anume pentru vocea tunătoare a lui Toma Caragiu.

Talentul său era strîns legat de ambianța spirituală în care crescuse şi anii, e drept, puțini, petrecuți în munții Pindului, rămăseseră totuşi în sufletul lui sensibil.

Privesc fotografia de pe mormîntul său. Şi de ce să n-o spun, îi zîmbesc conspirativ. Mă pătrunde un val de liniște acolo, la mormînt, fiindcă el, aromînul Toma, nu s-a arătat niciodată deznădăjduit sau înnegurat. Demnitatea neamului împrumutase chipului său ceva din vigoarea coroanei stejarului. Iubindu-şi prietenii, nu şi-i întuneca niciodată şi nu le încărca sufletul cu propriile sale nelinişti. De-o discreție specifică celor de-un grai cu el, Caragiu nu a coborît niciodată fruntea.

Duminică, la **Unda veselă**, am avut revelația reîntîlnirii cu Toma Caragiu. Marele, inepuizabilul comic, cel ce stîrnea auditoriului hohote de rîs, purta în glas gîlgîitoare cascade. Caragiu rîdea pe înfundate, picurîndu-ne, ca într-o vrajă, rîsul lui în pieptul nostru. Evocarea din această emisiune prezentată cu multă sensibilitate de scriitorul Valentin Silvestru, relevă, desigur, numai una din laturile talentului stufos al lui Toma Caragiu. Căci, din păcate, poate că abia acum ar fi început marea lui carieră. Ne-o dovedise pe deplin în „Actorul şi sălbaticii", ne-o dovedise pe deplin pe scenă, în „Azilul de noapte".

Zîmbesc fotografiei sale. Surîsul lui mă liniştește. Toma n-a murit de tot. Aud graiul lui, îl aud recitindu-şi poemele neamului său şi respirația lui umple odaia în care trăiesc.

Ioana Diaconescu

plastică

Muzicalitatea luminii

La prima vedere s-ar părea că **Grigore Vasile** este un entuziast al culorii *) pentru care importante sînt efectele, pentru care scopul actului picturii este acela de a produce şocul vizual necesar pentru distragerea atenției de la o privire de ansamblu asupra mijloacelor, formei şi, mai ales, a sensului. Seducția pe care o exercită culorile sale calde, forța cu care se impun retinei contrastele simple te fac, într-adevăr, să uiți o clipă că pictura sa este mai mult decît rezultatul unor răbufniri — uneori aparent violente, alteori cenzurate dar totdeauna sincere, directe — ale unor stări de spirit, ale unor emoții vizuale ce îşi găsesc un corespondent logic în masele mari şi vii de culoare. Dincolo de prima impresie descoperi un altfel de pictor : un echilibrat, un stăpînit, capabil să îşi filtreze impresiile în fața unui obiect, a unei persoane, a unui peisaj, capabil să selecteze datele realului conform unei logici proprii şi să le înzestreze cu acele atribute care le fac să existe în universul înconjurător şi ca simboluri, nu numai ca prezențe fizice. Grigore Vasile pictează ordonat, fără a se lăsa dominat de subiect sau de inspirație, punînd întotdeauna între el şi universul înconjurător o barieră invizibilă, un ecran colorat, prin care lumina îşi potențează intensitatea, prin care tonurile dobîndesc strălucire şi puritate. Acest ecran magic, care este însăşi mintea pictorului, simplifică formele, le reduce la esențial, le dă acea stringentă coeziune cu spațiul înconjurător, în virtutea căreia ele îşi pierd identitatea materială, se diafanizează transportîndu-se în altă stare. Se poate aplica în analiza picturii lui Grigore Vasile acel nobil şi ilustru concept de formă-culoare ce a servit la caracterizarea operei unor iluştri înaintaşi. Trebuie înțeles însă acest concept din perspectiva unei tentații spre modernitate organică pictorului, din perspectiva unei voințe constructive vizînd relevarea unui nou aspect al posibilităților de exprimare ale picturii şi nu reluarea într-o altă tonalitate a unor formule deja consacrate. Fără ostentație şi fără eforturi excesive, Grigore Vasile şi-a croit în ultimele două decenii un drum al lui şi putem afirma astăzi aproape fără teama de a greşi că în contextul artei noastre actuale el are o poziție specifică care poate fi comparată cu poziția avută de Luchian şi Ciucurencu la vremea lor. El însuşi continuator şi creator de şcoală, Grigore Vasile a contribuit din plin la vitalizarea picturii noastre contemporane prin insuflarea unei noi energii culorii. Dinamice şi echilibrate, compozițiile sale vorbesc despre un creator lucid care se bucură în fața spectacolului lumii mai presus de toate pentru că lumina înseamnă viață şi mişcare.

Acea muzică subtilă simțită doar de creator atunci cînd presiunea razelor face ca lucrurile şi ființele să vibreze asemeni unor instrumente muzicale, ni se transmite nealterată de pinzele lui Grigore Vasile.

Grigore Arbore

*) Grigore Vasile, **Pictură şi desen.** Galeriile de artă ale Municipiului, aprilie — mai 1978.

muzică

Ipoteze

Concertul organizat de Filarmonică şi Uniunea Compozitorilor, cu lucrări ale (foarte) tinerilor compozitori cheamă întrebarea dacă sîntem martorii naşterii unui nou val în componistica noastră.

Desigur, nu putem răspunde imediat. Nici autorii, care, toți, şi-au demonstrat fără dispensă formația solidă, nu ne pot mărturisi deocamdată prin ce s-ar constitui într-o generație cu voce proprie. De altfel, ei s-ar delimita mai uşor dacă generațiile anterioare ar fi statice. Dar mutațiile, regenerarea surprinzătoare a predecesorilor face ca noutatea să nu aibă legătură directă cu vîrsta semnatarului. Ideea că — poate — talentul indiscutabil le va conferi şi o zonă stilistică proprie este atractivă şi ne angajăm s-o urmărim în argumentarea sa practică viitoare. Spuneam că nivelul profesional a fost menținut constant sus. Compoziția — ca materie didactică în conservator — este pe mîini bune. Iar absolventul căruia i s-a construit meşteşugul are libertatea opțiunii stilistice, are, adică, posibilitatea de a sta pe propriile-i picioare.

O încantație ne oferă Petru Stoianov în **Proporții 2.** Substanța muzicală trece frumos şi studiat de la un flaut la celălalt, autorul menține „cîntarea" în egalitate a tensiunii şi caligrafie. Este, de altfel, o trăsătură generală — renunțarea la şoc şi menajarea sunetului cu adevărat muzical. Astfel, pianul lui Horia Şurianu **(Patru piese)** aminteşte, în eleganță şi dezinvoltură de maeştri de la începutul secolului, dar autorul nu se dizolvă în referințe, el păşeşte meditativ printre tentații, cu distincție, cu capacitatea de a configura imagini.

Intensitatea expresiei animă o formă tradițională în **Sonata pentru vioară şi pian** de Marina Vlad. Compozitoarea are aplomb în construirea temelor, în purificarea lor de verbiaj şi figurație. Dezvoltările nu exclud însă ornamentul căruia i se conferă tensiune şi culoare.

Liedurile lui Cristian Petrescu abundă în imagini foarte bine conturate. Decizia este sublimată, concentrată, materialul vibrează. Intervalica este modelată în gest ingenios, fiecare moment este rezolvat surprinzător, intens poetic. Aceste lieduri pot fi oricînd incluse în marele repertoriu românesc al genului.

Şerban Nichifor — un nume ce revine tot mai des în atenția noastră — are forța sugestiei dramatice, nu se încurcă cu lucrătură muzicală de prisos atunci cînd cheamă epoci îndepărtate în istorie. **Ecourile** sale surprind şi bucură, cu puțin autorul face mult, face cu pasiune şi imaginație. Predilecția teatrală, care se simte oricînd în muzica lui Şerban Nichifor, este de bună calitate, iar compozitorul are un teritoriu propriu unde mişcarea sa este bine observată.

Voită o piesă de virtuozitate, **Da suonare** de Maia Ciobanu a reuşit să fie nu numai atît. Precizia cu care compozitoarea îşi realizează intențiile este lăudabilă. Muzica sa are un dinamism exact şi o îngrădire de gust şi suplețe.

Ordinea adoptată — cea a afişului — a lăsat pentru sfîrşit cvartetul lui Călin Ioachimescu. Atmosfera lucrării, bintuită de marile umbre ale expresionismului, este ireproşabil menținută în interes şi prețiozitate.

Un concert cu „va urma", deci.

Costin Cazaban

●Pagode cu clopoţei — sculptură în fildeş ● Ceas de aur ornat cu pietre preţioase ● Broderie pe mătase ● Ceas de aur din „Expoziţia Palatului Jiao tai dian" ● Vas de ars mirodenii ● Piesă de artă din fildeş, jad şi marmură

întîlniri în universalitate

Marele zid chinezesc

La o primă vedere s-ar părea că, dintre toate lumile exotice cu care românii vin în atingere, cele mai vagi lucruri pe care ei le dețin ar fi cele despre China. În ceea ce privește Asia, indoeuropenismul, de care s-a făcut atîta caz, în ultimul secol, datorită lingvisticii, a izbutit într-adevăr ca despre India să se vehiculeze în toată Europa un imens material informativ, deci și la români. Aceasta mai ales la nivelul culturii de bibliotecă. Lumea Extremului Orient n-a reușit, în schimb, să impună un curent de interes la fel de puternic. Și totuși surpriza este să constați că, în ceea ce privește China, în România se știu foarte multe lucruri și foarte exacte, la nivel popular.

Situația se explică, în primul rînd, prin relațiile frățești de într-ajutorare și sprijin reciproc dintre cele două țări, prin comunitatea de orînduire socială și ideal, prin dezvoltarea schimburilor pe toate planurile pe care România și China au cultivat-o constant, în era nouă, în ciuda distanțelor.

Dar restrînse la acest plan, oricît de important, relațiile dintre două țări pot avea pînă la urmă ceva formal, dacă n-ar fi întemeiate pe un larg și adînc sentiment popular de reciprocă simpatie. Popoarele, ca să se cunoască și să se apropie, trebuie să-și descopere niște constante, niște puncte certe de referință, unul în sistemul de valori al celuilalt, niște coincidențe în stilul de abordare a lumii, în ultimă instanță niște afinități stilistice pe care să se bizuie sentimentul.

În ceea ce-i privește pe români, sentimentul de afecțiune față de chinezi — țară, popor, cultură — a crescut treptat și a devenit constant, cu mult înainte ca între cele două popoare să se stabilească relațiile de azi.

Obișnuiți cu ideea că marile țări sînt de obicei imperii, românii care au avut atîta de suferit de pe urma imperiilor, ei care știau cît de agresive pot fi imperiile, au tresărit fericiți cînd au verificat, într-un timp foarte lung, că o mare țară poate fi și pașnică. Ei s-au cutremurat de indignare cînd au aflat, mai apoi, că o mare țară poate fi la rîndu-i victima agresiunilor, cum s-a întîmplat nu o dată cu China, cum s-a întîmplat ultima oară în războiul chino-japonez. Au văzut mai apoi, urmărind Marșul cel lung, cît de măreață poate fi epopeea luptei, trezirea la demnitate a unui mare popor, iar apoi au văzut renașterea socialistă a marii țări a chinezilor.

Nu se poate să nu subliniem, ca pe încă o componentă a spiritului pașnic, simpatia pe care românii o au față de neamurile agricole, în cazul chinezilor, simpatia pentru cel mai mare neam agricol al lumii. Popoarele agricole se aseamănă între ele, oricît de diferită ar fi etnogeneza, — mitologiile, modul de viață, ele sînt blestemate să aibă aceleași drame, aceleași tragedii, același tip de fericire. Consumatorii de mei, porumb, grîu sau orez încep prin a fi cultivatorii pămîntului pe care stau, cu care se confundă pînă acolo încît pămîntul isprăvește prin a fi expresia esențială a unei fizionomii etnice, inconfundabilă în fiecare caz. Neamurile de plugari au îndărătnicia plantelor; pîrjolite, înecate, cosite, ele renasc sezonier, luînd-o de la capăt, transformînd pămîntul într-un spațiu al culturii. Plugarul nu reîncepe altfel decît arînd pămîntul. Drama pămîntului, ca spațiu al culturii, se poate citi și la noi, și în China, în succesiunea, pe verticală, a straturilor arheologice, fiecare rupt de cel precedent printr-un incendiu. Chinezii și-au scris istoria antică, strămoșii noștri — nu. Dar mîile de invazii și într-un spațiu, și în celălalt, sînt consemnate identic în drama pămîntului care a renăscut în forma aceloraşi vase, aceloraşi unelte, acelorasi îndeletniciri, pe verticala devenirii, cu forța ineluctabilă a germinației.

Este teribil ce înseamnă acest țăran chinez, cu fața lui de ceramică, cu zîmbetul lui obosit și cast, cu mîinile lui grele și aspre. Am simțit în palme aceste mîini, i le-am strîns, mi le-a strîns, am stat de vorbă cu el ori de cîte ori am avut prilejul, cu sentimentul că de la el începe totul — istorie, stat, limbă. Ei bine, omul acesta, țăranul chinez, este identic cu cel al nostru, chiar dacă mi s-ar spune că țăranul, ca tip, este universal. Poate. Ne întîlnim deci în universalitate, ceea ce nu e puțin. Dar ne întîlnim în tipul de inteligență, în tipul de politețe, în tipul de rafinament, ceea ce dovedește, dacă mai e cazul, că cele mai vechi neamuri agricole trăitoare în lumea de azi, nu pot să nu semene între ele prin rezultanta lor umană. Aici nu este vorba de o îndeletnicire, ci de vechimea ei. Îndeletnicirile noi se învață, azi învățăm cu toții atîtea noi meserii, vechimea nu se poate dobîndi și nu se poate pierde. Vorbind de lumea țărănească din care a ieșit Octavian Goga, Călinescu observa o anume noblețe a trăsăturilor, a ținutei, o vorbire curtenească „precum e a Domnilor în hrisoave". Femeile din aceeași zonă rurală — scrie Călinescu — „par doamne deghizate în țărănci", în toate ale acestei lumi vădindu-se faptul că „în starea de țărănie de acum sînt amestecate nobilități dispărute". La fel e lumea năsăudeană a lui Coșbuc. La fel lumea nemțeană a lui Creangă. La fel lumea țărănească chineză în care demnitatea ținutei și un anume aristocratism al comportării sînt explicabile prin nimic altceva decît prin vechime.

Cu unul dintre acești țărani, pe care n-am să-l uit, tovarășul Du, dintr-o comună populară prosperă, am stat de vorbă ceasuri întregi despre de toate — demografie, irigații, înarmare nucleară, sănătate publică, învățămînt, iar stenograma acestei conversații e singură un document despre inteligența, bunul simț, finețea observației, tactul, adîncimea cugetării și umorul țăranului chinez. Tovarășul Du gîndea ca un om de stat, deci ca un om care suportă și toată apăsarea, dar și toată răspunderea istoriei, plus implicarea imediată în drama pămîntului, pe care unii oameni de stat nici n-o visează. El lucra în conducerea unei comune cu peste douăzeci și trei de mii de familii de agricultori și la toate trebuia să se gîndească. Îmi vorbea calm, cumpănind bine răspunsurile, punctîndu-le cu ochii inteligenți, subliniind unele nuanțe cu gesturi zgîrcite, hieratice. Vorbea despre toate cu detașare înțeleaptă, pe care o cunosc numai țăranii, dar și cu implicarea pe care iarăși, numai țăranii o cunosc. Erau atîtea lucruri imediate de care Du nu se putea detașa — cărbunii pentru sere, starea de vegetație a răsadurilor amenințate de ger, lipsa unor țevi, nevoia de fier moale pentru niște ateliere, un noian de amănunte despre care am discutat atent, pe toate acestea rezemîndu-se viața. Ca și la noi, la mine la Oltina, în Dobrogea, sau la mine acasă la Răcătău, pe Siret. Cît de concret mi-a apărut acest cosmos țărănesc, cît de identic cu sine, chiar și la antipozi. Nimic nefiresc ca tovarășul Du să-l conceapă la fel, imaginîndu-și viața țăranilor noștri echivalentă în absolut cu viața de griji, trude și bucurii a țăranilor chinezi. Cît am fost de tulburat, tocmai de aceea, cînd acest om din cîmpia centrală a Chinei m-a întrebat: „— Și cum o duc cu sănătatea țăranii din România ?... Vitele au ieșit bine din iarnă ? Cum arată, la ora asta, semănăturile ?..." Ai noștri, mi-am spus pe loc, ar fi întrebat la fel, și m-am simțit mandatat să răspund în numele lor. Nici o mirare, cînd tovarășul Du, la despărțire, m-a rugat să transmit sănătate țăranilor din România, în numele lui, în numele țăranilor din provincia lui. „— Ce populație are provincia în care ne aflăm ?" am întrebat la ieșirea din comună. „Șaptezeci de milioane!" — mi-au răspuns gazdele, adăugînd că aproape toți locuitorii provinciei sînt țărani.

Ne mai asemănăm prin ceva: prin amintirea neolitică a artei abstracte, ca pe încă un semn al vechimii. La acest punct aș dori să observ că românii sînt printre puținii care, în artele populare, cultivă încă geometrismul și abstractismul artei primitive, impus ca mare cucerire în vîrsta primei agriculturi. Celelalte neamuri, foarte multe, l-au pierdut cultivînd un figurativ plastic de lungă tradiție. Aproape de noi, au pierdut abstractismul și italienii, și grecii, și popoarele Europei centrale și vestice, care l-au redescoperit, ca modă, abia în secolul al XX-lea. Chinezii au cultivat geometrismul și abstractismul neolitic prin derivata caligrafiei, păstrîndu-le pînă azi. Ei au făcut din caligrafia ideogramelor un limbaj, au asociat limbajului limba, un vocabular și o gramatică, dar nu ca limbă vie ci ca limbă abstractă a comunicării. Orice om de pe planetă, de orice neam, învățînd ideogramele, poate citi un text chinez. Desigur, semnificația limbajului nostru plastic arhaic s-a pierdut, a rămas în schimb limbajul plastic în sine, extrem de generos ca limbaj. Acesta e un cult al formei eliptice și lapidare, un fel de aforistică asupra existentului și existenței. Un gînd al unui artist chinez din secolul al VIII-lea, Chang-Huai-kuan, asupra caligrafiei, ne trimite, oricît de indirect și la sensul abstractismului popular românesc, la sensul abstractismului primitiv de oriunde: „Cel ce înțelege adînc caligrafia nu caută decît spiritul dinamic al acestea, și nu remarcă forma cuvintelor. E o muzică fără sunete. E o imagine fără formă".

Într-un capitol anterior, vorbeam despre calofilia chineză, în mare preț cîndva și la noi: acum e cazul să subliniem un sentiment mai profund: liniștea de a concepe și realiza forme. Dintre linii chinezul o alege nu numai pe cea mai expresivă, dar și pe cea mai pură, dintre forme numai aceea ce dă expresie unei spații în sine, în perfect acord cu spațiul exterior. După Elada, care le-a slujit multă vreme ca ideal clasic, românii găsesc în China cel de al doilea sediu unde ideea se realizează perfect, iar aceasta îi confruntă fericit cu una dintre coordonatele esențiale ale spiritualității lor. Așa stînd lucrurile, se poate vorbi despre o concordanță și față de ideea de eternitate. Cu o băgare de seamă: românii au o mai acută senzație a precarității, a efemerului, sînt deci mai sceptici decît chinezii. Mai bătrîni oare ? Pe același plan, românii sînt mai puțin candizi, poate și din faptul că n-au putut oferi candoarei un suport numeric redutabil, apt să susțină asemenea component fragil. Păcală nu e un candid, ca Împăratul maimuțelor, la noi candoarea e socotită infirmitate, adică prostie. La chinezi prostia e altceva. Omul candid cunoaște bucuria de a zîmbi spontan zilei de mîine.

Tot la capitolul asemănări ar trebui să punem cultul trecutului, sentimentul celor două popoare de a dispune de un infinit temporal. Liniștea în realizarea formei vine de aici. Tot de aici vine sentimentul nereligios al vieții, raționalismul funciar al culturii chineze, ca și cel — de altă sursă, al culturii române. Chinezii vechi n-au arătat nici o spaimă față de zeii lor, românii vechi l-au pus pe Domnul din colinde să doarmă, pe un pat de flori, întors cu spatele la lume, care i-a revenit astfel omului. Sentimentul eternității se bizuie la români pe altceva decît pe cer, pe o bună ordine cu Timpul.

Iată de ce noua lume a revoluției tehnico-industriale nu ne sperie, deși ne somează să ne grăbim. Este lumea care fuge de propriul ei trecut cu viteza rachetelor cosmice. Viitorologia, ca știință corolar, nu e altceva decît o strategie asupra modului cum să ne despărțim mai lute și mai definitiv de propriul nostru trecut. Pentru ce ? Pentru viitor. Care viitor ? Pentru noi, viitorul nu poate fi un timp gol, în care să nu ne recunoaștem. Or, ultima somație ne îndeamnă să întoarcem spatele unui trecut foarte personal, care ne dă identitate, pentru un viitor despersonalizant și anonim. Din triunghiul trecut-prezent-viitor ar urma să rupem o latură, opunînd-o celorlalte două.

Aducîndu-i această obiecție lui Alvin Toffler, autorul unui eseu de vilvă, „Șocul viitorului", în cursul vizitei sale la București, viitorologul american a răspuns cam așa: „A ne îmbarca în vehiculul viitorului cu întregul nostru trecut înseamnă a ne lăsa sufocați de bagaje". Desigur, cîteva bagaje sînt evident de prisos, am recunoscut: foamea, ignoranța, spaima, inegalitățile sociale. Dar restul, adică chiar sfera cunoașterii din care ne ivim ? Aceasta nu poate fi un simplu ambalaj. Aceasta, cunoașterea, își reactualizează etern problemele, zborul spre Lună reprezentînd practic soluția tehnică a unei probleme demult imaginate și abstract rezolvate. Chinezii, ca și indienii, nu pot fi uimiți de calculul cu numerele mari, de prezența numerelor negative, de jocul cu plus și minus infinit, de multe alte subtilități ale gîndirii ultime, familiare gîndirii prime, așa cum noi, românii, nu putem fi uimiți de logica simbolică, de logicile polivalente, de logica nuanțelor cu care cei în temă lucrează dezinvolt. Acestia toți vin acum din urmă, în cunoaștere, rezolvînd probleme nerezolvate, taxate ca atare, în diverse domenii ale speculației logice sau matematice, acele probleme „imposibile" rămase în suspensie de veacuri. Astfel este problema Goldbach „Orice număr par poate fi pus sub forma unei sume a două numere prime (formulă simplificată: „1+1"), rezolvată de matematicianul chinez Tchen King-jouen „Orice număr par poate fi pus sub forma unei sume a unui număr prim și a produsului a două numere prime la maximum (formulă simplificată: „1+2"), asemănătoare ca stil de gîndire cu o altă problemă restantă, curbura Gauss, rezolvată de matematicianul român Bacaloglu. Sînt așa numitele rezolvări **anticronice**, după o expresie a lui Solomon Marcus, domeniu în care și românii, și chinezii, și indienii vin cu un cuvînt de autoritate, în care intră practica unei cugetări foarte vechi și foarte proaspete. Aceasta le asigură un joc liber cu infinitul, detașat de orice spaimă, în care nici o latură din triunghiul trecut-prezent-viitor nu se exclude și nu se opune.

Cu oricîte eforturi, cu oricîte sacrificii, mijloacele revoluției tehnico-industriale vor fi stăpînite pînă la urmă de China și de celelalte țări asemenea ei, fiindcă aceste mijloace nu sînt în stare altceva decît niște instrumente.

Dar dacă unele coordonate ale spiritualității chineze îți dau tîlc, pe om, un mare conflict spiritual, [illegible] în [illegible] timpului, alte componente sînt menite să inducă [illegible], să [illegible] chiar să [illegible]. Sînt [illegible] pe care un spirit le numește, reconstituindu-și [illegible], în confruntare cu produsele unui alt spirit, care îl atrage magnetic, dintr-o pervie omenească de compensație. Ne [illegible] astfel prin ceea ce altii izbutesc mai bine decît noi, fără a fi pizmuitori, ci poate și simplu admirativi. Românii cunosc, printre altele, uimirea față de minunăția tehnică. Mașinăriile, cu performanțele pe care acestea le realizează îi cuprind și-i umplu de admirație, nu pentru tehnica în sine, ci ca expresie a genului care le produce. Neamțul, iar apoi englezul și americanul au fost și mai sînt în mare măsură la românii pentru capacitatea, individuală, de a produce și stăpîni mașini. Singurul obiect, în afară de mașină, care a mai provocat, de cînd se știe, o uimire asemănătoare, deși cu note particulare, este obiectul fabricat de omul chinez. Acesta, obiectul chinez, a emanat, dintotdeauna, un fel de vrajă, cu adăosul că un asemenea obiect nu e rezultatul unei stereotipii mecanice ci produsul individual al mîinilor. Obiectul chinezesc îl trimite pe român într-o lume de basm, același obiect chinezesc coboară dintr-un basm, ca să se lase admirat. Este în aceasta, probabil, o conștiință a limitelor umanului. Puterile omenești sînt limitate, ele urcă pînă la un prag al posibilului. Chinezul, cu mîinile lui, realizează imposibilul. Iar aceasta uimește. Mergînd mai departe pe acest fir, românul pune în toate un coeficient de aproximație, de posibil, un coeficient de toleranță între extreme, mergînd chiar pînă la anularea mijlocului. Lui i se pare că este imposibil să fii și subuman și suprauman, umanul însuși fiind media pe care o indică bunul simț. Această idee nu atinge însă **mijlocul chinez**, media care aici indică performanța, o performanță însă care depășește atît neatingerea limitei, cît și depășirea limitei. Cert este că românii și chinezii au idei diferite despre limită și mijloc, despre posibil și imposibil, de unde uimirea românilor față de obiectul, actul, gîndul, omul chinez.

Chestiunea nu pune în cauză ideea de perfecțiune, ci ideea de travaliu, de mișcare. Între oul lui Brâncuși și sfera de fildeș, cu sfere concentrice, mobile, pe care am văzut-o nu numai în muzee, dar și direct, în fabricație, la Canton, într-un atelier, numai ultima îl uimește pe român. „Bine, dar cum se face ?!" (Ca să înțelegem vrăjitoria !) Răspuns: „Veți vedea, se face cu răbdare !". Mai departe: „— Bine, dar dacă meșterul o strică ?". Răspuns: „Cum s-o strice !". Interdicția de a rata ne scandalizează, acesta pare de fapt miracolul, imposibilitatea de a nu reuși, și nu perfecțiunea în sine.

Ne mai deosebim de chinezi și în ceea ce privește sentimentul naturii. Pentru noi, sublimul natural reprezintă absolutul în scara frumosului, sublimul însemnînd, diferit de chinezi, tot ceea ce nu-i **artifex**. Și strategia față de natură e diferită, omul nostru insinuîndu-se în sinul ei — desigur în mentalitatea arhaică !, fără ambiția de a o contracara. La noi „Firea este măsura lucrurilor", iar aceasta conduce la un tip special de armonie, în care omul se vede inclus, subordonat. Sentimentul e mai apropiat de mentalitatea indiană, cu care atît Eminescu cît și Sadoveanu comunică, în esențial.

Poate că tot de frumosul natural se leagă la noi și conceptul de **neprihănire**. Aceasta se identifică în natură, în primul rînd, asociindu-se sublimului natural și abia într-un al doilea rînd în sinul naturii umane. Neprihănirea e puritatea genuină, respingînd orice atingere, mai ales atingerea mîinii umane. Într-o legendă cosmogonică românească, despărțirea cerului de pămînt se produce prin „prihănirea", prin macularea cerului cu mîna unui copil. În mitologia chineză, în schimb, cerul rămîne legat indestructibil de pămînt, ca revers sau fund al acestuia. Pînă și lexical cerul și pămîntul au, în chineză, aceeași rădăcină.

Asemenea diferențe, asemenea înrudiri au avut și au o reală putere de atracție reciprocă, ele trasează niște frontiere misterioase, dar și niște

PAUL ANGHEL

punți între cele două spiritualități, oricît de puțin consistente au fost relațiile între români și chinezi înainte de era socialismului. În ceea ce ne privește, această putere de atracție a făcut ca cele scrise despre China, în lungul timpului și pînă azi să fie, în genere, expresia unei adecvate dacă nu chiar exacte înțelegeri, dovadă a unei bune rezonanțe. Se înțeleg bine oamenii care au ceva comun. Nu este deloc o întîmplare că, în cultura română modernă, cele mai substanțiale, mai exacte și mai profunde pagini despre China le-au scris Mircea Eliade, Lucian Blaga și G. Călinescu.

Asta nu înseamnă că subiectul chinez a fost epuizat la noi sau că e pe cale de a se petrece un atare fenomen. Oricît de mult s-ar scrie despre, oricît de mult s-ar traduce din, oricît de multe ar fi vizitele reciproce, China își va păstra multe veacuri de aici înainte aceeași fascinație și forță de impact. Nu vom dezlega ușor acest strălimpede mister chinez, care tonifică, dar și narcotizează spiritul, ca ceaiul.

Încă un argument: nu există român care să fi vizitat China și care să nu se fi întors acasă profund răscolit. Dar și limpezit. Dar și liniștit. Cei care revin după călătorii mai lungi sau mai scurte dispun de o vădită superioritate față de toți ceilalți: au lepădat niște prejudecăți, s-au vindecat de niște îngrijorări, s-au confirmat în real. Nu e puțin lucru să știi că țara unei mari civilizații intră în vîrsta revoluției tehnico-industriale, cu întreg capitalul ei de civilizație. Aceasta va avea mari consecințe pentru viitorul lumii, pentru formulele spirituale ale omului de mîine. Îți devine limpede că China nu va copia lumea, că în cadrul unei noi lumi, alta decît cea de azi, ea va avea un cuvînt nou și original de spus. Civilizația tehnică a ceasului de azi nu va acoperi lumea chineză, uniformizînd-o, astfel încît ea să nu se mai vadă, să se confunde cu alta, cu altele. China nu va renunța la sine, ea își va aduce sinele în lume, iar valorile Chinei, împreună cu valorile altor popoare, vor contribui în mod hotărîtor la cristalizarea acelei noi formule de umanism, spre care aspirăm.

Vorbeam și despre niște îngrijorări. E lesne de înțeles că acestea se referau la creșterea demografică a Chinei. Subiectul îi preocupă insistent pe chinezi, la nivelul politicii de stat, dar preocupă toată lumea. Firesc, minus alarmele. China dispune într-adevăr de un fantastic potențial uman, în creștere, dar tot ea dispune — în diferență față de alte țări din lumea a treia, de o populație integral antrenată în munca producătoare, care realizează performanțe la nivelul mijloacelor tehnice tradiționale, acele mijloace care au brăzdat și îmbrăcat omenirea pînă în această eră. China se hrănește singură și se îmbracă singură, dispunînd de numai 7 la sută din terenul agricol al planetei, dar hrănind și îmbrăcînd singură o cincime din omenire. Ea a lichidat spectrul foamei și al goliciunii, care bîntuie în cea de-a treia lume, și care face ravagii, bine mascate, chiar și în țările foarte avansate industrial. China dispune de un om civilizat, harnic, responsabil și inteligent, bine instruit, care munește — la orașul local ! — cu conștiinciozitatea muncitorului din statele superindustrializate. De unde atunci neliniștea ?... Dintr-o prejudecată europeană, dintr-o tradiție ridicată la rang de politică, din vremea conchistadorilor, cînd pentru rezolvarea chestiunilor interne se recurgea la acaparare externă. China n-a practicat niciodată o asemenea politică, ea dispune de uriașe resurse interne pentru a nu recurge la soluții pe care omul chinez le repudiază, prin chiar structura sa. Mai mult decît atît, prin modelul ei tradițional, China ne dovedește că pentru om e loc destul pe pămînt. Pe chiar pămîntul de care omul dispune, acoperindu-l cu umbra. Chestiunea este ce face omul cu locul de care dispune, pe care stă. Or, vizitîndu-l pe chinez, oricine din lumea aceasta poate fi liniștit.

Oricine poate fi și mai liniștit dacă, realizînd ceea ce înseamnă în prezent soluția chineză, o îmbină cu soluția productivității pe care o aduce cea de-a treia etapă a revoluției tehnico-industriale. Această soluție convine cel mai bine temperamentului, ritmului, tradiției și filosofiei chineze. **Non multa, sed multum.** Nu mașini mari, nu tehnologie ciclopică, ci miniaturizare, adică eficiență tăcută. Nu spații tehnologice care să excludă omul, ci spații pentru om. Ogorul nu alungă omul, industria — prin ciclopizare, face ca omul să nu se mai vadă. Miniaturizarea și microdirijarea marilor procese industriale vor repune în drepturi, pe mari spații nude, statura omului. Omul va avea răgazul să se concentreze numeric în aulele de învățămînt, în institutele de cercetare, adică în incintele gîndirii, pe stadioanele sportive sau în parcuri. China nu poate visa la altceva. Nici restul omenirii.

Tocmai aici e momentul ca noi, românii, să ne extragem din rest și să examinăm, ceea ce restul lumii nu știe poate destul de bine, ce reprezentăm noi, ca popor, în mișcarea de sentimente a Chinei. Și aici poate ciudățenia: un uriaș popor care va atinge în curînd un miliard de oameni, aflat la o distanță care exclude orice atingere directă, trăind fizic pe o altă planetă, își trimite întreaga energie de afecțiune și simpatie către noi, românii. Este absolut fantastică această simpatie, această afecțiune, această înflorire spontană a sentimentelor pe care o provoacă orice român sosit în China, oriunde în China. Nimic trucat, nimic retoric. Parcă ne-am revedea cu niște rude dintr-o altă viață. Imposibilitatea de a comunica face și mai tulburătoare comunicarea, ca în vis. E deajuns un cuvînt magic: LUMANIA. Cuvîntul trece din gură în gură șoptit, face unde, cuprinde uriașa încintă a unei săli de spectacol sau a unui stadion, iar cînd tu, român, îți arunci ochii spre un balcon sau spre o peluză, instantaneu, cîteva mii de ochi îți surid: LUMANIA ! Cum te-au ales, tocmai pe tine, dintre sutele de fețe europene în care te afli cuprins ?... În pauzele spectacolelor te trezești zidit între sute de trupuri, atîns de sute și sute de perechi de ochi. Ochi care îți vorbesc, ochii cuminți, buni, hieroglife fierbinți. E inutil cuvîntul, comunicarea se produce la un alt registru ca în artele simbolice.

Dar și cuvîntul. Întîlnirile organizate sînt calde, deschise, cu o sinceritate și cu o afecțiune pe care nicăieri în lume nu le mai regăsești.

Astfel, într-o comună populară specializată în producerea ceaiului, de lîngă Hanceu, țăranii care ne-au primit, în frunte cu brigadierul, au făcut-o atît de cald, atît de deschis, atît de emoționant, ca între rude, încît multe clipe vorbele au fost de prisos. Eram noi între noi, ne revăzusem peste ani sau după un alt ciclu de viață — unii cu ochi oblici, alții cu ochi drepți. Am strîns în palme cestile de ceai verde, am respirat fericiți — era răcoare de aprilie în miez de ianuarie, ferestrele erau deschise spre plantații, în pavilionul alb, cu mobile mici de palisandru, domnea liniștea. „— Păi să vă mai spunem ce s-a întîmplat pe la noi !" — a început brigadierul...

Da, da, lipsisem mult de pe aici, iar acum regăseam, cu neîncredere și emoție, peisajul din vis. Ca o confirmare, mă și găseam aici. Iar între timp, în comună se întîmplaseră multe. Brigadierul, tovarășul Wan, și ceilalți țărani, ni le-au povestit pe îndelete, cu sart, ca unor rude. Apoi același brigadier a tresărit și și-a lovit cu palma fruntea: „Aoleo, am uitat să vă salut în numele poporului chinez". Și noi uitasem să-l salutăm pe Wan.

La Shanghai, într-un cartier muncitoresc, ne-a primit și condus o gospodină din comitetul revoluționar. În drumul prin cartier, gospodina guresă își salută cunoscuții, prietenii, le spunea că e cu niște prieteni din LUMANIA, fețele înfloreau subit, urmau stringeri de mîini, schimb de hieroglife în priviri, iar cîrdul solemn se îngroșa, tîrîndu-se lent, printre străduțele mici, ca o coadă de dragon. „— Să vă arătăm grădinița cartierului". Iar noi am consimțit, încîntați de a-i vedea pe copiii locului.

Nu se poate spune ce au însemnat sutele de copii chinezi în năvala recreației, venind să-i salute pe oaspeți. Cîte o pereche, un băiat și o fetită, i-au prins de mîini pe cei doi oaspeți și i-au condus, în fruntea alaiului zgomotos, în interior, în sălile de joacă, în sufragerii și dormitoare, toate cu pereții zmîngăliți de desene, pînă unde putea ajunge mîna. Ochi negri, mari, indicibili, ciucuri de ochi care i-ar fi dat amețeală lui Tonița. Bluzoane, pulovere, pantaloni, cămăși, fulare în toate modelele și culorile, olițe în porțelan alb-albastru, pensule, creioane și acuarele la discreție. Apoi concertul pentru oaspeți, în una din săli. O educatoare la pupitrul unui organon-jucărie, un acordionist pitic, ascuns după burduf, fetițe și băieți la gonguri și tobe, uitînd să intre cînd trebuie, uitînd să lovească exact, fiindcă ochii rămăseseră lipiți cu miere pe oaspeții din LUMANIA. Apoi corul de îngeri, care a întonat un imn oficial, apoi o recitare, un text solemn, aproape sacru — ar fi fost binevenită și o poezie pentru copii, dar n-a venit, în schimb, o fetită cu păr de lac a recitat poema gravă: „Îl conducea cu lacrimi în ochi, pe ultimul drum, pe premierul Ciu". Fetița a plîns, iar emoția întregii asistențe a fost maximă. Apoi a urmat dansul eroic „Armata populară escaladează Tibetul", partitură coreografică aspră pentru niște liliputani, apoi au venit la rînd alte dansuri, la fel de complicate tematic și expresiv, executate de acești boboci de rață abia ieșiți din ouă. Mica poemă coreografică „Dansul florii soarelui" pretindea, ca și celelalte piese, dificultăți de mișcare, pe care nu toți balerinii pitici le învingeau. Un puști a făcut buf și s-a retras din dans cu ochii umflați de plîns, în risetele micului univers de copii. Copilăria triumfa totuși. Trecînd peste incident, fetițele au dansat mai departe; tobele și gongurile au percutat, în final, o apoteoză. Care ? LUMANIA.

Apoi focoasa noastră gazdă ne-a condus mai departe prin cartier — la policlinică, la farmacie, la magazinele universale, la un atelier de încălțăminte la care lucrau gospodine și pensionari (export pentru Ungaria), la poștă, la C.E.C. Am fost surprinși să întîlnim această instituție a prisosurilor financiare, într-o țară ilustră pentru sobrietatea resurselor, și am pus în consecință multe întrebări. Desigur, operațiunile C.E.C.-ului sînt secrete, ca pretutindeni, dar libretele sînt numeroase, iar depunerile cresc. Cum cresc ? Care e minima, care maxima, ce înseamnă bugetul unei familii într-un asemenea cartier ? — „Nimic mai simplu decît să vizităm cîteva familii !" ne-a răspuns gazda. „— Păi să nu facem deranj !" „— Ce deranj, sîntem între prieteni. Cît avem, ce avem, asta vă arătăm". Și gazda a pornit înainte, invitîndu-ne s-o urmăm, sugerînd probabil cuiva să se ducă la o familie sau două și să prevină că în curînd vor suna la ușă niște oaspeți din LUMANIA. Nimic nefiresc, ne-am spus. Și apoi, acasă, am fi fost surprinși, chiar șocați, cînd cineva, fără să ne prevină, niște oaspeți exotici fie și din China ne-ar fi sunat la ușă. Între timp tovarășa Hu Yu-shiu convorbea tare, peste balcoane, peste ferestre, din pragurile ușilor, cu cetățeni de toate vîrstele, pe care îi întreba de una și de alta, le povestea, rîdea, neuitînd să le spună că are oaspeți din LUMANIA. „A, din LUMANIA !", ochi spre noi, schimb de hieroglife. Apoi o vizită într-un bloc, la o pereche de pensionari, primire caldă, conversație lungă, țigări și ceai, informații despre cartier, despre ritmul vieții cotidiene, despre tinerii care se aflau la lucru, despre pregătirile pentru Sărbătoarea Primăverii, despre sănătate. Am tras fără sfială cu ochiul, în dreapta și în stînga, prin încăperi, iar gazdele au preluat sugestia, arătîndu-ne totul, inclusiv bucătăria și cămara. Apartament mic, trei camere ocupate de două familii, bătrînii în una, perechea cea tînără în alta, plus un hol-sufragerie, mobilate bătrînește, ca la noi, în vechile așezări muncitorești de la Reșița sau Anina, plus cîteva mobile noi — o garnitură de scaune, o masă, un șifonier, inclusiv televizor, aflat în emisie. Am rugat să fie stins aparatul, ca să putem vorbi. Cel mai important lucru era chiar faptul de a fi fost incluși, instantaneu, ca pretutindeni în China, în atmosfera de familie. În ceea ce privește această familie, soția părea să aibă un ascendent asupra soțului, ca în multe locuri din lume, ea conducea dialogul, ea conducea și economia casei, drept care întrebări amănunțite despre familiile oaspeților, despre necazurile și bucuriile domestice ale acestora. Ni s-a arătat și explicat fiecare fotografie, din cele expuse pe pereți, inclusiv un album. Oaspeții au arătat ce-au avut. Stenografiat, rezulta un dialog între rude care nu s-au văzut de mult, fiindcă la un anume moment, celor absenți li s-a spus pe nume, ca unor cunoștințe vechi.

Dar gazdele știau și să cînte, amîndoi făceau parte din formația corală a pensionarilor din cartier, și nu s-au lăsat prea mult rugați... „— Ce vreți să vă cîntăm, ce vă place mai mult ?" „—Bine, atunci o arie dintr-o operă !". S-a executat, sovăitor, o arie dintr-o operă foarte populară, apoi un cîntec de succes dintr-un film coreean. În casă domnea o atmosferă calmă și caldă, ca și la noi, în preajma sărbătorilor, în preajma Crăciunului, să zicem. Pe scări, au ieșit să ne vadă vecinii din celelalte apartamente. Uși deschise. „— Mai avem timp să intrăm ?" „— Dar nu se poate, poftiți, măcar o clipă. Trebuie să se întoarcă acuși băieții de la lucru". Intrăm. Ne primește o fată, sfioasă și singurică, venise mai devreme de la fabrică, abia intrase în casă, ne oferă ceai fierbinte cu mîinile reci, încă înfiorate de frig. Am uitat cum o chema. Avea breton de lac pe frunte, cozi scurte, pe care și le scutura afirmativ sau negativ, în timpul conversației, și un frison al mîinilor foarte persistent. Chinuia între degete o jucărie, pe care nu știa dacă s-o strice, s-o rețină sau să ne-o dăruie. A sosit și fratele ei, un tînăr ca de nouăsprezece ani. Abia rezemase bicicleta de zid, afară. „— Mai stați, abia a picat și el". Dar afară, altă lume, alte uși deschise. Se însera, se aprindeau luminile, șiruile de biciclete, desprinse din marile fluvii velocipede ale Shanghaiului, se despărteau acum în suvite și fîre. Cling, cling !, adică bună seara. „— A, oaspeți din LUMANIA !". Velocipezii descalecă, dau mîna, vin și alții: „— Dar la cine-au fost ? La Hua, la Shi, la Wan ? Păi noi abia acum ne-am întors". Gazda: „— Ce-ar fi să stați seara asta la noi ? Am mai sta de vorbă, cine știe cînd ne mai vedem. E atîta lume care vrea să vă vadă ! Dacă n-ar fi asa de departe LUMANIA..." Protestăm: „— Cum departe!" „— Așa e, nu-i departe, dar cine știe cînd mai veniți...". „Veniți și voi". „— Venim și noi". „— Știm că Japonia e mai aproape, sau India, sau Australia, dar LUMANIA nu-i departe". „— Așa e, nu-i departe". Și o spuneau toți cu nostalgie.

Departele și aproape s-au desființat. Românii care intră în China se află mai aproape de ei însiși. Se simt mai tari, le bate altfel inima, regăsesc un alt acord cu universul, mai tonic, simt universul ca pe o universalitate a umanului. Mi-am amintit de canadianul Bethum, medicul erou din timpul Marșului cel Lung, care și-a dat viața pentru omul chinez. Mi-am amintit de prietenul meu, dr. Iuliu Șuteu, care a operat pe frontul coreean mii de voluntari chinezi și care, întors după doi ani de muncă eroică, mi-a spus și o spune mereu: „Bagă de seamă, din clipa în care ai să-i cunoști pe chinezi, n-ai să-i mai poți uita. E imposibil să nu-i iubești".

Sentimentele au în China densitatea continentală a materiei sau, fiindcă totuși sentimentele sînt fragile, ductile, mișcătoare, ele au forța, coeziunea, limpezimea, presiunea, mișcarea oceanului aerian.

LUMANIA se află în centrul acestei mișcări oceanice a sentimentelor.

LUMANIA, adică un semn caligrafiat cu inima: este în China o hieroglifă benefică.

(fragment din capitolul ultim al cărții „O clipă în China")

colocviile «luceafărului»

actualitatea și teatrul scurt

Caracterizat prin **accesibilitate și concentrare**, două atribute generic-definitorii pentru travaliul conștiinței moderne, teatrul scurt se instituie ca un răspuns complex la exigențele majore ale contemporaneității. Din acest punct de vedere interogația noastră vizează posibilitățile și limitele angajării creatorilor în problematica românească actuală. Moral, social și etic — dar numai în măsura în care justificarea acestora este profund estetică — sînt termenii unui raport a cărui dialectică reprezintă ea însăși un răspuns. Răspuns față de care dramaturgii, în primul rînd, dar și teatrele profesioniste și mișcarea amatorilor au rămas încă datori. Sigur că simpla înșiruire a caracteristicilor și „funcțiilor" specifice teatrului scurt nu poate epuiza substanța acestuia (decît cel mult pe orizontală), dar există constante care indică necesitatea unei implicări lipsită de prezumții în faptul cotidian, o abordare concretă a realului, netributară conjuncturii și modelelor de tot felul, un tonus vital al participării. Exprimate într-un acord plenar cu cerințele estetice ale prezentului. Cu atît mai mult cu cît, fiind deschis experimentului și înnoirii — ca artă cu un puternic impact în masă — teatrul scurt este mai ales nediscriminatoriu, același pentru profesioniști și amatori. În funcție de acestea :

1) Considerați că există o nesincronizare între ceea ce numim actualitate și replica artistică la aceasta ?

2) Care sînt cauzele pentru care piesa într-un act *destinată* (!) amatorilor manifestă, de obicei, o foarte vagă semnificație literară ?

3) Cum (în ce condiții) teatrul scurt poate deveni o voce concertantă în ansamblul vieții noastre teatrale ?

TEODOR MAZILU:
Dimensiunea n-a fost niciodată un criteriu de valoare

Așa cum alături de roman există nuvela, povestirea, schița, teatrul scurt își are și el dreptul la existență independentă și numai oboseala, apatia, tot felul de prejudecăți l-au împiedicat să se manifeste mai energic. Cea mai înaltă și mai pură expresie a dramaturgiei românești, ținu viața cea mai lungă, a fost atinsă de acea inegalabilă, misterioasă piesă scurtă a lui Caragiale, **Conu Leonida față cu reacțiunea**. Fiecare realitate pe care vrem s-o transmitem își are durata ei, implacabilă, organică, dilatarea ca și concentrarea artificială pot avea efecte dezastruoase. Sînt scriitori care dintr-un material debil se hazardează în romane fluviu. Am văzut cu toții piese care se lăfăiau în trei acte dar care, cu mai multă exigență artistică, se puteau rezuma într-o scenetă sau chiar într-o epigramă. Problema teatrului scurt e pînă la urmă o problemă de calcul artistic, de simț al măsurii, trebuie să ne întindem întotdeauna cît ne e plapuma. Dar, desigur, e și o problemă de temperament. Nu-mi închipui cum ar arăta un roman scris de Cehov sau o piesă într-un act datorată lui Shakespeare. Scriitorul simte cu instinctul său artistic spațiul care îi este cel mai prielnic. Dimensiunea n-a fost niciodată un criteriu de valoare. Avem schițe de cîteva pagini — capodopere nemuritoare — și romane în cinci volume ridicole, inutile. Am citit adeseori în presa noastră literară pledoarii în favoarea unui gen sau altul, fie a romanului fluviu, fie a nuvelei. Nu cred că așemenea discuții sînt utile ; genurile se apără ele singure, nu-i nevoie să le dăm noi o mînă de ajutor.

Discuția despre teatrul scurt e mai utilă, cred eu nu atît din considerente estetice, aici lucrurile sînt clare, ci din considerente mai prozaice, organizatorice, legate de răspîndirea lui. Cum e și firesc, teatrul scurt se adresează cu precădere echipelor de amatori, radioului și televiziunii. În mod paradoxal, această răspîndire în masă în loc să dună la o mărire a exigenței sau măcar la păstrarea ei în limite normale, omenești rezonabile, a dus la o slăbire a răspunderii artistice, vecină de multe ori cu ridicolul cel mai aprig. Dacă prostia verbală, ruptă de viață, prostia spontană, dacă vreți s-o numim așa, își descrețește fruntea, cea tîpărită și cea transmisă prin unde lungi și unde medii îmi dă stări depresive. Nici piesele destinate echipelor de amatori nu străluceșc prin forță artistică, sînt scrise parcă din rendouri, cu „materialul clientului", încărcate de un didacticism primitiv, care le răpește puterea de seducție.

Piesele într-un act destinate echipelor de amatori oscilează între un didacticism necruțător și între un intelectualism diletant, vedem acolo o îmbulzeală de metafore, o năduștă de simboluri confuze, greoaie.

Piesa într-un act, indiferent că se joacă la **Bulandra** sau la o casă de cultură din Alexandria, să zicem, trebuie să fie în primul rînd operă literară în toată puterea cuvîntului. Dacă ne vom elibera de prejudecata că teatrul scurt are dreptul la un rabat de calitate, la un coeficient de schematism, lucrurile vor intra în ordinea firească a vieții și a artei. Arta prin însăși destinul ei democratic se proclamă împotriva diviziunii ei în categorii de beneficiar, una pentru muncitori, alta pentru țărani, alta pentru intelectuali, alta pentru liber profesioniști.

VALENTIN SILVESTRU:
Nu există două feluri de piese scurte

În domeniul piesei într-un act s-a petrecut, la un moment dat, o ruptură: ea a fost trecută exclusiv în cîmpul artei amatoare, descoperită de literatură și de literatura dramatică în speță, dramele nici editurile, nici revistele, nici teatrele n-au mai manifestat interes pentru atari producții. Evident că aceasta ruptură a produs scăderea caracterului artistic și a determinat apariția, în valori, a unei subproducții, degenerată, nu o dată, în mangalaură. S-au uitat și unele motivații teoretice ale mediocrității: întrucît amatorii au puteri puține și inexperiență, trebuie scrîși cu materie rarefiată... Aceasta o spunea încă Alexandri acum o sută douăzeci de ani. Am spus-o și noi, în alt fel, acum treizeci de ani. Chiar să fi stat istoria în loc timpul în această parcelă de cultură ? Și-apoi în care alt domeniu de viață materială sau spirituală se mai justifică azi mediocritatea ? Oare le servim acestor amatori — în fond muncitori, tehnicieni, intelectuali ai zilelor noastre — în mod deliberat, succedanee de poezie, proză, muzică, plastică, balet, cinematograf, televiziune ?

Cred că important, acum, e să combatem opinia eronată că există două feluri de piese scurte și să propunem sistarea producției editoriale pretinsă a fi destinată amatorilor, producție care, de multe ani încoace, mai mult strică, deteriorînd și conceptul de teatru ; în accepția infuză în sus-zisa producție editorială, teatrul scurt e socotit a avea un fel de funcționalitate primară, proponîndu-i-se adesea să rezolve imediat și localizat sarcini gospodărești-administrative sau să îndemne la soluționarea unor probleme concrete de sezon, într-o zonă de cultură agricolă sau alta. Arta teatrului are însă o menire înaltă, e chemată să modeleze conștințele, să contribuie la formarea personalității, să dezvolte deprinderile legate de un nou mod de a trăi, într-o civilizație de un tip inedit.

Reintrarea în normalitate a și început, într-un fel, în sensul că a fost întemeiat un festival republican anual de teatru scurt (la Oradea), pe unele scene au reapărut piese scurte ale scriitorilor, editurile și revistele au reînceput a tipări lucrări într-un act, ba chiar a le și antologa, s-au înteuit bibliografii specializate. În loc să ducă o muncă acuzatoare și adesori sterilă (rezultînd din ea maldăre de broșurele care putrezesc prin diverse cămine, cluburi și case de cultură fiind considerate chiar de către amatori inutilizabile), Institutul de dialectologie și etnologie ar putea consacra sectorul său teatral unui minuțios și exigent travaliu de cercetare, culegere, selectare, antologare, bibliografiere și recomandare a celor mai bune piese scurte (și nu numai scurte) din literatura română și universală pentru formațiile de teatru amator, împăcîndu-se totodată, efectiv, în manifestările sunale și naționale de cultură teatrală, în activitatea sindicatelor, în concursurile de creație, cu cerințe proprii și distincții proprii. Festivalul Național „Cîntarea României" e un prilej excelent pentru interferarea preocupărilor de gen ale profesioniștilor și amatorilor sub semnul valorii, la cota actuală a culturii literare și dramaturgice românești.

Critica literară și teatrală poate sprijini esențial procesul de normalizare a situației, al cărui început a fost evocat mai sus. Dacă nu vor fi recenzate, așa cum se cuvine, tipăriturile — uneori de o factură incredibilă și cu semnături incredibile și ele, zise „pentru amatori" — dacă nu vor fi analizate mecanismele cu piese scurte scrise de autori consacrați, puse în scenă de regizori consacrați — indiferent de spațiile de loc în care se desfășoară și de formațiile, profesioniste sau amatoare, care le susțin — dacă nu vor fi stimulate tendințele pozitive, novatoare, de restabilire a criteriilor cultural-artistice și în acest domeniu, discuția va continua în chip otios, pentru ea însăși, în afara responsabilităților reale ce ne incumbă tuturor — și dumneavoastră, cel ce-mi puneți întrebări, și mie, cel ce vă răspund, și revistei care binevoiește a ne publica...

ALEXANDRU TOCILESCU:
Modalitate optimă pentru implicarea în actualitate

Inițiativa excelentă a orădenilor — **Săptămîna teatrului scurt** — aduce în discuție în ultimele săptămîni această categorie de spectacole cu caracteristici ușor deosebite față de spectacolul de teatru cu durată normală de la două ore în sus. Discuția e binevenită, iar necesitatea improspătării genului — reală.

Spectacolul de teatru tinde la ora aceasta să se concentreze, să comunice maximum de idei în minimum de timp — reprezentațiile trupei lui Szaina vorbesc de la sine. Iată un argument pentru a determina conducerile teatrelor să nu se „jeneze" să prezinte publicului un spectacol mai scurt de două ore. Spectatorul va pleca satisfăcut sau nemulțumit de la teatru în funcție de faptul artistic ce i se oferă sau nu și nu de durata lui. Teatrul scurt, prin laconismul său implicit, poate realiza o transmisie de semnale ideatico-afective cu recepționare mai exactă.

De foarte multe ori atunci cînd lucrăm la realizarea unui spectacol apare în fața noastră o întrebare la care se răspunde greu : cînd facem pauza ? în ce moment acțiunea piesei poate fi ruptă pentru zece minute în care spectatorii să se poată odihni ? cum îi captăm apoi chiar din primele secunde ale părții a doua ? Aceste întrebări au dus de multe ori la spectacole fără pauză, cu durată mare, greu de suportat pentru public. Iată, piesa într-un act oferă posibilitatea creării unui spectacol întreg în care comunicarea cu publicul să nu fie întreruptă posibilitatea creării unui spectacol — șoc — recepționat ca atare. Și din punct de vedere al realizării actoricești piesa scurtă este avantajoasă — necesitînd un consum fizic mai mic, avînd mult mai multă continuitate, dă posibilitatea autorilor să realizeze o concentrare mai mare. Și în felul acesta transmisia se poate face mai bine. Toate astea sînt bune și frumoase, dar pentru realizarea minunatelor spectacole de teatru scurt ne sînt necesare și textele adecvate. Aici lucrurile stau puțin mai altfel. Există foarte multe piese într-un act la dispoziția noastră, dar sînt atît de puține cele care merită citite, încît în momentul în care chiar ai dori să montezi o piesă scurtă, ai vedea că nu prea ai din ce alege. În afară de Mazilu, Băieșu, Ionescu, Solomon, și încă vreo doi, ale căror piese nici ele nu sînt prea noi, ceilalți dramaturgi nu prea s-au dovedit interesați de genul acesta — în cazul cel mai bun — sau dacă nu, au scris piese fie proaste, fie cu mizã falsă, fie din acelea care nu intră în vederile noastre educative. Și totuși piesa scurtă ar fi modalitatea cea mai bună — cred eu — de atacare a problemelor actualității. Prin astfel de piese s-ar putea răspunde cel mai bine imperativului real — teatrul în actualitate. Dar pentru asta avem nevoie de adevăr, de curaj și de opinie. E ușor să scrii teatru fără miză cînd numele te aduce imediat în fața publicului. E simplu să scrii comedioare pentru amatori repetînd temele pînă la autopastișă și „înfierînd" sau „biciuind", firește cu „arma nemiloasă a satirei", aceleași și aceleași „vechi racile care mai dăinuie pe ici pe colo".

Avem nevoie de adevăr, avem nevoie de literatură dramatică în care să credem, pe care s-o putem sluji cu pasiune și pe care să putem s-o prezentăm publicului cu conștiința împăcată.

VICTOR PARHON:
Sincronizarea cu semnificațiile umane

S-ar cuveni să distingem mai întîi o anume „nesincronizare" obiectivă, cerută de procesul de gestație al oricărei opere de artă ce se respectă, dar determinată uneori și de cauze extraestetice. Marin Preda, de pildă, trăiește „actualitatea" delirului legionar, dar îi face rechizitoriul sau „replica artistică" după mai bine de 30 de ani ; nici Titus Popovici în „Puterea și Adevărul" nu e „sincronizat" la actualitate, chiar dacă decalajul în timp s-a redus simțitor. La fel, cele mai adevărate romane sau piese de teatru, fie ele și într-un act, despre perioada colectivizării, să zicem, încep să apară cu mult mai tîrziu, iar unele se lasă încă așteptate. „Nesincronizarea", din acest punct de vedere, nu ni se pare deci, prin ea însăși, îngrijorătoare.

Dimpotrivă, „sincronizarea" excesivă, forțată și artificială — producîndu-se nu la nivelul semnificațiilor profunde, dialectice ale actualității, ci la nivelul aspectelor perisabile ale acesteia, nu întotdeauna îndeajuns de semnificative — explică și ea, în consonanță cu talentul real al scriitorilor, eșecul unei mari părți a producției literare din ultimii 30 de ani, producție în care includem, firește, și piesele într-un act. Să nu uităm că s-au găsit doritori să le numere, așa încît știm astăzi că sînt peste 1 000 (sic). Ceea ce desigur ar putea să pară foarte mult, dacă n-am fi rămas cu atît de puține. Poate cu zece, poate cu cincisprezece, cel mult. Avem în vedere acele piese, care s-ar putea reluă oricînd, pe scena oricărui teatru, tocmai pentru că nu s-au cramponat în aspectele superficiale sau „conjuncturale" ale actualității, ci au încercat să ajungă la sensurile ei profunde.

Revenind însă la piesa scurtă de azi, de actualitate, putem da foarte ușor dovadă noi înșine de superficialitate, dacă ne vom mulțumi doar să criticăm diversele „nesincronizări", ori, dimpotrivă, să salutăm grăbiți „sincronizările" facile, între ceea ce se numea, se mai numește încă, „tematica" pieselor și „tematica" actualității. Nu nesincronizările de ordin tematic sînt cele mai importante, ci acelea de fond, de ordin calitativ, ținînd de decalajul dintre semnificațiile umane profunde, existente latent și virtual în orice tematică, și semnificațiile cu mult mai modeste ale pieselor care abordează aceste tematici. Dar, pentru a fi mai expliciți, să mergem fie și numai la un singur exemplu.

Din moment ce actualitatea oferă o problemă reală, ca, de pildă, aceea a sistematizării localităților rurale, problemă ce poate fi deci catalogată tematic, dar interesează în primul rînd prin semnificațiile ei umane, prin procesele de conștiință și traumele conștiinței pe care le poate declanșa, putem fi aproape siguri, că se vor găsi autori dramatici care să înțeleagă importanța ei socială și să trateze în piesele lor — într-un act sau în mai multe acte — această problemă. Dar, dacă problema a fost „tratată", însă rezultatul este nesemnificativ din punct de vedere artistic, ori dacă în loc de o piesă nereușită vom avea cinci care „tratează" aceeași problemă, înseamnă că se rezolvă, automat și cealaltă problemă, estetică, a „nesincronizării" ? Sau, discutînd lucrurile în planul eficienței lor educative, ne putem amăgi că aceste piese — presupunînd că nu au valoare artistică și deci nu pot convinge pe nimeni — vor face cuiva vreun serviciu numai prin „tematica abordată".

„Sincronizarea" sau „nesincronizarea" nu țin doar de tematică, de problematica abordată, ci de substanța intimă a operei, de capacitatea autorului de a descoperi, dincolo de o tematică sau alta, dar în cadrul acestora, un adevăr uman profund și revelator, pe care să-l comunice în toată bogăția semnificațiilor sale.

Tematica și sincronizarea tematică, în datele exterioare ale actualității, pot fi perisabile. Semnificațiile umane sînt cele sortite să dăinuie, și, față de ele, replica artistică este încă datoare actualității.

Colocviu realizat de Valentin Dumitrescu

MIRA IOSIF:
Exploratorii sînt așteptați

I. Prima ediție a „Teatrului scurt" ne-a demonstrat, la ora respectivă, că scenele profesioniste erau nepregătite să răspundă acestei formule de spectacol și deopotrivă comandă socială, teatrul scurt rămînînd un apanaj al amatorilor, care, în multe cazuri, l-au devalorizat. Cea de-a doua ediție, recent desfășurată la Oradea, ne-a indicat, în rîndurile profesioniștilor, o accelerare a preocupărilor tematice, o fază a căutărilor unei diversități în mijloacele de expresie, o atenție pentru gen, pe care cele mai multe teatre l-au inclus în activitatea lor experimentală.

Asistăm azi, așadar, la cristalizarea unui gen teatral, apt din nenumărate considerente să răspundă cu promptitudine și majorată eficiență la imperativele actualității. Cu o condiție axiomatică : producțiile sale să aibă valoare. Sincronizarea sau nesincronizarea între cerința noastră (a actualității) și răspunsul dat, depinde firește de coeficientul artistic al spectacolelor, pe care le numim cu un termen generic „scurte" : adică laconice, expresive, cu forță de impact prin puterea ideilor și plasticitate emoțională. **Potențialul politic** al teatrului scurt, gen prin excelență activizator, modular, corespunzător sociologiei publicului contemporan, eu un gust modelat de bombardamentul informațional și de laconismul mass-mediei, rezidă fundamental în **calitatea** formei sale estetice. Numai **valoarea** acestei forme, capacitatea montărilor de-a incita prin cuvînt și imagine, de-a interoga spectatorii și a le răspunde, utilizînd un bogat registru stilistic, îi poate măsura eficiența, îi poate da istoricitate și universalitate, termeni ai duratei. Registru stilistic destul de cuprinzător pentru a contine tipuri de reprezentații total diferite, și pe care le denumim fie monodramă, piesă într-un act, montaj epic, recitativ dramatic sau colaj agitatoric.

Dispunem de un mare rezervor de talente regizorale capabile să dea adîncime și strălucire genului, relief ideatic și emoție catharctică, dar nu s-au conjugat încă destul, forțele lor cu cele ale autorilor dramatici. Teatrul scurt, **spectacol de gen**, are o definită autonomie artistică. Aș pleda nu pentru piesa scurtă, cum se face îndeobște, ci pentru **scenariul** teatrului scurt, termen mai bogat în conotații și care poate acoperi o mai mare varietate stilistică.

II. Este oare necesar să repetăm că piesele schematice, imitarea brută a realului, răspunsurile teziste la probleme tematice, duc la involuția genului ? Teza marxistă potrivit căreia caratul politic, finalitatea educativă a artei, nu pot fi disociate de particularitatea energiei ei estetice, se aplică nemijlocit teatrului scurt, sector care alungat din nefericire, ani de-a rîndul, la periferia mișcării noastre artistice, mai este încă considerat „bun pentru amatori", producție de brigadă artistică, manufactură pentru categorii minimal școlarizate ! În condițiile puternicelor mutații social-istorice pe care le trăim, omogenizarea marelui public — pe măsura ștergerii diferențelor în calitatea muncii și între sorgintea fiecăruia —, este un deziderat la care poate răspunde, cu mare succes, acest teatru scurt, despre care tot discutăm, neștiind prea bine cum să-l clasificăm. Conceptul este încă în modelare, practica teatrală ne-a dovedit însă — prin cîteva spectacole excelente — cît de întins este registrul „formulei scurte" : de la prezentarea celui mai vechi text de teatru românesc, **Occisio Grigorii Vodae** (spectacol-oratoriu, ritual-laic) la **O sărbătoare princiară** de Teodor Mazilu (socio-dramă satirică).

Genul își așteaptă exploratorii, teritoriul este vast, zăcămintele de inventivitate, de idei, de soluții, imense. E timpul ca echipele de autori și regizori să se formeze și să treacă la lucru.

vasile nicolescu

Caraiman

Prin ochelarii ceții pietrele văd
mai bine ca oamenii
și-și amintesc lucruri nemaipomenite,
își amintesc cum
a coborît încet o stea către ziuă
naufragiind în cornea pămîntului.

În bătaia lunii
răzvrătitele oase cerești
se văd și acum.

Pasăre

Compas măsurînd
frunțile morților,
deșertul dintr-o floare
abia înflorind,
pasărea
a rămas
nemișcată
în aer
deasupra ulmilor
unde-o leagănă
vîntul.

Dintr-un salt
iat-o-n tărîmul cellalt.
Și nimeni nu știe
cine o ține
deasupra
pe valul de aer
care-o leagănă
întruna.
Vreun păpușar ceresc
sau lumina ?

Prin oasele ei
împărății de vise
vibrează.
Și se leagănă,
leagănă
în ceas de amiază,
deasupra vămilor vîntului,
tragică rază.

Croitorul de nori

Cu foarfece de aer
croitorul de nori
taie margini de ceruri
și răscruci de cocori

Cu foarfece albastre
croitorul de nori
taie turnuri ușoare
taie munți plutitori

Cu foarfece de aer
croitorul de nori
taie blînd asfințitul
și-l preschimbă în zori.

Într-o duminică dimineața ascultînd ninsoarea

Rostire de ferigi uscate
muzicuța-nfundată a viermelui
urzind pe dinăuntru
ființa de mătase a aerului

oglinzi aburind pe buzele tale

Vrăji

Caravana furnicilor însoțește lumina
care se furișează între frunzele
abia respirînd
Magnetice văi ale sunetului, vămi
de cleștar,
cuvintele multiplică ecoul nerostitului
gînd.

CARTEA CU PRIETENI
Al. Piru

Cine îl iubește pe Profesorul Al. Piru înseamnă că se spală cu licurici pe față de două ori pe an : la începutul și la sfîrșitul verii.

Născut în curbura cu sulcină a Carpaților sadovenieni, Profesorul Piru m-a învățat la începuturile mele (a fost și a rămas adoratul studenților din anul I al Facultății de filologie) că dacă vrei să vezi *Dumbrava minunată*, trebuie să ai talent, altfel rămîne locul fără lună, fără geniu, fără palate ascunse în trupul arborilor și fără flori cît o țară de poveste. Ceea ce înseamnă că Al. Piru cunoaște bine tristețea plecării Albei ca zăpada cu cine nici prin cap nu-ți trăznea. „Cu un dobitoc, domnule !" Fără milă pentru cei ce se duc să rupă mărăcini într-o pădure de prosti, Al. Piru este, poate, cel mai generos profesor de la Tudor Vianu încoace, capabil să creeze extazul autentic în fața misterelor unei culturi. El știe să planteze dimineți curate acolo unde alții bîjbîie într-o somnolență primară. Ascultîndu-l vorbind simți cum intri cu umerii în ziua cînd ai găsit un ulcior de apă uitat în grîu, trăiești febril și neverosimil senzația ce-or fi încercînd-o păsările coborînd de pe funii minuite de călăi pe niște cărți cu muchii aurite, lăsate să respire vinul inserării pe o masă, într-o grădină. Venind vorba de păsări, mă gîndesc că Profesorului Piru îi lipsesc teribil cei trei pomi încărcați cu vrăbii din fața fostului restaurant „Dunărea". Profesorul Piru se înscrie în memoria fiecărui student ca o melancolie prelungită pe toată viața, ca o veste bună, cu pulsații calde. Al. Piru, dacă nu se supără, are culoarea lambriurilor de lemn din cancelaria Universității. Chiar și versurile lui, pe care atît de rar le încredințează tiparului, au aceeași culoare, dar mai au și o spunere de migdală spartă sub tablouri ale marilor florentini : jocul inteligențelor rare, supremul joc al rafinatului pe cărți ce n-au pălit prin veacuri și care știe că fructelor căzute în prima noapte a toamnei le stă frumos în cupele de nufăr dintr-un torent de porțelan.

Ca romancier *(Cearta)*, Al. Piru dă foc cărnii și o privește cum se zbate, el stînd lîngă un foc în care ard ramuri de mirt și hiriie, cu broboane de seu, pofta drăcească din roata fiecărui om. Eterna caterincă pentru care avem grijă să uităm deschisă o mică fereastră ascunsă între coaste.

În tapiseria criticii românești actuale, Al. Piru stă singur, învăluit în fantasme durabile. Om de onoare nu s-a aservit nici unei grupări, fapt pentru care, la alegerile mai mult sau mai puțin generale, ale secției de critică nu primește niciodată mai mult de zece voturi. Dar pe Al. Piru nimic nu-l inveninează, în afară de cartea proastă, pe care încearcă s-o înfrîngă cu o ironie suplă, fără vuietul furtunii ca și cum te-ar lua de mînă și ți-ar zice : „hai, mă, băiete, să fumăm o țigară la parastasul tău". Leu al deșertului, cunoscînd mult prea bine și gustul nisipului și vadurile cu apă dulce, el se pricepe în același timp să mingile iezi și minți, fără să-i rănească.

Cred că chipul interior al Profesorului Piru e modelat de întîlnirile cu Marea. Cred că, pe întuneric, așa cum unii dau mîna cu deznădejdea sau cu spaima de moarte, el dă mîna cu Marea, dar nu cu Marea privită de la fereastră sau printr-un hublou, ci cu Marea privită prin ochi și falcă de delfin — de aici și eleganța de val sub lună roșie a scrisului său.

Dar o fi dormind, pare, cum se spune, cu cercel în ureche asemeni marelui ingenunchiat de îndoieli și gelozie din vechea Veneție ?.

Fermecați de cîte ni se întîmplă și de cîte sîntem, poate numai munții și mările ne cunosc urma. E lună, multă lună, mult asfințit și multă încredere.

Cu deosebită stimă.

Fănuș Neagu

FRAGMENTE CRITICE

Fenomenul românesc

Citesc cu interes antologia publicată de Ioan Şerb şi Florica Şerb (**Frumosul românesc în viziunea poporului**, prefaţă de Dan Grigorescu, Ed. Eminescu, 1977), unde sînt cuprinse un număr de texte critice privitoare la estetica spiritului românesc. Eseurile — scrise de istorici, poeţi, etnografi, critici literari etc. — sînt însoţite şi de cîteva fragmente din cîntecele populare, acelea care au ca simbol dominant naşterea operei. Unele texte sînt cunoscute, reproduse şi în alte culegeri (Blaga, N. Iorga, Delavrancea, T. Vianu, M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu), altele reapar pentru prima oară aici după un mare număr de ani (mă gîndesc la eseul „Fenomenul românesc" de M. Ralea şi la textele lui C. Brăiloiu, M. Eliade, G. M. Cantacuzino).

Antologia se adresează, în primul rînd, marelui public care, parcurgînd un număr rezonabil de comentarii, îşi poate forma o idee justă despre o problemă dificilă. A vedea ce spun marile spirite despre un concept care vizează direct sensibilitatea noastră este totdeauna profitabil. Conştiinţa teoretică a frumosului arată gradul de dezvoltare spirituală şi puterea de speculaţie a unui popor. Frumosul este, apoi, un concept legat de o **psihologie** şi o **filozofie** specifică, aşa încît, cine se interesează de acest subiect, atinge, inevitabil, coardele cele mai profunde ale spiritului nostru.

Antologia interesează însă şi pe specialist, din alt punct de vedere: poate urmări modul în care un concept se priveşte în oglinzile mai multor conştiinţe. Iorga, Blaga, M. Ralea, M. Eliade se apropie din direcţii şi cu instrumente de analiză diferite de acelaşi obiect. Eliade vede substratul mitic al conceptului şi gîndeşte frumosul românesc într-un scenariu iniţiatic mai larg, pentru Iorga frumosul popular este o pedagogie subtilă (**esteticul** ca formă a **moralei!**), Ralea descoperă în categoriile esteticii semnele unei psihologii specifice etc.

Bine alcătuită, cu texte capitale, antologia este discutabilă, totuşi, sub anumite laturi. Prima întrebare priveşte natura unor texte critice. Tema volumului este, va să zică, frumosul natural şi frumosul artistic în (citim pe copertă) „concepţia şi viziunea poporului". În sumar figurează însă eseuri şi fragmente din studii ce nu vin decît vag în atingere cu acest subiect. Lipseşte, în schimb, altele, fundamentale pentru înţelegerea problemei. Din T. Vianu este reprodus studiul „Asupra caracterelor specifice ale literaturii române" unde este vorba de notele specifice ale literaturii culte. Criticul vorbeşte de **romanitatea**, **caracterul popular** al literaturii, de **atitudinea luptătoare** a creatorului şi, abordînd şi tema filozofică, el reia o observaţie veche (des repetată de la Alecsandri încoace) despre echilibrul ce există în atitudinea artistului român faţă de natură.

Idei interesante, desigur, dar foarte îndepărtate de conceptul de **frumos** popular. În aceeaşi situaţie se află şi textul lui Al. Philippide care analizează sentimentul naturii în literatură pornind de la Eminescu. Creangă, Hogaş, Galaction, Geo Bogza ş.a. Putem deduce de aici o concepţie a frumosului? Putem, desigur, dar în chip indirect şi cu puţine sugestii noi faţă de ceea ce ştim. Comentariile citate privesc puţin literatura populară, obiectul, dacă înţeleg bine, principal al antologiei. Fragmentul din **Memoriale** de Vasile Pârvan sugerează orice vrei, în afară de... viziunea frumosului românesc. Nici o idee importantă despre estetica spiritului românesc nu desprindem de aici şi nici din alte scrieri care, vorbind despre multe lucruri, nu spun, în fapt, nimic precis despre subiectul ce interesează. Reţinem mai multe idei dintr-o analiză critică propriu-zisă (G. Călinescu — **Arta literară în folclor**) — decît din multe alte eseuri ce abordează superficial patetic chestiunea sufletului românesc.

Vreau să spun că nu toate textele incluse în antologie corespund temei alese, iar o parte dintre ele nu aduc ceva nou în studiul problemei. Au fost lăsate, în schimb, de o parte contribuţii critice esenţiale. Alcătuitorii culegerii n-au selectat nimic din C. Noica deşi acesta a scris o carte admirabilă despre **creaţie şi frumos în rostirea românească** (1973) unde, dintr-o gramatică a limbii, se deduce o estetică a spiritului românesc. Merita să fie reactualizat şi Petre Pandrea cu fragmentele sale despre **metafizica Olteniei** şi cîteva reflecţii, originale, din **Pomul vieţii**.

Dintre eseiştii interbelici, mulţi s-au interesat de subiectul în discuţie şi opiniile lor nu sînt de ignorat. Dacă este vorba de **mituri fundamentale**, părerea lui E. Lovinescu (din **Mutaţia valorilor estetice**) n-ar fi nici ea de dispreţuit. Apoi, dacă tot ne-am îndepărtat de **viziunea populară**, n-ar fi util să aflăm ce spun Ion Barbu, Ion Pillat, Camil Petrescu despre însuşirile estetice ale naţiei noastre? Unde plasăm, apoi, chestiunea **limbajului**, ce loc ocupă **stilul** în definirea noţiunii de **frumos românesc?**

Există, apoi, o estetică explicită şi o estetică implicită. Antologia are în vedere doar pe prima (cu exagerările şi omisiunile pe care le-am semnalat), ignorînd total pe cea de a doua. Simţul nostru estetic se defineşte însă nu numai din **ceea ce spunem**, dar şi din felul **în care facem**. Obsesia exactităţii stilistice la I. L. Caragiale este tot atît de caracteristică, pentru noi, ca şi oroarea lui Camil Petrescu, faţă de stilul frumos. Cu alte vorbe, frumosul românesc poate fi dedus şi acolo unde, aparent, nu există preocuparea pentru frumos.

Lăsînd, acum, deoparte chestiunile legate de sumar, să ne oprim asupra unor studii mai puţin cunoscute. Cel mai interesant este eseul lui Mihai Ralea din 1943 : **Fenomenul românesc**, eliminat din ediţiile ulterioare ale autorului. Eseul are o slabă atingere cu problemele esteticii, scopul lui este să fixeze psihologia noastră specifică. Şi o face vorbind întîi despre factorii care o condiţionează şi o „deviază". Ralea urmează o metodă răspîndită în estetica interbelică şi o corectează acolo unde accentul cade prea apăsat pe factorul **rasă** sau pe psihologia imuabilă. Punctul lui de vedere este istoric şi dialectic, zicînd că rasa are mai multe vîrste iar psihologia este efectul a mai multor cauzalităţi. **Sufletul colectiv** este rezultatul a diferite „curente centrifuge, separatiste". Elementul geografic, cadrul socio-istoric determină psihologia unui popor. Între **nobilii** şi **burghezii** aceleiaşi naţiuni există, zice el, mai multe deosebiri decît între un popor şi altul. Există, negreşit, un **fond comun** şi pe acesta M. Ralea îl descoperă în filosofia şi faptele **tipului mijlociu**.

Pînă aici, discuţia este justă, **specificul** este o noţiune inefabilă ce nu se poate observa (şi acolo cu dificultate) decît în faptele de cultură. Cercetindu-le, Ralea crede că ceea ce ne-ar caracteriza ar fi, între altele, **aptitudinea creatoare, adaptabilitatea şi spiritul tranzacţional**. Noi, românii, am sta, la egală distanţă, între voluntarismul activist al occidentului şi atitudinea fatalistă a orientului. Cu alte argumente (istorice şi psihologice), Ralea ajunge la ideea **podului spiritual** între două continente, susţinută şi de Mircea Eliade şi alţi eseişti din generaţia lui.

Chestiuni delicate, contestabile ca toate sugestiile din această sferă. Ce popor nu este, în fond, **adaptabil** şi nu manifestă un spirit **tranzacţional?** Pusă în aceşti termeni, problema specificului rămîne deschisă. Cîtă vreme deducem **spiritul** unui popor din comportamentul şi (temperamentul) unor indivizi, riscul este să nu depăşim anumite generalităţi superficiale. Este poate adevărat că sîntem un popor **bun** şi este sigur că ţăranul român este **mefient**, dar, mă întreb, pot delimita **bunătatea** şi **mefienţa** sufletul unei naţiuni? Cînd am voit să scriu în **Timpul trăirii, timpul mărturisirii** un eseu despre spiritul francez, m-am izbit de relativitatea criteriilor. Criteriul **temperamentului** este, în orice caz, cel mai puţin sigur, numai **istoria, civilizaţia şi cultura** ne pot spune ceva cît de cît exact despre psihologia unui popor. În ce ne priveşte, circulă pînă la exasperare cîteva clişee despre bunătatea noastră eternă şi despre inaptitudinea noastră pentru metafizică. Finul disociator Ralea nu le îndepărtează cu totul.

Ralea crede, ca şi Tudor Vianu, că imaginaţia românilor este mediocră. Românul „nu este fantast", nu-şi închipuie viziuni absurde, nu transformă viaţa după plăsmuiri . Cum se face, totuşi, că realiştii noştri cei mai lucizi bat, adesea, spre fantastic şi că din cînd în cînd apar spirite dezechilibrate ca Urmuz şi tulbură robustul nostru clasicism, seninătatea noastră mioritică?

Este, cu toate acestea, ceva profund adevărat în ceea ce spune M. Ralea. Eseul său este strălucit şi surprinde acea parte a sufletului nostru legată mai strîns de practicile dunărene. Să sperăm că ele nu sînt eterne şi că **spiritul răzăşesc**, de care aminteşte în alt loc eseistul, este mai puternic în noi.

Eugen Simion

RESPIRĂRI

Mărturie despre Topîrceanu

I

Cred că poezia lui Topîrceanu a fost rău înţeleasă. Prin faptul că semidocţii au iubit-o nu înseamnă cituşi de puţin că ea era o poezie ieftină. Mărturisesc că o categorie întreagă socială şi anume aceea a mahalagiilor, a adorat această poezie. De unde ştiu ? De la mahala !

II

Topîrceanu pe noi adolescenţii unei vîrste a Ploieştiului ne-a salvat de vulgaritate. El singur cu minunea lui ne-a smuls dox-urile din mînă.

La Ploieşti, adică în acest oraş festiv al limbii române unde înţepătura silabei înroşeşte oul şi epitetul deraiază crivăţul iarna, la Ploieşti unde s-a innodat fringhia limbii de gîtul unui mut pentru întîia oară şi unde prea în viitor s-a arătat limba, de Alexandru Macedon ca s-o rezolve cu sobor. În ciuda dezinvolturii ei, limba, vorbirea şi garagaţa acoperă de fapt ca orice frunză adevărată un obiect al pudorii. Te iubesc e imposibil a se spune la Ploieşti. Călinescu, marele, spunea în treacăt că aici îşi vînde cele mai multe dintre cărţile sale Anton Pann. De ce oare ?

III

Sentimentul nu se suportă aici decît beştelit.

Dragostea şi iubirea iau chipul amorului.

Lacrima se cîntăreşte mai ales după sarea ei şi mai puţin după apă.

Caragiale a ris cu naţiunea de s-a spetit. I-a rămas rîsul în scris, căci plînsul a rămas sub saltea, ca bobul de mazăre prinţesii.

De ce oare ?

IV

Faptul că Topîrceanu şi spiritul lui au traversat şi această zonă, niciodată logodită, totdeauna însurată, a fost o binefacere, şi un dar.

Ironia lui ne-a scos pe mulţi din vulgaritate.

Numărul lui ne-a smuls din bancuri.

Felul lui de a gîndi altfel altfelul şi starea lui de mijloc nebătînd marginile ne-au dat şi mi-au dat montate în vechitură şi miros în toiul primăverii.

În poeziile lui Topîrceanu e un fel de a privi nou.

Spiritul poeziei lui e curat şi inedit.

Ca elev modest şi plin de admirare al lui, am înţeles imitîndu-l în adolescenţă că nu a-l imita i-aş fi drag. Topîrceanu avînd şi stil poate fi imitat. Dar mai presus de stilul lui, discutabil, el are un spirit şi un fel de a fi care te stîrneşte să-l continui.

Nu este neapărat să ai suflet ironic şi nici să concepi rime noi dublu articulate. Elevii lui Topîrceanu, cum mă consider a fi unul dintre ei, au înţeles că apropierea de lucru e o taină atunci cînd cel care se apropie de lucru pe sine se consideră lucru, deci o taină.

V

El deşuruba frunza şi se vopsea cu mirosuri pe piele.

El schimba sistemul de referinţă de drag de ce se-ntîmplă între cele două linii.

Spiritul lui Topîrceanu e mult mai înalt decît talentul său literar. De altfel un spirit atît de proaspăt ca al lui, atît de nou între litere de unde şi-ar fi îngăduit şi talentul !

VI

Încerc să fiu foarte exact şi nu pot. Mărturisesc că ani de zile mi-a fost ruşine să spun că-l iubesc şi că-l admir şi că-l înţeleg pe Topîrceanu.

Mărturisesc cu ruşine că abia tîrziu l-am înţeles. Elev al lui în clasele primare abia acum am ajuns să-i fiu elev în clasele primordiale.

Ştiindu-l pe deasupra, abia acum mi-a alunecat inima în el.

VII

Un miracol al literaturii române este Topîrceanu în ciuda popularităţii sale false. El este un novator nu ca Arghezi şi nici ca Blaga, el aduce o înnoire nu a viziunilor cuvintelor ci chiar a viziunilor.

Orice poezie a lui poate fi întrecută ; spiritul poeziilor lui de deschidere, de absenţă a prejudecăţilor, de ochi, de om deschis a doua oară de după naştere este unic şi măreţ.

VIII

Încerc să-mi alung emoţia şi oarecarele talent verbal descriindu-l :

El este spiritul şi cotitura spiritului.

El este vederea şi îndoirea ei.

El este verdele crud al lui Bacovia dar un vers.

IX

Nu urmîndu-l în fizica versurilor lui îi sunt elev.

Încerc să duc mai departe, pentru că departe există din belşug, modul lui.

Încerc să duc mai departe felul lui de a fi altul, dar nu cu tot dinadinsul ci cu tot altfelul.

X

Aş fi vrut să pot să-l văd cu ochii.

Încerc să-l pot vedea cu puterea unor cuvinte, de altfel de dragoste.

XI

El s-a născut cu puţin înainte de a se naşte. De aceea s-a văzut născîndu-se.

Nichita Stănescu

LECTURI

Vasul minoian şi morala „fabulei" în roman

Puţine dintre romanele importante apărute la noi în ultimii ani izbutesc — precum **Marile iubiri** de Aurel-Dragoş Munteanu — să hărţuiască aproape pînă la istovire pe cititorul animat, cu perfectă îndreptăţire, de dorinţa fixării într-un unic punct de receptare adecvată, cuprinzătoare a realului substrat tematico-problematic inculcat întregului demers narativ. Din această pricină, ajunşi cu lectura la penultimul capitol al scrierii, în care sîntem martorii demenţial-extaticei bucurii a lui Nicu Dauer, devenit, în sfîrşit, posesorul mult rîvnitului vas minoian, putem răsufla oarecum uşuraţi, lăsîndu-ne prinşi de „vocea" straniului profesor, ca şi cum aceasta ar divulga, de abia acum, intenţiile autorului. În postura atît de cunoscutului personaj dăruit cu atributele „înţeleptului-nebun" (personaj care, cum se ştie, se bucură de o spectaculoasă revenire în cimpul epicii moderne), aşadar, în una din ultimele lui clipe de luciditate, eroul lui Aurel-Dragoş Munteanu pare că ajunge la privilegiul de a formula adevăratul diagnostic atît în ceea ce-l priveşte pe el, cît şi pe aceia cu ale căror destine se interferează însuşi destinul său. Convins că a trăit „marea iubire" a vieţii, straniul stăpîn al vasului minoian, mai întîi, zice: „Gata, nu mai am ce să-mi doresc ! Aceasta este fericirea, am totul de-acuma, iată opera vieţii mele, semnul ei şi frumuseţea, bucuria tuturor zilelor mele ! [...]. Dar eu sînt un om sfîrşit, am ajuns la limanul vieţii mele, nu mai pot să merg înainte, pentru că nu mai am de ce". Mai departe, o atare credinţă în atingerea idealului de fericire supremă, adică a acelei fericiri dincolo de care, pasă-mi-te, nu ar mai exista nimic demn de interes într-o viaţă de om, determină pe profesorul savant Nicu Dauer să-şi judece semenii cu acea superioritate ingenuu condescendentă proprie înşilor definitiv contaminaţi de hipertrofia genialoidă. „Oare — se întreabă Dauer — ce n-a avut Bejan, băiatul acela atît de frumos, care tinjea atît de mult spre o viaţă mai adîncă şi mai curată ? Ce i-a lipsit pentru ca să fie fericit ? I-a fost poate prea lene pentru a se aduna şi a înfrunta lumea, cu toată răutatea ei, şi atunci a hotărît să termine cu nehotărîrea lui ? Ce i-a lipsit femeii frumoase şi atît de bine situate (e vorba de Viorica Mierlă n.n.), cu un soţ puternic şi iubitor, o figură monumentală prin voinţa lui de a se realiza pe sine altfel decît ceilalţi oameni ? De ce n-a stat ea liniştită, de ce nu s-a adîncit în viaţa ei, ca să guste nectarul dulce al fericirii ? Ce vrea boierul Herescu de umblă de colo-colo, fără pace ?"

Cum se vede, suita interogaţiilor vizează celelalte personaje centrale ale romanului. În toate cazurile, întrebările închid în ele o nedumerire dilematică, pricinuită de inexplicabila, pentru Dauer, antinomie ivită între ceea **ce ar fi putut fi** şi ceea **ce au devenit** personajele respective. Fără a-şi da seama, fantastul savant, în fond, se include şi pe el în miezul acestor interogaţii, deşi, cum s-a văzut, numai cu cîteva clipe înainte avea credinţa că, în ce-l priveşte, a spus tot ce era de spus. Însă, în virtutea statutului său de „înţelept-nebun", Nicu Dauer are „dreptul" la suprema revelaţie, menită a-i dezvălui sursa erorii sale existenţiale din perspectiva înţelesurilor fundamentale, mitic-simbolice, degajate de obiectul obsesiei sale egoist genialoide : vasul minoian. Înainte de a-şi pierde cea din urmă fărîmă de raţiune, aflat însă în imposibilitatea de a mai putea face vreun gest reparator, în stare să-l sustragă neantului, eroului i se arată adevărata faţă a adevărului. Simbolistica vasului minoian încorporează marile semnificaţii etic-filosofice ale existenţei lui : raporturile dintre bine şi frumos, dintre timpul istoriei şi acela al destinului individual, dintre eternitate şi efemeritate etc. Prin alte cuvinte, vasul minoian nu este doar o splendidă „formă" a vieţii, sublimată în operă de creaţie, de care să ne bucurăm cucerindu-l cu orice preţ, fără a-i pătrunde tîlcurile ce le ascunde şi, ca atare, fără a ne supune normelor şi avertismentelor etern-valabile pe care faţa nevăzută a existenţei, ni le impune implacabil. „Într-o dimineaţă, — aflăm tot din acelaşi penultim capitol al romanului — cu ochii încă lipiţi de somn, Dauer are revelaţia faptului că minoianul păstrează înţelesul unei întregi cosmogonii. Părea că animalul (este vorba de caracatiţa ce decorează pereţii vasului, n.n.) se scaldă într-un fel de lichid amniotic al lumii, într-o picătură din oceanul primordial şi că din braţele sale ţîşnesc toate intruchipările cosmice, încet, zvicnitură cu zvicnitură".

Tragic-grotescul sfîrşit al eroului deci, are drept cauză incapacitatea, indecizia sa blestemată de a comunica lumii (spre a conferi dimensiune social-umană idealului său creator), cum el însuşi zice, „taina mare a caracatiţei intruchipată în oceanul ei de timp".

Revenind la celelalte personaje centrale ale romanului **Marile iubiri**, întrebarea este dacă nu cumva şi destinele acestora stau, de asemenea, sub semnul aceluiaşi fatidic unghi de incidenţă cu „semnalele" vasului minoian. Fireşte, nu se pune problema eludării substanţei realiste a romanului. Din acest punct de vedere, Aurel-Dragoş Munteanu realizează una dintre cele mai veridice imagini epic-analitice ale istoriei noastre contemporane.

Dar, în pofida atît de văditei sale concreteţe faptice, textul scrierii se refuză receptării aşa zicînd **ad-literam**. În conştiinţa cititorului, se insinuează tot mai puternic sentimentul că poate fi victima unui mod de lectură unidimensional, am spune, pragmatic. În felul lor, nu mai puţin tragic-groteşti de cît a lui Dauer, existenţele eşuate ale căror protagonişti sînt tînărul ziarist Bejan, bătrînul istoric şi filolog Herescu sau Viorica, soţia marelui dregător din aparatul de stat Mierlă, într-adevăr, poartă pecetea unui determinism realist-istoric prin el însuşi captivant. Totuşi, în cazul fiecăruia dintre aceste personaje, ceea ce am numi vina de sorginte istorică a destinului lor fuzionează cu un alt gen de vină, izvorîtă din obscuritatea fiinţei lor mitice. Mai exact, acea labilitate etică, din plin şi fatal încurajată de dogmatismul politic intolerant propriu epocii de răscruce în care este situată acţiunea romanului îi împinge pe toţi pe toboganul pierderii conştiinţei de sine şi, implicit, al falsificării raportului cu valorile neperisabile ale moralei social-umane. Poate că tot ce se întîmplă cu ele, implicit, cu timpul cărora le aparţine şi, în definitiv, căruia îi definesc natura, nu e deloc străin de gestul demenţial al lui Nicu Dauer de a sfărîma splendidul vas minoian. Dimpotrivă. Iradiaţia mitic- simbolică, indiscutabil existentă în **Marile iubiri**, potenţează, aşadar, însăşi morala „fabulei" propuse de romancier.

În ultimă instanţă, ne aflăm în prezenţa unei tentative romaneşti care, în chip surprinzător, demonstrează că e perfect posibilă, în cadrul unor structuri epice inextricabile, alianţa dintre două formule narative socotite în general incompatibile. În **Marile iubiri** motivul vasului minoian este acela care pune de acord exigenţele prozei de factură nedisimulat realistă — fresca socială — cu exigenţele prozei în care imaginarul de tensiune halucinatorie, înnobilat de reflecţia epic-filosofică, revendică poziţii privilegiate. Cea de-a doua formă „subminează", cu o tenacitate progresivă, întreg eşafodajul obiectiv faptic, fenomenal, al romanului, cu unicul scop de a-l reaşeza în propriile-i tipare mitice, zestre inalienabilă a oricărui mod de existenţă individuală fatal circumscrisă sferei timpului istoric, şi, deci, fatal supusă avatarurilor acestuia.

Nicolae Ciobanu

PROFIL

Gravitatea discursului liric

După şase cărţi de poezie, apărute pe parcursul unui deceniu de activitate literară, Nicolae Ioana (n. 1939) conturează un profil distinct în geografia versului românesc contemporan. Această impresie, de certă individualizare, îi vine din obstinata gravitate a discursului său liric, meditativ perpetuu, o meditaţie rece, rareori înfiorată. S-ar părea că autorul este preocupat pînă la obsesie, în elaborarea poemelor sale, de idee, de transmiterea nealterată a acesteia — fie şi într-o comunicare aproape nudă, lipsită de podoabe exterioare, ca şi cînd şi-ar fi propus să fie mai întîi filozof şi abia apoi poet. Cam exsanguie, de aceea, versurile lui, ceea ce nu înseamnă însă cituşi de puţin că nu se încheagă în mesaje, uneori tiranic existenţialiste. Fiindcă Nicolae Ioana este din familia poeţilor „sumbri", formaţi cumva, în planul reflecţiei, la umbra ideologiei unui Kirkegaard.

Încă de la debutul său din 1967 (**Templu sub apă**), poetul se simte apăsat de presentimentul extincţiei, ca în „Oaspete" şi „Zale". Cităm din primul poem — care ar fi meritat să fie reprodus în întregime (Nicolae Ioana, în general, se realizează fragmentar) : „Se hăituiesc pe pereţi două umbre, / una inchipuind o fiară / alta un ren. / cînd se ajung se luptă / ca doi fluturi pe o floare / dar nu curge sînge / din această imaginară vînătoare, / doar undeva se aude / rostogolindu-se trupul".

Ar fi deci, în firea lucrurilor, să se întîmple aşa : ceea ce e concret, palpabil, se destructurează ciclic, pentru a se restructura, starea aparentă a materiei putînd fi, deopotrivă aşadar, repaosul sau mişcarea permanentă. În concepţia poetului însă, efemeritatea existenţei conştiente este o continuă hăituială, iar neînţelesurile, absurdul îl invadează şi îi sînt sursa angoasei lui necontenite. La Nicolae Ioana însă pînă şi angoasele sînt cumva geometrizate, tensiunile fiindu-i ascunse, calmate de rigoare. Iată, de pildă, cum exprimă el limitele condiţiei noastre biologice, într-un fel de parabolă a lui Ioná : „Descriu în spaţiu cu sufletul un cerc / şi gîndul se face pasăre, / se loveşte de sfera boltită / cu pliscul s-o spargă / şi se întoarce înapoi ostenit. // Tu, cerc boltitor / deasupra noastră, / în care gîndul meu / loveşte ca într-un clopot să-l spargă, / să fugă clipa rănită / şi sunetul să se reverse / în lumea largă. // Tu, clopot „a cărui limbă sînt !" („Treapta sufletului").

Autorul cere dezmărginirea conştiinţei sale, deschiderea tuturor zărilor, înlăturarea oricăror oprelişti — pe un ton neornamentat şi fără excesivă înfiorare, el ferindu-se tot timpul de spectacol, de alunecarea în ridicol.

După debut, datele esenţiale ale poeziei lui Nicolae Ioana au rămas, în linii mari, aceleaşi. Doar accentele se schimbă intrucîtva, prin apelul la un şir de simboluri — nisipul, iarba, oglinda (timpul), noaptea, întunericul, Socrate (fireşte : semnificînd înţelepciunea ; cea de a doua culegere a autorului se cheamă, de altfel, **Moartea lui Socrate**, 1968, iar alta, de mai tîrziu, din 1973, **Cartea de nisip**). Se cîştigă, pe această cale, în profunzime.

Totul este aşezat, de acum, sub semnul trecerii năruitoare, sub semnul timpului-oglindă, al devenirii în risipire, proces cu sens unic la acest poet. Asistăm însă, ca şi pînă acum de altminteri, la o tot mai bărbătească, matură cumpănire a disperării, împrumutată înseşi filozofiei socratice, pe care o şi invocă. Poeme izbutite deplin, din această perspectivă : „Cum ne fură oglinda trupul" (un fel de lamento grav, executat la orgă parcă) şi „E lumea văruită în somn" (din **Moartea lui Socrate**).

Nicolae Ioana nu cîntă însă numai pe coardele disperării. Astfel, „Moartea dansatorului" este un superb omagiu adus dansului — ca expresie a vieţii, a frumosului, funcţie (artă) exclusiv şi prin excelenţă umană, stilizare a omenescului proiectat în linii de umbră şi lumină, (umbra fiind o nuanţă a luminii, adică a existenţei, a vieţii ; metaforic spus : moartea este complementară vieţii). Reproduc din acest amplu poem — nu în întregime recuperabil — fragmente ce deschid şi o zare luminoasă în poezia autorului : „...Cum ar putea să moară un dansator / decît vorbind, decît transformîndu-se într-o / pasăre... // Cum putem implora dansatorul decît / chemîndu-l înapoi, după ce dansul / s-a sfîrşit, să-i ştergem de pe fruntea / înzăpezită pasărea care l-ar putea / omori... / Da, dansatorul va dansa, aceasta e / meseria sufletului lui şi a trupului / risipit pînă în zori în arbori..." Este, în fond, semnificată, aici, parabola sacrificiului suprem pentru frumos, ca într-o prea cunoscută legendă şi baladă populară românească. Iar în alte poeme, din **Cartea de nisip** („Copilul", „Bătrînul şi pisica"), dar mai ales din **Viaţa după o zi**, 1975 („Am vorbit cu o pasăre", „Bătrînul") autorul face gesturile simple, ca de la începutul lumii, ca răsuflarea însăşi — cu sentimentul regăsirii în ele, al chiar realizării finalităţii existenţei.

Domină însă şi mai departe, la acest poet, zarea închisă, derularea existenţială într-un univers moral kafkian : un soi de conspiraţie, coaliţie a totului împotriva fibrei fiinţei sale îl cultivă teama, neliniştea, uritul, gîndul inutilităţii şi al nonsensului general, care îl invadează. De fapt, într-un poem, intitulat „Vorbeşte Domnul K" — viziunea este de-a dreptul destructurantă şi aberantă, ca o secvenţă autentică din **Procesul** aş zice.

Şi totuşi, Nicolae Ioana nu este un pesimist fără izbăvire. Structura lui intimă, optimistă (am mai exemplificat şi mai sus) dă, în ultimă instanţă, cîştig de cauză vieţii, ca stare către care tindem firesc, subliniind preeminenţa ei în faţa extincţiei : „Murind ochii lacomi îi purtăm deschişi, / lacomi de a mai fura ceva din lume, / din arbori o culoare, din apă un zîmbet..." (**Ora trei** — un poem inegal, din **Viaţa după o zi**). Autorul a dat şi o carte pentru copii, **Amiaza melcilor**, 1977, care nu prea este pentru copii, cum nu era nici **După melci**, de Ion Barbu, care se pare că l-a incitat. Dincolo de atitudinea existenţială, mai puţin subliniată acum, este de reţinut din poemele reunite aici, ceea ce aş numi un suprarealism realist-infantil. Animismul feeric, în aventura conştiinţei într-un univers posibil mai bun, îşi pune pecetea pe paginile noii cărţi a autorului, deschizînd zări către un cer mai cald în creaţia sa.

Nicolae Ioana este un poet care scrie trudnic şi se realizează numai fragmentar, pe spaţii nu prea întinse, dar el merită efortul de a fi citit cu luare aminte, pentru a-i depista sunetul original, care există incontestabil.

Hristu Cândroveanu

INSTANTANEE

Filologicale

Limbajul, fie cel tehnic, fie cel literar, este în continuă primenire. Unii termeni mor, alţii se nasc. Fiecare scriitor ambiţionează să invente sau să pună în circulaţie vocabule noi. Fenomenul este vechi cît lumea. Cel care l-a ilustrat în deosebi a fost genialul scriitor francez renascentist, François Rabelais, care a făurit, cu ajutorul unor radicale latine şi greceşti, alături de vocabule neviabile, sute de cuvinte noi, uşor depistabile într-un dicţionar etimologic şi istoric al limbii franceze, ca acela al lui Albert Dauzat (revăzut şi corectat, după moartea autorului, de Jean Dubois şi Henri Mitterand).

Astfel, în recent apăruta carte a Mariei Banuş, **Sub camuflaj**, jurnal 1943—1944, la „Cartea Românească", am reţinut o vocabulă nouă : **trantenicea**, cu înţelesul, cred, al vîrstei feminine de treizeci de ani.

Unul din eroi, Hari (Haralamb Georgescu), intelectualul jurnalului, îi spune eroinei autobiografice, care-şi exprimase uritul de viaţă :

„Dorinţe, regrete de adolescenţă, sete de absolut. Trist, la vîrsta ta. Ştii care trebuie să fie înţelepciunea **Trantenicei** (în italice în text, n.n.) : să doreşti ceea ce poţi avea".

Peste cîteva pagini, eroina, într-un monolog interior, glosează astfel :

„Probabil că-n adîncul obscur, necunoscut al organismului se petrec evenimente, modificări glandulare, care se reflectă sus, deasupra, în viaţa psihică, în lumea pasiunilor. Fizic, dorul de dragoste nu mai e atît de imperios. Cerebral, mai degrabă „din cap", o exasperare : „N-am să mai cunosc pasiunea". Problema **copil**. Problema **vîrstă**. Oroarea de aceste probleme. Faţă de Anton, tandreţe, fără nimic scăpărător şi excesiv. Justa măsură. Oroare de justa măsură. Echilibrul mai mult decît labil al **Trantenicei**. Mă îndîrjesc împotriva lui, deşi altădată îl chemam, ca pe o salvare".

Justa măsură e o sintagmă filosofică elină. O regăsim, însuşită de Montaigne, în **Les Essais**, la vîrsta de 56 de ani :

„Eu, care am iubit atîta, şi atît de universal, acest **ăriston métron** al vremii trecute şi am socotit măsura mijlocie (la moyenne mesure) ca pe cea mai perfectă, pretinde-voi oare o bătrîneţe nemăsurată şi monstruoasă ?" (Cartea III, cap. XIII, **Despre experienţă**).

Autoarea, temperamentală şi în criză de vîrstă, are groază de măsura cea justă şi atribuie acest sentiment „echilibrului labil al **Trantenicei**" (iarăşi cu majusculă !).

Balzac fixase vîrsta critică a femeii la acea vîrstă, în romanul **La Femme de trente ans** (1831). Să fie oare Maria Banuş, în 1978, mereu de acord cu această perimată limită de vîrstă ? Nu-mi vine a crede. Nu mai vorbesc de opinia contemporanelor noastre, care s-ar revolta la auzul acestei vechi noţiuni, scoasă de la naftalină.

Nu-mi închipui ca această **Trantenice** să fie altceva decît ipostazierea „trantenei" (în franceză : la **trentaine**), a vîrstei de treizeci de ani. Eroina se scutură, cum am văzut, de problema vîrstei şi de aceea a copilului, pe care în sine, şi-l doreşte. Se crede, de acum înainte, înaptă de pasiune, deşi, cum reiese din jurnal, e robită, sensual vorbind, de un oarecare Dionisie, la care şi pe care-l visează incontinuu, din pragul şi pînă în ultima pagină a romanului, deşi portretul pe care i-l trasează este din cele mai dezavantajoase. Simţurile n-au însă spirit critic şi funcţionează, după cum se vede, şi în ajunul şi după împlinirea vîrstei de treizeci de ani.

Două fire, roşii amîndouă, se împletesc în jurnalul poetei : acela al patimii incoercibile şi acela al convingerilor politice, care au făcut-o colectoare, în acei ani fierbinţi, pentru **Apărarea patriotică** şi deţinuţii politici comunişti. Ce caută, aşadar, **Trantenicea ?** Jos cu ea !

Şerban Cioculescu

Lumina faptelor

Urmare din pag. 1

lor desenate frust, curgător şi izvorînd dintr-o imaginaţie aptă să rivalizeze cu productele profesioniştilor. În culori tari şi, cel mai adesea, delimitînd prin tuşe sigure zonele şi figurile picturilor, şcolarii şi-au adus prinosul lor de simţire omagiind chipul cotidian al mamelor, al educatoarelor şi profesoarelor. Gestul lor înmirezmează zilele acestea cînd, mamele şi educatoarele şi profesoarele lor participă, investite de către demosul român contemporan la Conferinţa lor, la aşezarea a încă unei pietre fundamentale în temelia democraţiei socialiste. Băieţi şi fete de-o şchioapă, furînd o clipă primăverii culorile pure şi aromele tari, au deschis pe hîrtie şi pînză primul lor dialog cetăţenesc. Omagiind fruntea şi obrazul, mîna lucrătoare sau ochiul zăbovind critic sub dunga bilanţului, apartamentul unde locuiesc, şcoala unde învaţă, parcul şi străzile pe care le întîlnesc, aceşti copii şi-au înscris gestul într-acela al ţării care, în zilele din urmă, şi-a delegat muncitoarele (din uzine, şcoli, laboratoare, de pe ogoare) să o reprezinte. Să o privească lucid. Să o descrie just. Să-i sporească avutul şi spiritul. Să îi confere calităţi noi, superioare. S-o apere. Să-i îmbogăţească prestigiul. Toate asemenea democratice obligaţii au fost intuite corect şi plăsmuite veridic cu pensula şi penița şi condeiul de către şoimii şi pionierii care, prin asta, şi-au implantat fragedele vîrste în efortul tuturor de muncă şi celebrare a muncii, politica singură a făuririi unui trai cît mai civilizat, a vieţii pe care o doresc şi o merită lucrătorii de la Dunăre şi Carpaţi.

REZULTATELE CONCURSULUI DE DEBUT ÎN POEZIE AL EDITURII „DACIA", 1978

Regina cu paşi furaţi de **Cleopatra Lorinţiu** şi Vînătorul de scintei de **Nicolae Drăgan**.

Pentru concursul de debut pe anul 1979 manuscrisele vor fi prezentate editurii în perioada 1 august — 31 decembrie 1978, în condiţiile prevăzute de regulament.

atelier literar

poșta redacției

I. GRECU : Sînt la fel ca data trecută, parcă mai fade și neinsuflețite, niște pagini în care glasul dv. nu se mai aude aproape deloc. Observațiile din răspunsul anterior rămîn valabile ; trebuie să vă regăsiți drumul adevărat. **al dv.**

M. CIORANU : Lucruri surprinzător de slabe, insăilate, fără substanță, fără vibrație.

A. BODNAR : În noile versuri trimise, nu sînt noutăți, din păcate. Am primit între timp și scrisoarea și manuscrisele din cenaclu. Urmează să le citim și să le discutăm cînd le va veni rîndul. Deocamdată, vă dorim sănătate și curaj.

LUCIA MORARU : Unele pagini sînt cam colțuroase și destrămate, dar cîteva se află în mod clar în zonele poeziei („Într-o dimineață", „Nord", „Hiatus").

M. E. CRISTESCU : Textele trimise sînt mai degrabă niște discursuri-pledoarii (uneori, destul de îndeminatice) în care contribuția poeziei rămîne cu totul secundară, nesemnificativă. În privința romanelor de care pomeniți, ele trebuiesc prezentate totuși editurilor — nu e de crezut că una sau alta dintre ele nu va manifesta interesul de a le publica (dacă, bineînțeles, lucrările întrunesc condițiile publicării...).

D. DUMITRU : Scrisoarea, afurisit de inteligentă, spirituală, savuroasă, ne-a făcut o reală plăcere. Din păcate, în criză de timp și de spațiu, nu-i vom putea răspunde „punct cu punct". Subscriem, desigur, fără rezerve, la dreptul (și „riscul") de a visa, ne grăbim să precizăm că pluralul pe care-l folosim deobicei în răspunsurile noastre e o pură formă de modestie și bună cuviință (și nu o expresie a părerii „întregii redacții") și trecem la noile poezii pe care ni le trimiteți. Dintre ele, sînt de luat în seamă (întrucît confirmă bunele semne anterioare) „Ce ușor, noi oamenii" și „Despre iarnă" (celelalte două, compoziții convenționale, „făcute"). Lirismul e prezent, convingător, căutîndu-și expresia cea mai potrivită, stîngherit încă, într-o măsură, de unele asperități și șovăieli ale vorbelor, de lipsa de experiență în ceea ce s-ar putea numi armonia și oportunitatea artistică a cuvîntului. Rămînem în așteptare.

I. ANCORĂ : Sînt mai mult niște declarații, reci și uscate, lipsite de freamăt, care, din păcate, nu lasă să se întrevadă perspective lirice.

AUREL VOISINE : Pare să fie vorba de un progres, în general, așa cum se poate vedea în piesele pe care le numiți în cartea poștală și, mai ales — după părerea noastră — în „Cîntec de sete", mai viu, mai spontan, mai „trăit" (spre deosebire de celelalte, mai elaborate, mai „ticluite"). Dar „verdictul" pe care ni-l cereți nouă l-ați și primit deja, după cum ne înștiințați, Cluj-Napoca fiind (în chip firesc !) mai aproape. Nu-i rămîne, deci, Maurului decît bucuria de a vă felicita, dorindu-vă succese multiple în continuare.

C. PRICOP : Lucruri bune, cele mai multe („Refuz", „Rugă", „Poveste", „Moment", „Sentiment", „Șansă" etc.), care ar merita, poate, la urma urmelor, să fie adunate (împreună, dinainte) într-o carte. Nu ?

ILIE F. : „Matca", nițel împrăștiată, cu insuficient „aplomb" dar foarte interesantă ca stare și problemă. Cealaltă, amuzantă, dar nu la nivelul unor pagini anterioare. Firesc ar fi acum „gheața fiind spartă", să stringeți legăturile cu secția de proză și celelalte foruri ale redacției. Tineți-ne, oricum, la curent.

Ego, Ed. Cytera, Botez Maria, Clara, Dumitru Maxim, Viorica Aru, Dumitru Erceanu, T. Pirvan : Nimic nou !

Dana Mihaela Dunea (Drenea ?), Tei, Adrian Manz, Aira Dorin : Sînt unele semne ; merită să insistați.

Manuscrise neisprăvite : „Ultimele amintiri", „Pîine, nu monstri" : „Început", „Mărturisire", „Odinioară", „Jocul de-a călătoria" etc.

Alpegliva (...s. în „Toccata"), **V. A., Mutu Liviu, Gheorghe Filip, Ina P., P. Ciovu, Gavril Sabo, Dan Alin, Fudulu Virgil, Agneza Gresu, Mesnie-Turda, Centa, Manole I. Alexandru, Diana Kimak, Nedelea Viorica, Dobre Ion (Zalău), Paul Grădinaru, Iosif Ungurean, T. Dirjan, Durere Gindiana, Ion Codrean, Cojocaru Mihai, Păunescu Carmina, Gh. Cirneci, Bodea Marcel, Liviu Delamarina, Clotilda Rusalin, Măran Dorin, Ileana Chirea, Orman Iulian, Ninel Vrânceanu, Coriolan-Iași, Marius Gorun, Viorica Stanciu, Moșanu Floricel Paul, Roca Eugen, Dimbu Vasile, Pilan Const. Nic. Hup.** (ceva, în „Drept de autor", „Tatei"), **Tib. Arăzan, David Vasile, Hvoreica A. S. Alistar Cezar :** Încercări de nivel modest.

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se restituie.

Nedefinire

Ajunsă acasă odată cu răsturnarea
Carului Mare pe cer, a Carului Mic
peste Carul Mare — o pulbere
obosită de grija coeziunii — odată cu
ultima sforțare de a-mi aduna
mîinile rămase printre degetele tale, de
a-mi cîrpi bucățile risipite, să semene
cu mine, odată ajunsă.

Dar gîndul, eu
să-l fi putut deosebi de-al tău
și ochii
să-i fi putut culege din ai tăi
și buzele
să le fi despărțit de ale tale — o trudă
nicicînd terminată.
Mută, oarbă și fără trecut
te-am făcut zid în jurul meu și
am visat reînvierea.

ARMINA RALU

Secetă

Fiorul drumețului însetat,
Fîntîni secătuite,
De-a lungul drumului,
Viermi uscați.
Colbul semeț și mîndru.
De nicăieri nu apare
O pisică jilavă,
Doar sunete uscate
De păsări prăbușite.
Agitație crepusculară
A celor ce se tîrăsc,
Se tîrăsc, se tîrăsc.

IOAN PLEȘ

Această ladă cu scule

Tîte albastru și roșu pielea mea camuflează
strada înainte de minutul
în care mașina salubrității stropește rîmele
rămase pe asfalt după ploaie.
Pielea mea acest brocart în care visează
cabane prin păduri și femei cu iubirea
ușoară.
Pielea mea cu inele albastre de șarpe
ce va muri odată cu inserarea,
această ladă cu scule
în care sînt cea mai singurateică cheie
sau un patent care-mi înfige în nas un belciug
de tablă
și-n care după ce îi vor repara caloriferul
din bucătărie,
o prea frumoasă doamnă își va înfige
dinții și ochii negri sticloși.

ION MONORAN

A intrat un fluture

A intrat un fluture alb
și s-a făcut lumină albă în cameră
și pereții s-au umplut de mătase
și fluturele m-a atins
și mi-au crescut aripi din brațe
și am început să zbor...

PETRE CERNAT

Două uleiuri de Octavia Berca (Fotografii de Vasile Blendea)

Lumina

Ca o pasăre pe cuib se lasă noaptea
Peste ținut — (o simplă metaforă,
nimic altceva) ;
Dar e un cuib pe care iubirea
Nu-l părăsește ;
Lumina, ca o coajă de ou,
Ne ocrotește ;
Între fălcile-nclestate ale morții
Viața a reușit să strecoare
Floarea surîsului,
Fericiți cei hărăziți cu duhul adevărului —
Diamantul zilei, sclipitor,
Le aparține.

VALERIU DRUMEȘ

Mătuși în vizită

Precum niște copii lingînd acadele
lansînd ace cu gămălie în baloanele colorate
ale fetițelor
alergînd la film
duminica în hainele cele mai bune
așteptînd smirnă și spunînd „sărut'mîna tanti"
mătușilor
cînd vin în vizită la mai mulți ani o dată
și-apoi așezîndu-ne-n fotolii să ascultăm la
nesfîrșit
niște cuvinte de ne-nțeles
ori spărgînd ferestre cu mingile de gumă
fumînd prin cămările de lemne
sau jucîndu-ne de-a războiul : pac ! pac ! ești
mort !
ca și cum mîine în zori n-ar trebui
cu noaptea-n cap să începem o nouă
săptămînă.

ADRIAN DERLEA

Lalo, orele 24

Huruitul ultimului tramvai
ilogic în liniștea nopții
s-a stins între vitrinele oarbe —
căzut între ține
vatmanul fluiera apatic simfonia spaniolă.

Ușa de sticlă a ultimului restaurant
s-a trîntit cu un zdrăngănit
la fel de ilogic în liniștea nopții —
căzut pe bordură
ultimul chelner fluiera apatic simfonia
spaniolă.

Pașii ultimului criminal
clămpănitori și ilogici în liniștea nopții
s-au stins între zidurile pușcăriei —
căzut pe corpul delict
ultimul gardian fluiera apatic simfonia
spaniolă.

Licăririle ultimilor mei neuroni
melodioase și absolut logice în liniștea nopții
s-au stins între pereți de os —
căzut pe ultima poezie
eu
ultimul din mine
fluieram apatic simfonia spaniolă.

GEO NAAN

Cîntarea României — constatări și propuneri

„Mișcarea artistică de amatori a trezit o serie de întrebări, de la cele mai înalte, filosofice, pînă la cele de amănunt", spunea profesorul Valeriu Rusu în preambulul mesei rotunde „Artă populară — artă cultă", organizată de Comitetul pentru cultură și educație socialistă a sectorului 1 București. Cele mai multe păreri și idei emise cu acest prilej au vizat ediția a doua a Festivalului. Participanții le dezbatere sînt direct sau indirect implicați în desfășurarea festivalului și de aceea sînt buni cunoscători ai stării de lucruri existente. Opiniile lor au ca termen comun propunerea că în creația populară să existe cercetare specializată, adică un ghid științific care să orienteze și să dezvolte după criteriile științei creația populară. Dar să prezentăm, în rezumat, intervențiile participanților :

● **Horia Horșia** — critic de artă, U.A.P., vorbește despre „necesitatea clarificărilor în momentul de față în privința genezei și desfășurării procesului creativ-artistic în rîndul amatorilor. Există, într-adevăr, o mare disponibilitate a vieții de azi pentru a genera variate și multiple atitudini estetice. Să ne îngrijim ca amatorii să fie și ei creatori de modele artistice".

● Poetul **Ioan Alexandru** arată că Festivalul național „Cîntarea României" este pîndit de o mare primejdie — aceea a vulgarizării valorilor sfinte ale poporului român ; că a apărut un amatorism vulgar care pervertește gustul poporului : „Avem datoria, spunea poetul Ioan Alexandru, de a face și de a crește sufletul acestui popor, de a nu-i distruge marile valori. Trebuiesc specialiști care să se ocupe de cercetarea culturii noastre populare ; cercetarea culturii populare și valorificarea ei nu trebuie să se facă la întîmplare".

● **Andrei Bucșan**, cercetător la Institutul de etnologie și dialectologie, arată că trebuie să se reînvețe vechile dansuri populare, iar hora satului să fie încurajată, stimulată. Se remarcă stilizarea exagerată a dansului popular și folosirea principiului dăunător : „mai sus, mai tare, mai iute".

● Actrița **Silvia Popovici** : „Să dovedim că avem dorința de a participa activ la decantarea spiritului poporului nostru de a face ca în timpul lor liber să se ocupe de lucruri frumoase".

● Pictorul **V. Savonea** : „Cîntarea României trebuie să fie un teritoriu de conlucrare unde se întîlnesc profesioniști și amatori. Să nu uităm că mișcarea artistică de amatori vine să sublinieze calitățile spirituale proprii fiecărui popor".

● Actorul **Victor Moldovan** este pentru încurajarea teatrului nescris. Remarcă necesitatea, în festival, a unei asistențe specializate. Pune întrebarea „Cum e posibil ca o întreprindere bucureșteană cum e Electronica să aibă formație cu dansuri din Oaș ? Oare nu avem oșeni autentici ?".

● Actorul **Ion Roman** : „S-a interpretat greșit că în „Cîntarea României" trebuie să fie în primul rînd cantitate. Nu e absolut necesar ca o întreprindere cît de mică să prezinte și cor, și dansuri, și teatru, adică mai mult decît poate. Arta populară nu trebuie să imite arta cultă. S-a mai înțeles greșit și faptul că popularitatea e totuna cu popularul".

● Scriitorul **Pop Simion** face apel ca în festival să nu se îmbrățișeze spiritul imitativ, fals savant, ci să dea drumul rostirii noastre românești ; să avem față de cultura populară sinceritate, loialitate, putere de a spune adevărul. E necesar deci ca artiștii profesioniști să aibă tot interesul ca în țara noastră să fie o adevărată efervescență de artă amatoare. Pentru asta trebuie să punem în cumpănă toată forța noastră de rostire și spirit".

Eugen Mihăescu

Poetul european

Urmare din pag. 1

și universul de existență al unei lumi ce se desfășura pe întinse spații epice. Acesta era Ion Budai-Deleanu, cel dintîi poet român înzestrat cu darul unei limbi în care putea să spună tot ce și-a propus să ne transmită, cel dintîi intelectual român, rătăcit de nevoie printre străini, silit de împrejurări să vorbească limba de-acasă mai mult cu sine decît cu alții, dar capabil să înțeleagă subtilitățile unei arte ca nimeni altul din acea vreme de pe toate meleagurile patriei noastre.

Ce personaj misterios acest învățat originar din Cigmăul hunedorean, trecut prin Blaj și școlile vieneze și ajuns funcționar cezaro-crăesc pe pămînturile Lembergului de odinioară. Departe de cei de la Blaj, dar cu sufletul alături de ei, urcat pe scara administrativă a ierarhiilor din imperiu, dar chinuit de lipsa de libertate a românilor, traducător de coduri de legi, dar preocupat de legea fundamentală menită să statueze soarta poporului român în afara abuzurilor nemeșilor, autor de dicționare și studii de istorie, dar obsedat de căutarea valențelor artistice ale limbii sale, Ion Budai-Deleanu a înscris traiectoria poeziei românești pe o altă scară decît aceea la care avuseseră acces unii dintre înaintașii sau contemporanii săi. Cînd unii poeți munteni oftau cu o vădită străduință în versurile lor de dragoste și jale, cînd alții nu ieșiseră din tiparele stereotipe ale unor poezii populare scrise fără harul marilor barzi anonimi, Ion Budai-Deleanu a intrat în panteonul literelor românești pe calea regală a epopeii.

Da, într-adevăr, ardeleanul acesta enigmatic din Cigmău, iacobinul acesta mascat, revoluționarul suspectat de participarea la anumite legi revoluționare, juristul care ar fi putut da fermitatea unor curajoase revendicări ale suplicei din 1791, era un om foarte învățat. El se școlise cu operele lui Homer, Boiardo, Tasso, Metastasio și Voltaire, înțelesese sensul major al gîndirii din veacul luminilor, pricepuse rigoarea artei clasice și intuise rafinamentul și libertatea combinatorie a scriiturii baroce. Dar nu de instrucție duceau lipsă atîția dintre contemporanii săi, ci de capacitatea de percepere și realizare a unei arte adevărate.

Or, scriitorul ardelean al cărui chip poate nu vom ști niciodată cum arăta, reprezintă un ciudat aliaj de curaj și prudență. El știa, bunăoară, că limba noastră nu ajunsese la acel grad de maturizare, propice înfăptuirii unei epopei eroice pure. Dar Ion Budai-Deleanu se pare că mai știa că unele adevăruri extrem de grave pot fi rostite mai ușor într-un limbaj comic. Și așa a luat naștere o epopee eroi-comică-satirică într-o epocă în care genul era amenințat de o istovire totală, *Țiganiada* fiind ultima creație mare de acest fel în literatura europeană.

Se pare că forța unor poeți români, începînd cu Ion Budai-Deleanu și ajungînd pînă la Eminescu, Bacovia și Blaga a rezultat tocmai din faptul că nu au început anumite epoci, ci le-au *încheiat*, dar nu ca niște *epigoni*, ci ca mari *artiști originali*, care și-au depășit adeseori cu mult precursorii. Dar preferăm să amînăm această discuție pentru mai tîrziu.

Revenind la *Țiganiada*, ne mulțumim să precizăm că ea reprezintă în cultura română un unicat ce a încheiat un final de epocă. Repetițiile ulterioare ale altora n-au depășit stadiul unor arte epigonice. Textul *Țiganiadei* apare ca o masivă simfonie stereofonică ; ei este de asemenea un gen original și straniu de palimpsest a cărui scriitură poate fi citită în suprafață și adîncime. Alegoria este astfel convertită într-o amplă parabolă despre vitejie și lașitate, despre unirea neamului și discordiile sterile, lecția socratică despre sistemele de guvernare, proiectată prin actul de lectură pe un fundal de dragoste și moarte, devenind în cele din urmă o patetică pledoarie pentru libertate și neatîrnare.

Și cînd scriitura devine un imens depozit de limbaj recoltat din toate straturile modului de vorbire de odinioară, epopeea aceasta enciclopedică i-a conferit lui Ion Budai-Deleanu primul certificat de poet european înainte de Eminescu.

Destinul trist al acestei opere a făcut ca ea să intre în circuitul public mult prea tîrziu pentru a mai fi putut fertiliza o cultură la timpul său firesc.

N.B. Regretăm că în cartea sa despre *Școala ardeleană*, Ion Lungu ne-a rezervat o lectură atît de oblică, atît de deviată de la textele noastre, încît nu ne putem recunoaște în disputa angajată. Dar amînăm și această discuție pentru mai tîrziu.

REVISTA REVISTELOR

● Numerele 1 și 2 ale revistei **Viața românească** au apărut împreună. Revista se deschide cu o suită de articole, poezii și însemnări prin care numeroși scriitori de prestigiu aduc vibrantul și profundul lor omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață și a peste patru decenii și jumătate de activitate revoluționară. Reține atenția, de asemenea, publicarea integrală a materialelor legate de lucrările Colocviului național de critică și istorie literară ce a avut loc la București, între 15—16 decembrie 1977. În afara referatului Biroului secției de critică și istorie literară al Asociației scriitorilor din București, prezentat de Ion Ianoși, în sumarul acestui număr dublu al revistei sînt cuprinse aproape patruzeci de intervenții, caracteristice prin multitudinea de probleme ce preocupă viața literară actuală, în general, și critica literară, în special. În cuvîntul de încheiere a lucrărilor Colocviului, rostit de George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor, este definită cu deosebită pregnanță întreaga semnificație a întîlnirii : „Discuțiile purtate în cadrul Colocviului național de critică și istorie națională, concepute ca o ședință de lucru a Consiliului Uniunii Scriitorilor și organizat de către Secția de critică a Asociației scriitorilor din București, a demonstrat în mod elocvent necesitatea acestei întîlniri. Problematica colocviului a fost, în fond, problematica criticii literare din țara noastră. Au fost prezentate numeroase argumente, numeroase propuneri, toate într-un ton civilizat, constructiv, ceea ce arată maturitatea criticii și criticilor din România, demonstrează conștiința responsabilității pe care o au față de literatura, de cultura românească, deci față de istoria actuală și viitoare a poporului nostru.

Se poate afirma că acest colociu a răspuns Apelului pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, l-a făcut criticilor, se poate spune că s-a discutat în spiritul Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român".

În numărul din luna martie al **Vieții românești**, cititorilor li se oferă poezii inedite semnate de Ștefan-Augustin Doinas, Constanta Buzea, Mara Nicoară, și Radu Ulmeanu ; de asemenea se publică un fragment de roman aparținînd lui Sorin Titel. La „Comentarii critice" Cornel Regman analizează eseul **Bacovia sau sfîrșitul continuu** de Ion Caraion, Gelu Ionescu romanul **Supraviețuiri** de Radu Cosașu, iar Gheorghe Grigurcu are în vedere unele aspecte ale criticii lui Pompiliu Constantinescu.

Cronicar

Uniți, cu privirile spre viitor

Urmare din pag. 1

lumii, o punte solidă între națiuni, o forță dinamică în slujba progresului și a soluționării problemelor internaționale.

Puternicul ecou al vizitei a cutreierat pămîntul de la un capăt la altul. Printre atîtea altele, de neuitat rămîne pentru mine interesul, căldura deosebită a conducătorilor, a întregului popor american cu care l-au înconjurat pe tovarășul Nicolae Ceaușescu și pe tovarășa Elena Ceaușescu. Din nenumăratele manifestări ale stimei și prețuirii face parte și cuvîntul unei simple cetățene americane, a acelei Ildiko Trien care, în semn de omagiu pentru poporul român, împreună cu soțul ei Jay, au hotărît să dea fetiței lor numele de Oana, nume ale eroinelor lui Mihail Sadoveanu, — alăturîndu-și glasul prietenilor României contemporane, mulțumindu-i tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru grija manifestată față de întregul popor român, față de români ca și de unguri, germani, evrei sau alte naționalități, deopotrivă. Îi dorim Oanei, micuței americane, să crească mare și frumoasă la fel ca și prietenia poporului român cu poporul american. Înfrățiți în muncă, egali în drepturi și îndatoriri, toți fiii României socialiste ne exprimăm adeziunea totală pentru roadele bogate ale vizitei, față de politica internă și externă a țării noastre, hotărîți să contribuim din plin, uniți în jurul partidului, la viitorul de aur al patriei noastre socialiste.

TELEGRAMĂ

STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE MIRCEA ȘTEFANESCU

Conducerea Uniunii Scriitorilor din R.S. România vă felicită din toată inima, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viață.

Vă rugăm să primiți calde urări de sănătate, viață lungă și cele mai vii satisfacții pentru activitatea de creație pe care o-ți desfășurat-o cu deosebit succes.

La mulți ani!

PREȘEDINTE,
George Macovescu

Literatură și critică

Urmare din pag. 1

preocupe de opiniile criticii este obiectul însemnărilor de față. Mai interesante ni se par a fi tocmai cărțile ce ilustrează posibilitatea antipodică, acelea ai căror autori au urmărit cu atenție sau chiar eu aviditate părerile criticii scrise și orale, rezultatele acestei constante atenții putînd fi detectate în opere.

Interesul pentru opinia criticii față de propriile cărți este direct proporțional cu dorința de succes literar, care, în ciuda aparențelor, este mult diferită de la autor la autor. Există două moduri principale de reacție la părerile criticii despre propria operă. Primul, practicat, e drept, de puțini autori, constă în delimitarea față de sugestiile criticii, în negarea lor prin refuzul net de a urma măcar una dintre ele. Opera tinde să se fortifice, în cadrul unui proces în care critica are rolul ciudat de a întări convingerea autorului în legătură cu faptul că „toți se înșeală". Din această categorie fac parte spiritele subiective, care acceptă doar laudele, oricît de excesive sau stingace ar fi acestea.

Există însă și prozatori care au purtat în decursul timpului un permanent dialog cu critica. Cît este de fructuos acest dialog ?

Iată o întrebare la care nu se poate răspunde atît de ușor pe cît pare la prima vedere. Desigur, la primul lor nivel, sugestiile (explicite sau implicite) pe care le produce critica sînt utile autorilor. Este vorba, în acest caz, despre probleme legate de tehnică, dozare, echilibru etc. Există însă și un alt nivel la care critica influențează opera. Este vorba despre situația, perfect explicabilă prin dialectica succesului literar, în care prozatorul încearcă, tot mai vizibil de la carte la carte, să ilustreze calități pe care critica le-a remarcat cîndva și care s-au transformat, cu timpul, în locuri comune greu, aproape imposibil, de ocolit și care ajung să nu mai poată fi despărțite de un nume decît printr-o operație chinuitoare, practic imposibilă în timpul vieții autorului respectiv.

Dacă totul ar fi o problemă de interpretare, fată de care opera isi urmează drumul ei independent, lucrurile ar fi foarte simple. În realitate, nu arareori, unii prozatori tind, mai mult sau puțin conștient, să umple o schemă străină, de fapt, de înclinațiile lor autentice. Procesul acesta ni se pare a fi unul de relativă „colectivizare" a operei, sau, mai bine zis, de anonimizare a ei. Apar astfel cărți bune, chiar foarte bune, în care critica recunoaște cu entuziasm împlinirea pronosticurilor sale, dar care, în acelasi timp, sînt lipsite de aerul proaspăt al lucrului autentic.

Un exemplu : tentația divagației eseistice. Sînt tot mai numeroși prozatorii care introduc în cărțile lor fragmente eseistice, în care abordează diverse probleme de istorie, sociologie, psihologie, morală etc. Nu întotdeauna aceste fragmente eseistice sînt convingătoare în sine, nu întotdeauna ele reușesc să se integreze organic în context. Pare neîndoielnic faptul că există o vocație a eseului, pe care nu toți prozatorii o au și care nu poate fi suplinită prin bune intenții decît într-o măsură nesatisfăcătoare. Să ne gîndim, de pildă, la un prozator a cărui vocație comică se manifestă prin receptivitatea fată de limba vorbită, prin tendința acumulării unor episoade umoristice, bufe sau chiar tragicomice și în cărțile căruia reflectiile asupra omului și lumii apar sub diferitele forme ale negării comice. Pare evident că pentru un astfel de creator eseul, formă prin excelență afirmativă și deci noncomică, nu poate fi, în principiu, potrivit.

Considerațiile noastre nu alcătuiesc, desigur, o dogmă, ci schitează o ipoteză ale cărei argumente pot fi detectate în proza noastră actuală. Corolarul este următorul : simbioza dintre proză și critică poate deveni nocivă, în măsura în care critica devine inertială, amplificînd mecanic asertiuni îndoielnice și „obligîndu-i" pe unii prozatori doritori de succes să scrie texte puțin semnificative.

SPORT

Decalaje competiționale: fotbal și rugby

● **UN CLASAMENT NOU — O NAȚIONALĂ NOUĂ.** Clasamentul diviziei naționale A de fotbal este o oglindă fidelă a stării de lucruri din fotbalul nostru. Echipele consacrate, pe care s-a bizuit pînă acum naționala de fotbal, nu se află pe primele locuri. **Dinamo** e la distanță de 4 puncte de lider, iar **Steaua** la 1 punct. **Universitatea** Craiova e pe la mijlocul clasamentului. Semnificativ este că primul loc a fost deținut pînă acum de formații care n-au procurat prea mulți jucători naționalei de fotbal : **A.S.A.** Tg. Mureș, cu doi internaționali : Bölöni și Hajnal, **Politehnica** Timișoara, cu Mehedințu în lotul naționalei, **Sportul studențesc**, cu Răducanu și Rădulescu. Dacă mai amintim și pe altă fostă lideră, **F.C. Argeș**, unde încă mai tronează Dobrin, facem bilanțul noilor protagoniste care, în majoritatea cazurilor, cu jucători fără faimă, au controlat sau controlează încă șefia clasamentului. Este o criză de valori în fotbalul nostru și lucrul e subliniat de căderea fostelor echipe autoritare altădată în campionat deși cu aceeași jucători, acum în majoritatea cazurilor uzați de vîrstă sau insuccese, și intrarea pe primele locuri ale unor echipe cu jucători mai tineri, mai bătăioși, dar încă neformați pentru marile competiții. Ei pun însă în discuție poziția senatorilor de drept în echipa națională. Turneul franco-argentinian a fost un fiasco. Nu e vorba doar de înfrîngerile suferite ci și de calitatea jocului prestat. Poți pierde jucînd frumos. Echipa noastră națională a jucat însă foarte slab în acest turneu. Ea se pregătește pentru meciurile unor viitoare calificări unde adversarele ne sînt cunoscute : din nou Iugoslavia, din nou Spania ! După recenta experiență a grupei preliminare pentru mondiale lupta va fi și de data asta foarte grea. Vom ataca aceste preliminarii cu aceiași jucători ? Vom proceda la împrospătarea lotului cu jucători tineri ? Vom arunca în foc o națională cu tot nouă ? Problema se pune de la sine, o pune și clasamentul diviziei A de fotbal. Oricît de anonimi pînă acum, jucătorii echipelor din fruntea clasamentului au arătat de multe ori calități frumoase și unii dintre ei ar putea intra în vederea selecționerilor. Chiar dacă renunțarea la unii jucători cu nume mare nu e lipsită de riscuri, iar unii dintre ei nu oferă nici un motiv pentru asta, gîndul construirii unei naționale noi se impune. O selecționată trebuie să reprezinte valorile prezentului și nu pe ale trecutului. În acest caz trebuie decizie și ochi, ceea ce pînă acum — mai ales a doua calitate — Ștefan Covaci n-a prea dovedit-o.

● **ÎN SFÎRȘIT, UN JOC COMPLET.** În meciul cu echipa de rugby a Spaniei, XV-le românesc a făcut, în sfîrșit, un meci apropiat de posibilitățile sale adevărate. Ea a învins cu un scor mai mare pe Spania decît pe Cehoslovacia, echipa Spaniei fiind, — lucrul trebuie subliniat — incontestabil mai bună decît echipa cehoslovacilor. Spaniolii s-au bătut în tușă de la egal la egal cu echipa noastră, au cîștigat aproape toate baloanele introduse de ei în grămezile ordonate, au avut un joc la mînă mai bun decît al adversarilor noștri precedenți. Scorul a fost însă mai sever pentru că **echipa României a încercat să arate ce poate indiferent de adversar.** Ea a realizat o primă repriză strălucită prin desfășurarea unor scheme tactice prestabilite, reușite în majoritatea cazurilor, incununate de mai multe ori de eseuri. Compartimentul deficitar în meciul cu cehoslovacii, treisferturile, ne-a rămas mai puțin dator. El a realizat majoritatea fazelor rapide și spectaculoase ale primei reprize, valorificînd de această dată mult mai bine superioritatea proprie înaintări. Eficiența „troacarilor" este și ceea ce explică severitatea scorului în fața unui adversar mult mai bun decît XV-ie cehoslovac. S-a jucat aerisit, pe mari spații de joc, cu încrucișări de balon rapide, al căror efect tactic imediat au fost numeroasele eseuri, 14, ale partidei. De data aceasta cei care au creat fazele de eseu și le-au și finalizat au fost mai ales jucătorii treisferturilor. În repriza a doua, s-a jucat mai neglijent, aspect criticabil, situație în care spaniolii au avut trei bune faze de eseu pe care întîmplarea și replierea în ultimă instanță a jucătorilor noștri le-a stopat. În total un meci frumos în care înaintarea și-a făcut ca de obicei datoria, iar treisferturile debitoare în meciul cu polonezii și cu cehii s-au ridicat la valoarea propriei înaintări. O observație totuși : liniile noastre dinapoi nu știu încă să valorifice calitățile de excepție ale lui Motrescu, rareori servit așa cum trebuie pentru a-și realiza impetuoasele curse.

Discobol

m a p a m o n d

Stampe celebre la București

CONVORBIRE CU SADAO KIKUCHI

Arta japoneză a fascinat pe marii artiști care au inițiat schimbarea radicală a mijloacelor de expresie din pictura modernă. Expresivitatea amănuntului stilizat cu o știință rafinată, o întreagă concepție despre lume, transcrisă în structura spațiului plastic, toate trăsăturile care au marcat sensibilitatea europeană în ultima sută de ani primesc o formă semnificativă îndeosebi în stampele japoneze, care nu au încetat să fie mindria tuturor marilor colecții de artă ale lumii. De curînd, o delegație de specialiști eminenți a vizitat muzeele și colecțiile românești, studiind stampele și armele japoneze din țara noastră, inventariindu-le și făcînd aprecieri referitoare la vechimea și importanța lor. Ne-am adresat unui reputat cercetător, domnul Sadao Kikuchi, de la Muzeul național din Tokio, rugîndu-l să ne împărtășească cîteva impresii asupra descoperirilor făcute la București.

«Ne aflăm în România la invitația Consiliului Culturii și Educației Socialiste pentru a opina asupra pieselor aflate la Muzeul Republicii și în alte colecții ce dețin stampe și arme tradiționale japoneze. Am constatat cu plăcere că Muzeul de artă este foarte bine ordonat, materialul putînd fi cercetat sistematic, cu rigoare și ușurință, în același timp. Ne-am ocupat numai de catalogarea lucrărilor japoneze. Cu acest prilej am constatat seriozitatea specialiștilor români, hărnicia și diligența cu care au lucrat în domeniul sistematizării și ordonării lucrărilor. Cred că, prin vizita noastră, și dînșii au putut să-și dea seama mai bine de valoarea unor lucrări, de importanța lor în istoria stampei japoneze. Cele mai multe lucrări aflate în colecțiile bucureștene aparțin lui Kunisada (1786—1864), Kuniyoshi (1797—1832) și Eisen (1790—1848). Lucrări importante aparțin lui Hiroshige (1797—1858) și Utamaro (1754—1806). Aș dori să remarc, de asemenea, că am găsit lucrări de Kiyomasu (1716), dintr-o perioadă foarte veche, de la începuturile gravurii japoneze, stampe care se găsesc foarte rar în întreaga lume. Dar, senzația cercetărilor noastre a constituit-o descoperirea unei lucrări de Hokusai (1760—1849), din prima sa perioadă, cînd semna cu numele Shunro (1780—1786). Există șase asemenea lucrări în întreaga lume. Cinci dintre ele fuseseră identificate, se știa și de existența celei de a șasea, ea fusese menționată în cataloagele consacrate lucrărilor marelui artist, dar nu se cunoștea unde se află. Am descoperit-o la București, în colecțiile Bibliotecii Centrale de Stat. Este o piesă extrem de valoroasă, cu care s-ar mîndri orice mare colecție. Am consultat și albumul Utamaro, apărut în frumoase condiții tehnice. El conține reproducerea unei lucrări din seria „Cartierul Yoshivara" care, de asemenea, este rară, apariția ei devenind un indiciu de calitate.

Amploarea colecțiilor și calitatea ieșită din comun a unora din piesele pe care le-am cercetat se explică datorită interesului unor colecționari români care s-au aflat conectați la inclinația general-europeană față de arta japoneză, îndeosebi prin intermediul cercurilor de plasticieni de la Paris, care au avut o mare contribuție în diseminarea stampelor noastre. Grija pentru studierea și conservarea lor în cele mai bune condiții reflectă nivelul preocupărilor actuale în domeniul muzeisticii de artă din România.»

Rep.

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

● **O DELEGAȚIE** de scriitori, profesori universitari și oameni de artă din țara noastră a efectuat o vizită în Statele Unite ale Americii. În timpul vizitei, membrii delegației au avut întîlniri cu senatori și membri ai Congresului american, au organizat conferințe și întîlniri cu profesori și studenți de la diferite centre universitare. La Biblioteca română din New York a avut loc un simpozion cu tema: „Viața literară și artistică în România — înflorirea spirituală a naționalităților conlocuitoare". Participanții au prezentat aspecte privind rezolvarea problemei naționale în România, asigurarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, întărirea continuă a unității și frației între poporul român și naționalitățile conlocuitoare. Din delegație au făcut parte: Dumitru Radu Popescu, vicepreședinte al Uniunii scriitorilor, Domokos Geza, director al Editurii „Kriterion", secretar al Uniunii scriitorilor, Francisc Păcurariu, Maria Bisztrai, directoarea Teatrului maghiar de stat din Cluj-Napoca, prof. Atilla Palfalvi, rectorul Institutului politehnic din Cluj-Napoca, prof. Iosif Kovacs, prorector al Universității „Babeș Bolyai" din Cluj-Napoca, Cristian Popișteanu, redactor șef al revistei „Magazin istoric", dr. Paul Cernovodeanu și dr. Florin Constantiniu, cercetători la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", David Albert, directorul Liceului din Odorheiul Secuiesc.

● **ÎN CAPITALA MEXICULUI,** postul de radio „Educacion" a deschis un ciclu de 14 emisiuni săptămînale dedicate României. În cadrul acestor emisiuni vor fi difuzate ample informații culturale și economice, va fi prezentată activitatea bogată pe plan intern și extern a tovarășului Nicolae Ceaușescu, conturîndu-se drumul ascendent al României socialiste în contemporaneitate.

● **LA MUZEUL DE ARTĂ INDUSTRIALĂ DIN BUDAPESTA** s-a deschis o expoziție de artă decorativă românească. Bogatele exponate conturează un domeniu specific de expresie, legat indisolubil de viața poporului nostru și de aspirațiile sale spre frumos. Vernisajul s-a bucurat de participarea unor înalte personalități ale vieții artistice și culturale din R.P. Ungară și a unui numeros public.

● **LA FUNDAȚIA DE STUDII CLASICE PASTOR** din Madrid s-a desfășurat o manifestare culturală dedicată României, în cadrul căreia profesorul Constantin Noica a prezentat unele lucrări realizate de specialiștii români în domeniul studiilor clasice. De asemenea, cunoscutul gînditor român a susținut comunicarea: „Platon, o nouă interpretare".

MONDORAMA

Povești din Țara Minunilor

Să ne amintim întrebarea ce deschide porțile minunatei cărți „Alice în țara minunilor": „ce haz are o carte fără poze și fără dialog?" — se mira Alice, asemeni tuturor copiilor lumii la începuturile tainicului drum al înțelegerii. O întrebare la care Lewis Caroll, pe numele său adevărat Charles Lutwidge Dogson, răspunde în finalul poveștii, invocînd ceea ce André Maurois numea pe drept cuvînt „dreptul nostru imprescriptibil la iluzia poetică"... „șezu astfel cu ochii închiși, crezîndu-se pe jumătate în Țara Minunilor, deși știa foarte bine că nu avea decît să-i deschidă pentru ca totul să se prefacă în cea mai plictisitoare realitate". Dar acum, în acest atît de tehnologizat și de precis, în acest atît de perfect mecanic și computerizat secol XX, cît de multă nevoie mai avem oare de iluzia poetică a cărților de povești? Cît de mult mai pot crede astăzi copiii, familiarizați cu existența roboților din generația a treia, în mirificele aventuri ale frumoasei, blondei și suavei Alice?

Desen din volumul „Atunci cînd copiii Balcanilor desenează", editat recent sub egida UNESCO

Întrebarea nu este nouă dar, acum, pare a fi foarte actuală prin multiplele ei semnificații, căci, în definitiv, nu este vorba numai despre o curiozitate literară sau estetică, ci, cu mult mai mult, este o problemă educațională și spirituală importantă pentru orizontul psihic al copiilor, locuitorilor de mîine ai unei planete în continuă și fundamentală prefacere. O prefacere care a antrenat, după spusele unor oameni de știință, medici, psihologi, profesori, educatori, psihiatri, citați de revistele specializate ale UNESCO, în anchetele publicate de revistele **Time** sau **L'Express**, imersiunea copilului în universul complex propus de mass-media. Un întreg ansamblu de magnetofoane, magnetoscoape, videocasetofoane, circuite integrate de televiziune, săli de proiecție... și, în timp, din ce în ce mai puține cărți. Fenomen alarmant care a produs o „contra-ofensivă Gutenberg" realizată prin constituirea unor edituri specializate, a unor reviste și publicații destinate copiilor. Și, în acest context, să relevăm, din statisticile recente ale UNESCO, faptul că România este citată în permanență pe locurile fruntașe, atît datorită numărului record de volume destinate copiilor, cît și diversității acestora. Se subliniază, mai apoi, îmbinarea judicioasă existentă între producția națională și traducerile din marii clasici ai literaturii universale, cărțile fiind editate atît în limba română și în limbile naționalităților conlocuitoare, oferind tuturor copiilor țării posibilitatea nemediată de a intra în contact cu fabulosul univers al imaginației.

Recenta anchetă din **L'Express** releva, în cadrul aceleiași ofensive a cuvîntului tipărit, ceea ce a fost numit „redescoperirea clasicilor", fenomen vizibil, de cîțiva ani, în toate țările lumii. Se bucură de tiraje record operele lui Swift, Andersen, Jules Verne, Grimm, Marcel Aymé, se tipăresc peste 250 000 de exemplare din fiecare lucrare în seria „benzilor desenate", cele mai în vogă apariții la ora actuală. Să adăugăm, la toate acestea, numeroasele cărți, destinate în special copiilor, ce povestesc viața minunată a universului animal, cronicarul revistei **Time** arătînd că „unei ofensive ecologice pe plan mondial îi corespunde, destinată celor mici, o descoperire, prin intermediul cărților cu poze, a vieții mirifice a plantelor și animalelor". Cărți, ca cea recent publicată în Statele Unite de Richard Adams, „The Plague Dogs" în care se vorbește despre curaj, prietenie și demnitate în aventura a doi cîini ce descoperă lumea oamenilor sau „Orgueuil de la maison" a lui Gilbert Ganne în care se discută indiscutabila superioritate a pisicilor persane roșcate asupra celor negre sau gri... Dispute pasionante urmărite cu același neostenit interes care însoțește peregrinările, mereu înnoite ale unui Till Uylenspiegel sau Păcală... Și, referitor la acest ultim personaj, și ca o demonstrație a universalității universului poetic al poveștii, aș vrea să amintesc de cronicile elogioase pe care ziarul **Le Figaro** le-a consacrat turneului teatrului „Ion Creangă" în Franța, personajul Păcală stîrnind entuziasmul micilor spectatori și al cronicarilor de specialitate.

Și, în sfîrșit, ca ultim fenomen semnificativ, discernabil în ultimul timp și în țara noastră, succesul de care se bucură, mai ales în rîndul tineretului, reeditarea unora dintre celebrele opere ale „romanului popular", creații ale unui Gaston Leroux, Eugène Chavette, Al. Dumas, Paul Féval, P. du Terrail, Eugène Sue, Michel Zevaco, Gustave La Rouge (autorul unei cărți de bucate despre care poetul Blaise Cendars spunea că „o preferă versurilor și prozei lui Mallarmé însuși")... Drept încheiere, cuvintele cîntecului ce o însoțea pe Alice în a sa Țară a Minunilor: „Și-așa, un basm, încet-încet / S-a-nfiripat din nu știu ce / O Țară cu Minuni. Apoi / S-a dus. Și gata, nu mai e. / Acuma noaptea lin se lasă / Și barca lunecă lin spre casă. / Ia basmul cu mînuța ta, / E-un basm pentru copii, Alice, / Și-așează-l unde amintiri / Se împletesc ciudat ca-n vis / Uscate flori din depărtări / Ce-aduse-un om de peste mări /".

Cristian Unteanu

REVISTA STRĂINĂ

● **BIBLIOTECA NAȚIONALĂ FRANCEZĂ** găzduiește luna aceasta o importantă expoziție consacrată vieții și operei lui Raymond Queneau. Cunoscutul scriitor, născut la Le Hâvre în februarie 1903, decedat la Paris în octombrie 1976, ar fi împlinit anul acesta 75 de ani. Expoziția dispune de 1 200 piese autografe sau piese rare, care reprezintă activitățile atît de diverse ale acestui scriitor a cărui originalitate este de mult intrată în domeniul clasic.

● **PENTRU PRIMA OARĂ** un film austriac este luat în considerație de către Academy of Motion Picture, în vederea atribuirii premiului „Oscar". Filmul, de altfel foarte discutat, realizat de Jörg A. Eggers, purtînd titlul „Vreau să trăiesc" și avînd ca temă viața handicapaților, a obținut locul al șaselea printre cele 132 de filme ne-americane aflate în competiție. Cei 90 de membri ai juriului au primit filmul cu vii aplauze și puțin a lipsit peliculei lui Eggers să-l fie atribuit acest mult rîvnit trofeu.

● **O CARTE** plină de tristețe și duioșie, „Rămas bun copiilor" a văzut lumina tiparului în editura franceză „Olivier Orban", sub semnătura lui Alain Buhler. Sîntem în fața destinului straniu, fascinant și dramatic al unui utopist al educației, polonezul Henryk Goldszmit, mai cunoscut sub numele literar de Janusz Korczak, în ochii căruia cea mai de preț bogăție a omenirii o reprezentau copiii; el le-a sacrificat cariera sa de medic, ambițiile de scriitor și chiar pasiunea revoluționară. În așteptarea realizării visului său, acea „republică a copiilor", în care cei mai năpăstuiți din societatea umană să devină stăpîni pe viața lor, — fondează un fel de orfelinat cu autogestiune. Intervine însă războiul, invazia nazistă, iar Korczak, împreună cu toți copiii de sub tutela sa se pomenesc închiși în ghetoul din Varșovia, „visul" prăbușindu-se, pentru toți, în camerele de gazare de la Treblinka.

● **„DOUĂ SECOLE DE ISTORIE ȘI ISTORIE A COSTUMELOR, POVESTITE DE 41 DE SOȚII ALE PREȘEDINȚILOR STATELOR UNITE"** s-ar putea intitula neobișnuitul muzeu de ceară de la Smithsonian Institute din Washington, sub acoperișul căruia pot fi văzute imaginile tuturor „primelor doamne" (first ladies) care s-au succedat la Casa Albă. Ideea înființării acestui muzeu, au avut-o, la începutul secolului, doi vizitatori ai Casei Albe, Julian James și Rose Gouverneur. În 1912 soția președintelui Taft a dăruit o rochie, iar de atunci toate celelalte prime doamne care au urmat, au dăruit la rîndul lor vestimintele cele mai reprezentative, contribuind astfel și la reconstituirea hainelor predecesoarelor. Așa s-a ajuns la realizarea unei galerii reprezentative, începînd cu prima soție de președinte Martha Washington (1789—1797), și terminînd cu Patricia Nixon (1969—1974), galerie care pe lîngă mimica, gesturile și coafurile adecvate, este și o oglindă fidelă a modei feminine din epoca respectivă.

● **SUB AUSPICIILE** Ministerului Austriac al Științelor și Cercetării, Editura „Residenz" din Salzburg a publicat de curînd o lucrare ilustrată despre bogățiile Muzeului de Arte Frumoase din Viena (Kunsthistorisches Museum). Primul volum al lucrării oferă o vedere de ansamblu asupra tuturor secțiunilor acestui muzeu, evoluția artei fiind reprezentată în ordine cronologică; volumul este completat cu 320 planșe ilustrate. Prima ediție a cărții, cu un tiraj de 49 000 exemplare reprezintă munca de elaborare a 17 specialiști pe o perioadă de trei ani.

● **ÎN TIMP CE** cunoscutul actor de film Charles Vanel își pregătește „Memoriile", rod al celor 70 de ani de activitate cinematografică, — perioadă care cuprinde filmul mut, sfîrșitul acestuia, începutul filmului sonor și evoluția lui (în Franța, bineînțeles) — memorii care se încheie cu „așteptarea" (la cei 86 de ani) a întîlnirii sale cu un regizor bun, cu un scenariu pe măsură, pentru a apare din nou în fața camerelor de luat vederi, — în acest timp, cum spuneam, o nu mai puțin cunoscută stea a ecranului, Michele Morgan, după apariția în mai mult de 60 de filme, pe al căror generic numele ei prezintă o serioasă garanție, „debutează" pe scena unui teatru... Evenimentul se datorește lui Jean-Michel Rouzière, directorul teatrului „Palais Royal" care încă de acum șapte ani dorește să aibe pe afiș numele prestigioasei actrițe. Această dorință, conjugată cu un concurs favorabil de împrejurări, a incitat-o pe autoarea de succes Françoise Dorin să scrie special pentru Michele, o comedie. Singurul lucru nerezolvat pînă acum este doar titlul piesei...

● **FESTIVALUL DE TEATRU DIN BREGENZ** 1978 (Austria) va avea loc în perioada iulie-august 1978, cu concursul a trei reputate ansambluri dramatice europene. Astfel, la 30 iulie, „Teatrul Thalia" din Hamburg va prezenta în premieră cunoscuta piesă a lui Cehov, „Unchiul Vania", în regia lui Dieter Giesing; „Burgtheater" din Viena va veni cu piesa lui Ibsen, „Hedda Gabler" sub direcția de scenă a lui Peter Palitzsch; în sfîrșit, Teatrul din Josefstadt se va manifesta cu o adaptare a unei nuvele de Schnitzler, realizată de Ernst Lothar, „Locotenentul Gustl", a cărei premieră va avea loc la 17 august, în regia lui Gustav Manker.

● **COMPOZITORUL AUSTRIAC** Gösta Neuwirth, în prezent lector la Universitatea de Muzică din Graz (Styria-Austria) a descoperit de curînd în biblioteca Institutului, o partitură a Simfoniei a Patra a lui Gustav Mahler, datînd din 1902 și purtînd adnotările autografe ale compozitorului. Aceste adnotări se referă la modificările operei, așa cum vor fi găsite la reimprimarea partiturii, făcută opt ani mai tîrziu.

● **ACTORUL ȘI REGIZORUL LEONID BIKOV** realizează la Studioul „Dovjenko" din Kiev filmul „Nu trageți în lebedele albe", după nuvela cu același titlu a lui Boris Vasiliev. Talentul liric al lui Bikov are afinități cu eroul nuvelei, pădurată Egor Poluștkin: îndrăgostit de natură și apărînd-o, el cade răpus de braconieri, ca un soldat la postul său.

gérard bayo

ÎN ROMÂNEȘTE DE ION POP

Gérard Bayo e un nume nou în poezia franceză. Debutînd relativ tîrziu (în 1975, la vîrsta de aproape patruzeci de ani), el a atras însă imediat atenția cercurilor literare. Bucurîndu-se de o foarte bună primire, întîiul său volum — **Un printemps difficile (O primăvară dificilă,** 1975) tipărit în cunoscuta colecție „Le Pont de l'Epée" a Editurii „Guy Chambelland", a fost încununat în anul 1977 cu premiul „Antonin Artaud". Recent, i-a apărut, sub titlul **Didascalies** (Editions „Le Verbe et l'Empreinte", 1977) o altă plachetă, cuprinzînd un număr de douăsprezece poeme.

Poezie a gesturilor simple, căutîndu-și adesea substanța în cotidian, lirica lui Gérard Bayo respiră o intensă atmosferă elegiacă. Dintre obiecte, culori, peisaje (notația deține aici un loc însemnat), crește concentrata confesiune a unui martor sensibil la dramele epocii, dar năzuind mereu către un orizont al echilibrului regăsit: neliniștite viziuni de factură expresionistă se nasc din realitatea cea mai familiară, imaginația turmentată își are pandantul în universul mai limpede și mai destins al naturii. Tocmai această voce fraternă, vibrînd de liniște și speranță, dă forță mesajului poetic al lui Gerard Bayo.

„Îmi place această înaintare spre o seninătate de cîștigat dincolo de o lume în perpetue sfîșieri și contradicții — scria în prefața la **Un printemps difficile,** regretatul poet Jean Malrieu, fost director al revistei **Cahiers du Sud.** „Nimic nu e niciodată dat, și totuși acest loc de atins pare apropiat. Se ajunge la el prin tensiune, rigoare, intensitate, prin epuizarea sensului, facultate de a înfrîna și de a transcende". Sînt cuvinte ce caracterizează deplin acest demers poetic pe care, de la primele sale afirmări, îl simțim autentic și profund.

I.P.

Îngerul

păzitor de la Auschwitz
ingerul
păzitor, oh
niciodată de-acum absolutul
absolu-
tizat, oh se rotește — cu aripile
cît plopii de sus
cu trupul
străpuns de lumină
și ceafa-n tavanul
cerului — rotindu-se și părînd
că dansează.

Tremurături

Cu un bec în tavan de 40 w.
la oglinda-i femeia
și-a dat seama că e frumoasă
vremi viitoare anotimpuri
belșug

132
discrete clănțăniri din dinți
deodată cu o singură lovitură de femur

însingurată
în natură
se-agită moartea

sub găoacea-i minjită
precum o pasăre.

* * *

Ca o bătaie
de aripi uriașe: de ceafă m-a prins.
Pe drum cobora la vale o
căruță-nspăimîntătoare.

O. totuși văzusem de dimineață totul
căci am scris: „în cerul negru stă
pasărea în picioare precum o torță".

Pe cînd cerul albastru...

Geam
atît de murdar încît nu mai vezi
oglindindu-se-n el
acel du-te-vino al cerului.
Îngrozitor ar fi —
îngrozitor de gîndit! — ochii morții

dacă-aș putea iubi.

Primăvară

În livadă stau în colivii
păsări ce-și deschid, gata să și le rupă, aripile,
și se silește să-și aplece
capul pajiștea coborînd la vale
pe sub florile pomilor.

În depărtare însă, se retrage, în depărtare,
sărind peste bariere pitice și ziduri de primăvară
singurul chip al iubirii tale.
Căci neostenită-i
ca o apă pe care-o sugrumă
pietrele, mierla
în fundul cireșului. Nici de noapte
nici de ziuă nu-i pasă și orice-ntîmplare
a omului ea o vrăjește
cu glasu-i ori poate
că nici n-o știe.

* * *

A trebuit să se zidească
să se desfunde podeaua
de la etajul doi, să se înlăture scara, să se ascundă:
e un templu la primul etaj
negru de funingine și ciclopic
cu lucarna atîrnînd, albastră
și solul așternut cu ramuri și flori.
în care iubirea scurmă cu unghiile-naintea ei

Pentru cine voia să intre
încă mai frigea clanța de alamă.
În fereastră mama
și pruncul în albastru.

Atît de ostenită a adormit
ai zice că e în tren, în tranzit, mama
și pruncul în albastru
atît de osteniți! — ai zice că sînt
într-o sală de așteptare,
nemișcată.

* * *

Scris pe zidul
azilului

prenumele
fratelui meu e
prenumele
fratelui meu e prenumele fratelui meu

Din sînul
însorit
al cerului curge un lapte de liniște
temelie
a oricărei instituții.

Nu-ți mai mușca dreptele colțuri
ale buzelor.

Rilke în corespondență

Deși cercetat și comentat insistent de exegeți din diferite țări, corpusul bogat al corespondenței lui Rilke a rămas pînă acum necunoscut publicului român. Cele zece scrisori din perioada 1903—1908 adresate de Rilke tînărului Franz Xaver Kappus, bănățean de origine (de aici, probabil, inițiativa Editurii „Facla"), apărute în excelente condiții grafice, în traducerea Ulvinei și a lui Ioan Alexandru, reprezintă într-adevăr un moment editorial.

În absența profesionilor de credință sau atitudinilor critice (față de care poetul german a nutrit toată viața o superioară aversiune) aceste scrisori sînt nu numai emoționante documente umane, dar un inestimabil ajutor pentru cercetătorul vieții și operei lui Rilke. Ele au valoarea unui jurnal de creație sau a unei autobiografii, a unor note lămuritoare cu privire la geneza și intențiile operei sau a unei arte poetice sui generis. Împreună, scrisorile transmit ceva din realitatea vieții lui Rilke, confirmînd o parte din judecățile emise cu privire la om sau artist, corectînd unele deformări, sugerînd soluții unor convergențe de opinii — numeroase în cazul unei personalități atît de complexe. Aceasta pentru că la Rilke viața și arta se confundă. Nici o poză deci în hyperioniana invitație la solitudine și la îngăduință față de cei din jur, incapabili să-l înțeleagă pe artist, pe care o citim într-una din scrisorile către tînărul Kappus: „...bucurați-vă de creșterea dumneavoastră, în care nu puteți lua pe nimeni cu dumneavoastră, să fiți bun față de cei care rămîn în urmă, să fiți sigur și liniștit față de ei, și nu-i chinuiți cu îndoielile dumneavoastră și nu-i speriați cu încrederea dumneavoastră sau cu bucuria pe care tot nu le pot înțelege". Scrisorile din anii 1904—1907 dau într-adevăr impresia unui spirit scutit de îndoieli, indiferent la opiniile confraților, încrezător în chemarea sa, ferm în convingeri, propovăduite cu aceeași fervoare. Descoperim un crez eroic, căutarea deliberată a situațiilor tensionate care potențează impulsul artistic, refuzul inerției, siguranței, o periculoasă și faustică temeritate în căutarea miraculosului dar, spre deosebire de romantici, nu în afara cotidianului ci chiar în el: „Dacă vă țineți de natură, de ceea ce e simplu în ea, de lucrul aparent fără importanță care abia este băgat în seamă de cineva și care poate să devină, așa, neobservat, măreț și nemărginit, dacă aveți această dragoste față de cele mărunte și dacă încercați modest de tot să cîștigați încrederea lucrului care pare sărac, atunci toate vă vor părea mai ușoare, unitare și într-un fel se vor îmbina, poate nu în rațiune, care rămîne în urmă uimită, dar în conștiința dumneavoastră cea mai adîncă, ceea ce înseamnă a fi treaz, a ști". O estetică surprinzătoare la poetul care debutase într-un concurs pe tema „Trebuie sau nu să aibă trene rochiile doamnelor?"... Tînărul provincial, ca și Kappus care-i cerea acum sfat, suferise între timp două influențe importante: a lui Rodin și a scriitoarei Lou Andreas-Salomé care-l introdusese în elita culturală a vremii. Într-o scrisoare către aceasta din urmă, recunoaște a fi învățat de la ea să descopere „lucrurile" și să aprecieze măreția aparentei simplități: „...încet și cu dificultate am învățat cît de simplu e totul și m-am maturizat și am învățat să spun lucruri simple". La rîndul său, îl învață pe tînărul său prieten să ocolească temele erotice și subiectele supralicitate, să evite ceea ce s-a mai spus, descoperind în schimb lumea din jur, croindu-și drum spre esența propriei ființe și propriului mediu. Repunerea în drepturi a cotidianului amalgamat de convenții și de o sensibilitate tocită și interpretarea emoțiilor izvorîte din contactul cu lucrurile din imediata apropiere — acesta era cîștigul lui din lecția marelui sculptor francez. Din înțelegerea artei ca act necesar de identificare cu obiectul contemplat derivă respingerea modalității ironice în creație precum și opțiunea privind modul de receptare: nu prin opinii polemice sclerozate ci prin recreare empatetică. „Operele de artă — îi scrie el tînărului Kappus — sînt de o infinită solitudine și nu poți să le ajungi cu nimic mai puțin decît prin critică. Doar iubirea poate să le cuprindă, să le țină și poate fi dreaptă față de ele". Despre aceste două propoziții marele poet american E. E. Cummings afirma într-una din „pseudoconferințele" sale că „valorează cît toată așa-zisa critică de artă care a existat sau va exista vreodată".

Semnificative sînt aceste scrisori și în ceea ce privește încercarea unor comentatori — printre care Heidegger — de a-i atribui lui Rilke propensiuni existențialiste: stări angoasate, viziunea omului rătăcit într-o constelație indiferentă lui. Crezul lui Rilke din anii genezei celei mai viguroase creații a sa — „Cartea orelor" — este însă mai degrabă acela al unui ales al singurătății și vicisitudinilor decît al unei victime a lor: „N-avem motive să fim neîncrezători față de lumea noastră — citim într-o scrisoare din 1904 — căci nu ne e impotrivă. Dacă are spaime, sînt spaimele **noastre,** dacă are prăpastii atunci aceste prăpastii țin de noi, dacă sînt pericole aici, trebuie să încercăm să le iubim. Și dacă ne facem viața după principiul care ne sfătuiește să ne tot ținem de ceea ce e greu, atunci acest lucru, care încă ne apare ca cel mai străin, ne va deveni cel mai familiar și credincios". Dacă a cîntat angoasele, a fost pentru a se purifica de ele, pentru a le cerceta cu omenească neliniște „care îi împinge pe prizonierii lui Poe să pipăie formele închisorilor îngrozitoare spre a nu fi străini spaimelor nespuse ale încătușării lor", cum spune în aceeași scrisoare.

Scrisorile de după 1913 indică dispariția încrederii, a trufiei inofensive, teroarea de solitudine, dorința unei legături mai omenești sau nostalgia după ocupațiile mărunte ale oamenilor obișnuiți. Episodul iubirii pentru pianista Magda von Hattingberg nu e decît expresia dorinței de împlinire umană și de a împărți cu cineva povara unei conștiințe artistice exasperate de îndepărtarea de la modelul uman.

Forța vizionară necesară solitarului pentru a filtra lumea și a o elibera în forme semnificative — acesta e testamentul poetului, exprimat cu claritate încă în aceste scrisori, și pe care l-a ilustrat prin propria existență.

Maria-Ana Tupan

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dragoș
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA: București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei: 6 luni — 26 lei: 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Dobre Marian